

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 490

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΟΥ 1870 ΕΤΟΥΣ.

(Τίτλος. Ἴδε φυλλάδ. 489.)

55. *Ἀρνίθας ἐν Γορτύνι*, δράμα εἰς μέρη τέσσαρα.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος ἔχει οὕτως.

Περιηγούμενος ὁ Ἀρνίθας φυγὰς μετὰ τὰ ἐν τῇ πατρίδι του συμβάντα ὅπως εὖρη σύμμαχον ἰσχυρὸν κατὰ τῆς Ῥώμης, καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ, φθάνει βιασθεὶς ὑπὸ κλύδωνος εἰς τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ ἀπαντᾷ τὸν Δήμαρχον Χαρικλέα, πρὸς ὃν ὁμοῦ δὲν φανερόναι τὸ ὄνομά του διὰ πολλοὺς λόγους, καὶ πρὸ πάντων ἵνα μὴ διὰ τὴν μικρότητά της ἡ πόλις, φοβουμένη τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δολιευθῇ καὶ εἰς νέους περιέλθῃ κινδύνους. Πικροῦσάσκειται λοιπὸν ὡς ἔμπορος μετὰ τῶν συμπλωτῆρων του καὶ ζητεῖ ξενίαν παρὰ τοῦ Δημάρχου, ὅστις ὁμοῦ τὸν πληροφορεῖ ὅτι μόνον στέγην καὶ πῦρ δύναται νὰ τῷ δώσῃ,

διότι κατατρόχει φοβερὸς λοιμὸς ἀπὸ πολλοῦ τὴν πόλιν.

Τοῖς διηγείται δὲ ὁ Δήμαρχος τὰ δεινὰ ὅσα πάσχει ἕνεκα τῆς δημαρχίας του οὕτω

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

τώρα πίπτει γάλαξα,
καὶ τὰ σπαρτὰ των καταστρέφει σὺμπαντα,
ὁ Δήμαρχός των πταίει! ἢ τὴν χώραν μας
μαστιζοῖ ξηρασία, νά! ὁ Δήμαρχος
εἰς τοῦτο πάλιν πταίει! τώρα δὲ λοιμὸς
τὴν πόλιν αἰφνιδίως περιέξωσε,
καὶ τρέχουν οἱ πολῖται μὲ δισσάκκια
νὰ τὰ γεμίσω σίτον! οἱ ἀνόητοι!
Νομίζουν ἴσως ὅτ' ἡ τῶν θεῶν ἔργη
ἀφίνει ἀνεγγίκτους τοὺς Δημάρχους των!
ὡς Δήμαρχός των δὴλον ἐστὶ ἔσπρατι
πηγὴν νὰ ἔχω σίτου ἀνεξάντλητον.
Κακὴ μου μοῖρα! Νά τους πάλιν! ἔρχονται!
ὡς μανιώδεις τρέχουν! νά τους, ἔρθασαν!
(Ἀκούεται θόρυβος καὶ φωναὶ συγκεχυμέναι.)

Καὶ ὄντως* φθάσαντες οἱ πεινασμένοι Γορτύνιοι στασιάζουσι κατ' αὐτοῦ, ὥστε ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ, μόλις δὲ σώζεται ἀφείς εἰς τὰς χεῖράς των τὴν χλαμύδα του* ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνχώρησίν του κηρύττεται βίψασπις, προδότης καὶ ἀνάξιος, καθιριεῖται δὲ καὶ λογιζέται ἄξιος θανάτου. Ἰδοὺ δόλοκληρος ἡ σκηνὴ αὕτη*

(Ἐισπηδῶσι θορυβωδῶς πολῖται φέροντες κενὰ δισσάκκια ἐπ' ὤμων* εἰ δὲ συμπλωτῆρες τοῦ Ἀρνίθα ἀποχωροῦσιν εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς.)

ΠΟΛΙΤΑΙ (ὄλοι ὁμοῦ.)

Ὁ Δήμαρχος ποῦ εἶναι σίτον θέλομεν.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Ταχθεῖτε κύκλῳ μὲ τοὺς σάκκους πρὸ ποδῶν.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Τί τρέχει' ἐν θυρόδῳ, ἄνθρωποι καλοί;

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Τῆς Γόρτυνος τοῦ δρόμου περιτρέχοντες
μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ κοιλία μας
γεμίζει μὲ ἀέρα καὶ μὲ τριξίμον,
πλὴν μάτην, Δῆμαρχέ μας, σίτον θίλομεν.

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

Ἐγὼ κρατῶ πρὸς τ' ἄνω τὸ κεφάλι μου
μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα, περιμένω δὲ
ἐντὸς αὐτοῦ νὰ βίβῃ τι ἢ Δῆμητρα,
πλὴν μάτην' ὁ ἀέρας μόνον ὁ θερμὸς
τὸ στόμα μου στεγνώνει' καὶ ἂν ἤλιπα
ἐκ τοῦ σιέλου (πλούτου μου παντοταίνου)
μικρὰν παρηγορίαν, τὴν ἀπώλεσα'
διότι ὁ ἀέρας τὸν ἐξήρανε.

ΠΟΛΙΤΗΣ Γ΄.

Ἐγὼ τὸν ὄπνον τὸν γλυκὸν ἀπήλαυον,
καὶ θέλω νὰ κοιμηθῶμαι ἡμερῶν οὐκ
πολλὰ, διότι λησμονῶ τὴν παῖνάν μου,
πλακίτων τὴν κοιλία μου' πλὴν αὐτοὶ ἐδῶ
μὲ τὰς φωνὰς των, οἱ τρελλοί, μ' ἐξόπνισαν.
Τοὺς ἐρωτῶ ποῦ τρέχουν' καὶ, ὦ! τί χαρὰ!
Εἰς τοῦ Δημάρχου τρέχοντες, μ' ἀπῆντησαν,
τὰς ἀποθήκας του ν' ἀνοίξῃ εἰς ἡμᾶς'
κ' ἐν ᾧ ἡ πείνα εἶχε τὰς δυνάμεις μου
σχεδὸν ἀποναρκώσει, αὐτ' ἡ εἰδησις
πτερὰ εἰς τὰ ποδάρια μου προσήρτησεν.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Ἄλλὰ, καλοὶ μου φίλοι, ἠπατήθητε'
ἐποῖα δυστυχία! Ὡς νὰ μὴ ἀρκῇ
ἡ κατατρυχούσα με ἐγγριόμματος
καὶ σαρκωθῆρας πείνα, μοὶ ἐπέπρωτο
διπλὴν τὴν δυστυχίαν νὰ αἰσθάνωμαι'
νὰ βλέπω δῆλον ὅτι τοὺς πολίτας μου
νὰ βασανίζῃ αὐτὴ.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Ὄθεν, Δῆμαρχε,
εἰς θεραπείαν σπεύσον' δι' αὐτὸ ἐδῶ
συνῆλθομεν' νὰ εὐρωμεν τοῦ πόνου μας
τὸν ἰατρὸν ταχέως.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Μόνος ἰατρὸς
τοῦ πόνου μας ὁ χρόνος εἶναι ἔμπειρος.

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

Ἄλλὰ σὺ γὰρ εἶναι καὶ ἀπατεῶν.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Ἐν τούτοις εἰς ἐκεῖνον τὰς ἐλπίδας μας
στηρίζομεν ἀπάσας.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Ἐξηγήθητι.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Πρὸ ἡμερῶν εἰς Σπάρτην ἐξαπέστειλα
ἕνα ζῆτιῶσα σίτον. Ὄθεν βλέπετε
ἐπὶ τινὰς ἡμέρας νὰ προσμεινόμεν
ἀνάγκη πᾶσα.

ΠΟΛΙΤΗΣ Γ΄.

Εἶναι τοῦτο δυνατόν;
ἕως νὰ ἔλθῃ σίτος ἀπονήσκαμεν.
Ἡμεῖς οὐδ' ἕνα κόκκον σίτου ἔχομεν
τούλάχιστον τὴν γεῦσιν ν' ἀπατήσωμεν.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Ὄθεν, καλὴ καὶ ὑψηλόφρον Δῆμαρχε,

μὴ λόγους μάτην κατανάσκεις κενόθεν
καὶ ὑποσχέσεις πηχναίεις καὶ λαμπράς,
ἀλλὰ τὰς θύρας τῶν σιτοβολώνων σου
ἀνοίξας ἐπὶ τέλους, πάντας κάλεσον,
καὶ λέγ' «ἐμβᾶτε, φίλοι, νὰ ἀλείψετε
κ' ἀλειστικά μὴ δότα.»

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Συμπολιταί μου,
δὲν ἔχω ἀποθήκας.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

(παρρηγοριάζων αὐτὸν)

Βλέπεις τὸν λαὸν
πῶς ὄψιν ἔχει φρικαλέου δράκοντος
πληγέντος εἰς τὰ νῶτα; Ἀκατάσχετος
ὄρμηξ τὰ πάντα νὰ συντρίψῃ ὑπ' ὄργης.
Κακὸς ἡ πείνα δαιμόνων καὶ ἀμείλικτος!

ΠΟΛΙΤΑΙ (ὄλοι ἑμοῦ θυροβωδῶς.)

Τὰς ἀποθήκας δειξόν μας, ὦ Δῆμαρχε.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Δὲν ἔχω ἀποθήκας, συμπολιταί μου'
ἀκούετε, ἢ ὄχι;

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

Δὲν ἀκούομεν'
ἢ πείν' αὐτὰ δὲν ἔχει' ἔχει στήματα'
Σὺ δὲν πεινᾷς, ὡς βλέπω, πλὴν ἐγὼ πεινῶ.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Κ' ἐγὼ πεινῶ' πεινᾷ καὶ ἡ γυναῖκά μου'
πεινοῦν καὶ τὰ παιδιὰ μου, ὄλοι, ὄλοι μας.

ΠΟΛΙΤΑΙ (θυροβωδῶς.)

Ναί, ναί' καὶ διὰ τοῦτο σίτον θίλομεν.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Καὶ ποῦ νὰ εὕρω τοῦτον, συμπολιταί μου;
ὦ! νόστιμον καὶ τοῦτο! μ' ἐφορτώθητε
καθὼς σαμάρι' ὄνον καλοκάγαθον!
ἐμπρὸς λοιπὸν, πολῖται, ἄς τεντώσωμεν
τὰ τόξα μας, ν' ἀρχίσωμεν τὴν Δῆμητραν
μὲ βέλη, ἵσως βαρυνθεῖσα βίβῃ τι
νὰ φάγωμεν ἐν τέλει.

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

Τί σ' ἐβάλαμεν
λοιπὸν ἐπὶ τῆς ἔδρας τῆς Δημαρχικῆς;
Διὰ τεικίας περιστάσεις δυστυχεῖς
νὰ σ' ἔχωμεν τοῦ Δήμου μας προστάτην. Τί;
νὰ μοῦ φορῆς χλαμῦδα χρυσοφάντην
καὶ νὰ μοῦ καμαρένης: ὄχι, φίλε μου'
ὁ Δῆμαρχος φροντίζει δυστυχήματα
νὰ προλαμβάνῃ.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Ὄθεν τότε, φίλοι μου,
ἐκδύομαι ἀμέσως τὴν χλαμῦδα μου
καὶ τὴν ἀφίνω εἰς τὴν ὄστις ἐξ ὑμῶν
τὴν τοῦ Δημάρχου θέσιν ἐπαθόμενον.

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Ὁ βίβασπις! πολῖται, μᾶς παρήτησεν
εἰς τοῦ λουτροῦ τὰ κρῦα!

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

Μᾶς προέδωκε Γ'
Καλῆτερον, πολῖται, εἶναι ἀνάξιος'
ὁ Δῆμαρχός μας κάτω!

ΠΟΛΙΤΑΙ (ὄλοι ἑμοῦ.)

Κάτω ὁ Δῆμαρχος!

ΠΟΛΙΤΗΣ Α΄.

Νὰ δώσῃ δίκας πρέπει τοῦ ἐγκλήματος!

ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄.

ὦ! ναί! νὰ δώσῃ δίκας! εἶναι ἀξίος
θανάτου ὁ προδότης!

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Συμπολιταί μου,
μὴ μὲ παρεξηγήτε' δὲν ἐσκόπευον
νὰ σᾶς ἐγκαταλείψω.

ΠΟΛΙΤΑΙ (ὄλοι ἑμοῦ θυροβωδῶς.)

Κάτω ὁ Δῆμαρχος!

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Μὴ, μὴ, πολῖται' ὄχι' εἶμαι ἔτοιμος
καὶ τὴν χλαμῦδα ταύτην καὶ τὰ πέδιλα
πωλήσας ν' ἀγοράσω σίτον καὶ κριθῶν.
(ἐκδύομενος τὴν χλαμῦδα.)

ΠΟΛΙΤΑΙ.

(ὄλοι ἑμοῦ θυροβωδῶς ἔρρωσι κατ' αὐτοῦ.)

Ὁ βίβασπις ἐβῆτω' μᾶς προέδωκε!
προδότη, κάτω, κάτω! Ἐἴς' ἀνάξιος!

(Ὁ Δῆμαρχος μὴ δυνθεὶς νὰ ὑπομείνῃ τοὺς μετὰ κραυγῶν ἐ-
φορμῶντας πολίτας φεύγει, ἀφήσας εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς ἐξ αὐ-
τῶν, πειραθέντος νὰ τὸν κρατήσῃ, τὴν χλαμῦδα του.)

Τότε προτείνεται ὁ διάδοχός του ὁ Δημεγέρτης,
ἀλλὰ προβλέπων ὅτι ἤθελεν εὐρεῖ τὸν διάβολόν του
περισσότερον τοῦ προκατόχου του, δὲν δέχεται' οἱ
δὲ πολῖται τῷ λέγουσι'

Πλὴν σὺ ὡς ἦρωσ μᾶς ὠδήγεις πάντοτε
εἰς τὰς ὀχλαγωγίας καὶ διαρπαγὰς,
καὶ κατὰ τοῦ Δημάρχου μᾶς διήγειρες.

Προτείνεται κατόπιν ὁ Φωνασκίας, ὅστις διὰ τὸν
αὐτὸν λόγον ἀποποιεῖται' ὁ δὲ λαὸς λέγει καὶ πρὸς
αὐτόν'

ἀλλὰ, φίλε μου,
εἰς τὰς ὀχλαγωγίας πρώτος ἔτρεχες
καὶ εἰς φωνὰς τοὺς πάντας ὑπερέβαλλες.

Ἀποφασίζουσι λοιπὸν νὰ ὑπάγωσι πάλιν εἰς τὸν
πρῶτον Δῆμαρχον.

νὰ τὸν φέρωσι
νὰ δημαρχεῖσθαι καὶ νὰ τὸν βιάσωσιν,
ἢ σίτον νὰ τοῖς φέρῃ, ἢ τὰ τέκνα του
πωλῶν νὰ ἀγοράσῃ.

Ἐν ᾧ δὲ πορεύονται, οἱ τοῦ Ἄννιδος συμπλωτῆρες
Καρχηδόνιοι, οἱ μένοντες μέχρι τοῦδε εἰς τὸ βάθος
τῆς σκηνῆς, προσελάνουσι κατὰ μήκος αὐτῆς ἄδον-
τες τὸ ἀκόλουθον ᾄσμα'

Ὡ ταλαίπωρε πόλις πατρὶς Καρχηδῶν,
σὲ κατέβαλε τέλος ὁ χρόνος'
ἡμαυρώθη ἡ τέως λαμπρὰ σου εἰκὼν,
τὴν χαρὰν διεδέχθη ὁ στόνος!
Τὴν μεγάλην φρονήσας ὁ Ζεὺς σου ἰσχὺν,
εἰς τὰ τέκνα σου ἔσπειρε φθόνον,
καὶ πατρίας εἰς ἔνδοξον ἤγειρε γῆν
πρὸς αἰσχρὰν σου ταπεινώσιν μόνον.
Τὸν Ἄννιδαν ὁ ἄστατος ὄχλος φθονῶν
εἰς ἐχθροὺς τὸν προσφέρει ὡς θυμᾶ,
πλὴν τὸν δόλον ὁ ἦρωσ ταχὺν κατιδὼν,
διαφεύγει βίβθεις εἰς τὸ κύμα.
Ὁ γενναῖος ἀνὴρ, τῆς πατρίδος φυγῶν,
τὴν πατρίδα του ὄνειρον ἔχει,
καὶ πλανᾶται καθὼς εἰς ἀκτὰς ἀλκυῶν'

ἀλλ' εἰς ταύτην τὸν νεῦν του προσέχει:
Καὶ, ὡς ἔλειψ' ὁ κύων τῆς ποίμνης φρουρὸς,
παρευθὺς πειναλέοι οἱ λύκοι
τοὺς ἀθώους πλὴν κούφους ἀμνοὺς δολερῶς
κατεσπάρησαν. Ὄϊμοι! τί φρίκη!
Ἐκεῖ πέραν, ὡς ἀψυχὸς γίγας, σωρὸς
ἐρείπειων καὶ τέφρας βληθεῖσας
ἢ τῶν πόλεων πόλις ἐκπνέει οἰκτρῶς,
καὶ ἡ δόξα σιγῇ, ἤττηθησεν.

(ἀπερχομένων δὲ τούτων καταπίπτει ἡ αὐλαία.)

Καὶ ἐνταῦθα τελειώνει τὸ πρῶτον τοῦ ποιήματος
μέρος.

Τὸ δὲ δευτέρον μέρος ἄρχεται δι' οἰκογενειακῆς
ἐριδος μεταξὺ τῆς πρώην κυρίας Δημάρχου καὶ τοῦ
πρώην κυρίου Δημάρχου Γορτυνίων. Ἄς ἀκούσωμεν
τὸν ποιητὴν καταδεικνύοντα ὅτι οἱ Κρητικοὶ Γορτύ-
νιοι κάπως ὁμοιάζουσι μὲ τοὺς δημότας διαφόρων
πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΘΗΒΗ καὶ ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

(εἰσπληθῶν καταπτοημένος ἄνευ ἐπενδύτου καὶ πύλου.)

Φιλτάτη σύζυγός μου, μὲ καθήρσεν
τῆς Δημαρχίας οἱ πολῖται πρὸ μικροῦ.

ΘΗΒΗ.

Εἰς οἶαν δυστυχίαν ἐβουβόθημεν!

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Πρὸς δὲ, φιλιτάτη Θήβη . . .

ΘΗΒΗ (διακρίπτουσα αὐτόν.)

Τώρα, Χαρικλή;

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Πρὸς δὲ καὶ ἡ ζωὴ μου ἐκινδύνουσεν!

ΘΗΒΗ.

ὦ, ποῖα καταδίκη! ἀπωλείσθημεν!
Καὶ Δημαρχία καὶ τιμαὶ ἀπώλοντο;

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Ἐγὼ σοὶ λέγω τὴν ζωὴν μου ἔχοντες,
καὶ σὺ τὴν Δημαρχίαν κλαίεις;

ΘΗΒΗ.

Ἄ! καλὰ.
ἀλλὰ δὲν εἶν' ἐλπίδες ν' ἀνακτήσωμεν
τὴν Δημαρχίαν πάλιν;

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Ἄν τὴν κεφαλὴν,
ἢν μετὰ βίας ἔσωσα, εἰς κίνδυνον
ἐκθέσω ἔτι μείζω.

ΘΗΒΗ.

Ὅ,τι δύνασαι
νὰ πράξῃς, Χαρικλή μου, πρὸς ἀνάκτησιν
τῆς πρώτης μας ἰουκλείας.

ΧΑΡΙΚΑΝΗΣ.

Τὸ ν' ἀπαλλαγῶ
φορτίου δυσαστάκτου ὡς εὐτύχημα
ἐξέλαθον, ὦ Θήβη.

ΘΗΒΗ.

Καὶ εἰς τὸ ἔξῃς
χωρὶς τιμῶν καὶ δόξης πῶς θὰ ζήσωμεν;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Ἐν ἡσυχίᾳ βίην πανευδαίμονα.

ΘΗΒΗ.

Καὶ περιφρονημένον; Ἐἴν' ἀφόρητον!
Δὲν μένουσιν εἰλπίδες πρὸς ἀνάκτησιν;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Οὐδὲν μᾶς μένει πλέον, ἢ τὴν πρώτῃν μου
τοῦ σκυτοτόμου τέχνην πάλιν ἐξ ἀρχῆς
ἐπαναρχίζων, τῆς ἡμέρας τὴν τροφήν
μὲ μύχθους νὰ κερδίξω καὶ μὲ βῆσανα.

ΘΗΒΗ.

Λοιπὸν θὰ παύσων οἱ χοροὶ εἰς τὸ ἐξῆς,
αἱ μουσικαὶ, τὰ δαίπνα καὶ τὰ θεάτρα;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Τῆς ἐξουσίας ἦσαν παρεπόμηναι
εἰς τὸ ἐξῆς, κλεισμένοι εἰς τὸν οἶκόν μας,
ἐν ὁμοιοῖα, φίλη, θὰ δουλεύωμεν
ἀφίνοντες δι' ἄλλους τὰ συμπόσια,
τὰς μουσικὰς, τὰ δαίπνα καὶ τὰ θεάτρα.

ΘΗΒΗ.

Τὸ δὲ ἀμάξι εἰς τὸν σταυλὸν ἔσργον
θὰ μὲν κλεισμένον νὰ σκονιζῆται;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Νὰ τὸ πωλήσω, λέγω· εἶναι ἄχρηστον.

ΘΗΒΗ.

Τὸν δὲ περίπατόν μας πῶς θὰ κάμνωμεν;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Ὅποταν εἴν' ἀνάγκη, μὲ τὰ πόδια μας.

ΘΗΒΗ.

Πῶ! πῶ! τί καταδικῆ! Δυστυχίᾳ μου!
Ἄλλὰ, εἰπέ μοι, ἔταν οὐ ἐργάζησαι,
εἰ δεῦλο: τί θὰ κάμνουν; θὰ χορεύωσι;

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Θὰ τοὺς πωλήσω πάντας· εἶναι δυνατόν
ψωμί νὰ τοὺς χορταίνω;

ΘΗΒΗ.

Τότε μόνη μου,
Θεοὶ μου, πῶς θὰ κάμνω! Ἄλλη συμφορά!

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Τὴν ἐργασίαν μόνη σου θὰ ἐκτελέξω,
θὰ πλύω, θὰ ζυμώνω, καὶ ἐπίστα,
ὡς φρόνιμος γυναῖκα, ζένον ὕφασμα
μὲ πληρωμὴν θὰ φάινω. Κόρην ἔχομεν
καὶ προῖκα θέλει.

ΘΗΒΗ.

Τί ἐπισθοδρομικαὶ
ἰδέαι εἶναι αὗται! . . . Παύσων, πρὸς θεῶν!
Δὲν ὑποφέρω νὰ σ' ἀκούω νὰ λαλῆς
τοῦ πάππου μου τὴν γλώσσαν. Εἶναι δυνατόν,
ἢ χθὲς γυνὴ Δημάρχου ζένον ὕφασμα
ἐπὶ μισθῷ νὰ φαίνῃ; Δὺς' αἱ χεῖρες μου
νὰ πλύουν, νὰ ζυμώνουν;
(κρύπτουσα τὴν ὄψιν διὰ τῶν χειρῶν κλαίει.)

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

Κλαίεις, Θύδη μου;
Καὶ μὴ ταῦτα δὲν πάσχω ὁ ταλαιπώρος;
Αἱ χεῖρες αὗται, αἵτινες ὑπογράφας
νὰ ἐγγράψωσιν μόνον ἐσυνείθισαν,
μαχαίρας καὶ σφυρία σκυτοτομικὰ,
βαναύσου τέχνης ἐργαλεῖα, σήμερον
ἀνάγκη ν' ἀναλάβωσιν! Πλὴν ὑπομονὴν,
ὡς βλέπεις, κάμνω.

ΘΗΒΗ.

Ἦσαν πλὴν αἱ χεῖρές σου
συνειθισμέναι ἐξ ἀρχῆς εἰς βαναύσα
ποιαῦτα ἔργα. Ἄλλ' ἐγὼ, ἢ δύσμοιρος!
ἦτις νὰ πλέκω καὶ νὰ νήθω ἔμαθον,
ν' ἀναγκασθῶ νὰ πλύω; Πῶς θὰ δουθῶ;
Θεοί, θὰ ἀποθάνω ἀπὸ ἐντροπῆν!

(λύεται εἰς δάκρυα)

Μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται ὁ πενθερὸς τοῦ Χαρικλείου
Ἐπιβουλίδης, ὅστις συμφωνεῖ πληρέστατα μετὰ τῆς
θυγατρὸς του, λέγων·

Τοιαῦτα δὲν ἀκούω! μὴ χειρώναντα
τὴν κόρην μου σοὶ εἶπα δὲν ὑπάνδρευσα.
Ἄν θέλῃς νὰ τὴν ἔχῃς ὡς γυναῖκά σου,
τὴν Δημαρχίαν ν' ἀναλάβῃς φρόντισον.

Ὁ δυστυχὴς Χαρικλῆς οὐτε διὰ ταύτης τῆς ἀπει-
λῆς πείθεται ν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὴν Δημαρχίαν.

Δὲν μοὶ λέγετα (τοὺς ἐρωτᾷ)

Ἐν τῆς ἀρχῆς τί κέρδος μοὶ ἀπέμεινεν;
οἰκίαν εἶχον κτίσει ἐκ τῆς τέχνης μου·
ἀμπέλων δύο ἦμην κύριος ποτε·
πλὴν τῶρα μῆτε οἶκος μῆτε ἔμπελος!
Ἢ ἐξουσία πάντα κατεβρήχθισα
μὲ τὰς πολυτελείας καὶ τὰ δαίπνά της.

Ἐρχονται μετ' ὀλίγον πολῖται καὶ γυναῖκες μὲ τὰ
πεινώντα νήπια αὐτῶν καὶ ζητοῦσι ν' ἀνοίξῃ ὁ Δη-
μάρχος τοὺς σιτοβολῶνάς του, ὅπερ κατ' ἀνάγκην
πράττων διαμοιράζει τὸν ὀλίγον σίτον ὃν εἶχε πρὸς
χρησίν του.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀννίβας καὶ οἱ ἐταῖροί του, ἐν ᾧ δι'
ἄλλον σπουδαιότερον ταξιδεύουσι σκοπὸν, ἀσχά-
λουσιν ἀπρακτοῦντες ἐν Γόρτυνι, καὶ μάλιστα ἐν
πόλει πεινώσῃ ὅπου

τῆς κοινωνίας πάντα ἱερὸν θεσμὸν
ἢ αὐστηρὰ ἀνάγκη παραλύουσα,
θεράπειάν της δυσειδῆ, ταχύποδα
καὶ θραυστάτην ἔχει τὴν ἐπιβουλήν.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Χαρικλείου διανεμηθεὶς σίτος βεβαίως
δὲν ἠδύνατο νὰ χορτάσῃ τὴν πεινώσαν πόλιν· ἀλλ'
ἔρχεται ὁ πενθερὸς τοῦ Δημάρχου Ἐπιβουλίδης ἀγ-
γέλλων αὐτῷ ὅτι σίτον καὶ χρυσὸν εὖρε πολὺν εἰς τὸ
προσορμισθὲν πλοῖον τῶν ξένων ἐμπόρων, καὶ ὅτι
συμφέρον θὰ ἦτο νὰ κλέψωσι τοὺς ξένους ἐκόντας
ἄκοντας. Τοῦτο γίνεται γνωστὸν εἰς τὸν λαόν, ἀλλ'
ὁ Χαρικλῆς δὲν συγκατατίθεται εἰς τοιαύτην ἄτιμον
πράξιν· ὁ δὲ Ἐπιβουλίδης ἀνεδέχεται νὰ ἐκτελέσῃ
αὐτὸς τὸ ἔργον, καὶ ὁ λαὸς τότε καθιερθεὶ τὸν γαμ-
βρὸν, τὸν ἀρνούμενον νὰ ληστεύσῃ τοὺς ξένους, καὶ
ἐκλέγει Δημάρχον τὸν πενθερὸν τὸν προτείναντα τὴν
λήστευσιν αὐτῶν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ Γ' μέρους φαίνεται ὅτι οἱ καλοὶ
Γορτύνιοι ἐπῆγαν νὰ ληλατήσωσι τὸ πλοῖον τοῦ
Ἀννίβα· ἀλλ' ὁ παμπόνηρος Ἀννίβας τοὺς ἔδωκε δι-
πυρα καὶ οἶνον καὶ τοὺς ἀπέπεμψεν εὐχαιραστῆμένους.

Ὁ Ἐπιβουλίδης ὅμως δὲν ἀφίνει τὸν σχέδιον τῆς
διαρπαγῆς τοῦ πλοίου καὶ λαμβάνει τὰ προσήκοντα
μέτρα πρὸς τοῦτο· ἐπρόκειτο δὲ νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον
τῆς διαρπαγῆς διὰ σαλπίσματος, ἀλλὰ πρὸ τῆς ὄ-
ρας ὁ Ἐπιβουλίδης, ὡς τίμιος δῆθεν Δημάρχος, προσ-
παθεῖ νὰ πείσῃ τὸν Ἀννίβαν νὰ προσφέρῃ τὸν πλοῦ-
τόν του εἰς τοὺς Γορτυνίους· ἐκεῖνος δὲ τοῦ ἀποκρί-
νεται ὅτι φρονιμώτερον ἦθελον πράξει, ἐὰν προσφύ-
λαιτον τὸ *τομάρι των*. Ἐν τοσούτῳ δὲ προσεπτικὸς
Ἀννίβας ἐτοιμάζεται εἰς ἀπόπλουν· ὁ πρῶτος ὅμως
τῶν ἐταίρων του τῷ παρατηρεῖ ὅτι πλοῖα κατέχουσι
τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ἐπίτηδες. Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀν-
νίβας ἀποφασίζει νὰ παραβιάσῃ τὸ στόμιον καὶ νὰ
φύγῃ· ἔπειτα ὅμως ἀλλάσσει σχέδιον καὶ ἐφευρίσκει
τρόπον νὰ κλέψῃ τοὺς κλέπτας. Προσποιεῖται ὅτι
δωρεὶ τὸν χρυσὸν του ὅλον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμι-
δος ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ νὰ ὀρκισθῶσιν οἱ πολῖται πάν-
τες νὰ μὴ τὸν ἀφαιρέσωσι ποτέ. Τοῦτου γενομένου,
μεταφέρει τοὺς ἀμφορεῖς μὲ τὸν χρυσὸν εἰς τὸν ναόν·
ἐξπατήσας δὲ τοὺς φύλακας βάλλει τὸν χρυσὸν ἐν-
τὸς κοίλων ἀγαλμάτων τοῦ ναοῦ καὶ πληροὶ τοὺς
ἀμφορεῖς χαλίκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων βάλλει λεπτὸν
στρώμα χρυσοῦ. Παραδίδει ἔπειτα τοὺς ἀμφορεῖς εἰς
τοὺς Γορτυνίους, ἀλλὰ τοὺς παρακαλεῖ νὰ τῷ δω-
ρήσωσι τὰ ἄχρηστα ἐκεῖνα ἀγάλματα τοῦ ναοῦ πρὸς
ἐνθύμησιν, ὅπερ ἐκεῖνοι δέχονται· οἱ ἐταῖροί τότε
τοῦ Ἀννίβα μεταφέρουσιν εἰς τὸ πλοῖον κατ' αὐτὸν
τὸν τρόπον ἐκ νέου τὸν χρυσόν.

Οὕτως ἠλευθερώθη ὁ Ἀννίβας· ἐν ᾧ δ' ἀνεχώρει,
οἱ Γορτύνιοι ἐμπαίζοντες αὐτὸν τῷ ἐφώναζον· κα-
τεῦδον!

καὶ ἄλλ' ἀγάλματα
θὰ ἔχωμεν τοῦ χρόνου νὰ σοὺ δώσωμεν,
ἂν φέρῃς ἄλλα πλοῦτη εἰς τὴν πόλιν μας.

Ὅταν δὲ ἤρξατο μετ' ὀλίγον, κατὰ παράβασιν τοῦ
ἔρκου, ἢ διανομῆ τοῦ χρυσοῦ διὰ τὸ *καλὸν τῆς πα-
τρίδος*, οἱ Γορτύνιοι ἔμειναν ἐκθαμβοὶ καὶ ἀπέλι-
παι· καὶ οἱ μὲν γενναίωτεροι γνωμοδοτοῦσι νὰ ὀπλι-
σθῇ ὁ στόλος των πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἀπατεῶνος
ξένου, ἀλλ' ὁ Ἐπιβουλίδης παραιτεῖται τῆς στρατη-
γίας ταύτης· τοὺς ἡσυχάζει δὲ φανερόνως εἰς αὐτοὺς
ὅτι τὸ παιγνίδιον τῆς καταδίωξης ἦτον ὀλίγον
ἐπικίνδυνον, καθόσον δὲν εἶχον πρὸς ἔμπορον νὰ πα-
λαίσωσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν περιφρημον στρατηγὸν τῶν
Καρχηδονίων. Ἐν ᾧ δὲ ἐκ τοῦ φόβου των ὠχρίων,
ἔρχεται ὁ πρῶτος Δημάρχος Χαρικλῆς ἀγγέλλων ὅτι
τὰ πλοῖα, ἅτινα ὡς φρόνιμος Δημάρχος ἐφρόντισε νὰ
πέμψῃ πρὸς ἀγοράν σίτου, ἦλθον πλήρη σίτου εἰς
τὸν λιμένα. Χαρὰ λοιπὸν καὶ ἀγαλλίασις καθ' ἅπα-
σαν τὴν Γόρτυνα γίνεται, καὶ ὁ Χαρικλῆς ἐκλέγεται
πάλιν Δημάρχος, ὡς . . . ἐκλέγονται πάντες οἱ Δη-
μαρχοί!

Τὸ ποίημα τοῦτο, ὡς βλέπετε, κύριοι, ἔχει χάριν
πολλὴν καὶ πρωτοτυπίαν οὐκ ὀλίγην· ἔχει δὲ πρὸς
ταῦτα τὴν στιχουργίαν ἄπταιστον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι
τέλους. Εἰκονίζον τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐν
Γόρτυνι συμβαινόντα, εἰκονίζει πάσας τὰς νῦν Δη-
μαρχίας τῆς Ἑλλάδος· σατυρίζει λοιπὸν (ἀπ' οὐ σα-
τυρικὸν ἐπιγράφει αὐτὸ ὁ ποιητὴς) οὐχὶ τὸ ἄτομον,
ἀλλὰ τὴν κοινωνίαν. Δύω ὅμως καθ' ἡμᾶς ἔχει ἐ-
λαττώματα· τὸ μὲν ἐν πρωτεύον, τὸ δ' ἄλλο δευ-
τερεύον. Καὶ πρωτεύον μὲν κρίνομεν ὅτι ὁ ποιητὴς
ἀπεφάσισε νὰ γαλάσῃ ἐπὶ θέματος μᾶλλον τραγικοῦ
καὶ κινουμένου τὸν ἔλεον, οἷον εἶναι πεινώσα πόλις·
δευτερεύον δὲ εἶναι ἀναχρονισμοὶ τινες, οἷον ἡ ὑπαρ-
ξίς *Δημάρχου* ἐν Γόρτυνι· ἐν ᾧ γινώσκωμεν ἐκ τῆς
ἱστορίας ποῖον πνεῦμα δημοκρατικὸν ἐδέσποζε καθ'
ὅλας τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν ᾗ, καὶ ἐὰν
ἄρχων τις ὑπῆρχε κατὰ τὰ νόμιμα εἰς αὐτὰς, οὗτος
βεβαίως δὲν ὠνομάζετο *Δημάρχος*· οὐδαμοῦ δὲ ὑ-
πῆρξεν εἰς καὶ μόνος ἄρχων, ὅπου δὲ ὑπῆρξεν, ἐκα-
λεῖτο *τύραννος*. Ἀφίνωμεν εἰς τοὺς λεπτομερέστε-
ρον ἡμῶν ἀρχαιολογοῦντας ν' ἀποφανθῶσιν, ἐὰν οἱ
ἀρχαῖοι (καὶ εἰς ποίας πόλεις;) εἶχον ἀμάξια περι-
πάτου, εἰς αἰ· ἐπέβαινον αἱ κυραὶ τῶν Δημάρχων,
καὶ ἐὰν εἶχον καπηλεῖα ὡς ἡμεῖς σήμερον χάριν τῶν
ἐκλογῶν. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων κυριωτέρων ἐλλεί-
ψων ἔχει καὶ τρίτην τινά. Τὸ ποίημα ἔπρεπε νὰ ὀ-
νομασθῇ *Χαρικλῆς Δημάρχος Γορτυνίων* καὶ οὐχὶ
Ἀννίβας ἐν Γόρτυνι· διότι δευτερεύον εἶναι πρόσω-
πον ὁ Ἀννίβας ἐν αὐτῷ, πρωτεύον δὲ ὁ Χαρικλῆς.

Ἀπέναντι τούτων ὅμως τὰ πλεονεκτήματα τοῦ
ποιήματος εἶναι πολλὰ. Α^{ον} Εἶναι εἰκὼν ζωηρὰ κοι-
νωνίας εἰς ἣν ὁ πρῶτος δημεγέρτης, ἔστω καὶ ὁ φυ-
λοβιώτερος, δύνεται νὰ ἀναβῇ τὴν ὑπερτάτην βαθ-
μίδα τῆς πολιτείας, ἐὰν μόνον κολακεύῃ τὸ πλη-
θος, παίζων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὀρέξεις ἢ τὰς
ἀνάγκας του. Β^{ον} ὅτι εἶναι εἰκὼν τοῦ εἰλικρινοῦς
πολιτικοῦ, ὅστις γίνεται ὅθμα λέγων τὴν ἀλήθειαν
πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ. Γ^{ον} ὅτι κακὴ κοινο-
νία ζητοῦσα ἐξ ἀδικίας νὰ ὠφελθῇ, κάκιστον ἔχει
τὸ τέλος καὶ περιγέλωτος τοῦ κόσμου γίνεται μέχρι
συντελείας αὐτοῦ. Ἀρκοῦσι ταῦτα καθ' ἡμᾶς· ἔχει
δὲ καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα, τὴν καλὴν γλῶσσαν
καὶ πρὸ πάντων τὴν εὐφυῆ λύσιν τοῦ δράματος,
ἦτις χαρακτηρίζει τὸν ποιητὴν ὡς ἓνα τῶν καλῆτέ-
ρων τοῦ ἀγῶνος τούτου.

Τοιαῦτα, κύριοι, εἶναι τὰ κατὰ τὸν ποιητικὸν δια-
γωνισμόν τοῦ παρόντος ἔτους ὑποβληθέντα ποιή-
ματα, καὶ τοιαῦτα αἰ ἐπὶ τούτων παρατηρήσεις
καὶ κρίσεις τῆς ἐπιτροπῆς. Κοπῶδες ἦτο διὰ τὸν
ὄγκον αὐτοῦ τὸ ἔργον καὶ δυσδιάκριτον τὸ καλὸν
ἐντὸς τοῦ κωκεῶνος τῆς ποιητικῆς ποιικιλίας. Ἀλλ' ἡ
ἐπιτροπὴ ἐργασθεῖσα μετὰ προθυμίας, πέποιθεν ὅτι

ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον τῆς καὶ προθύμως, καὶ ὅσον ἔνεστι δικαίως· λέγομεν δὲ προθύμως, διότι θεωρεῖ τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν καὶ ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον. Καὶ ἀναγκαῖον μὲν, διότι ἐλπίζει ὅτι, ἐάν συντελέσῃ, ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν, εἰς τὴν κατὰ τὸν κλάδον τοῦτον μόρφωσιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας, σπουδαίως θέλει ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, καθόσον εἶναι ἀναντιρρήτου ὅτι ἔθνος ἄνευ ποιήσεως, ἴδιον ἐχούσης χαρακτῆρα, δὲν εἶναι ἔθνος· ὠφέλιμον δὲ θεωρεῖ τὸν ἀγῶνα, διότι διεγείρει δι' αὐτοῦ τὴν ἀμιλλαν, καὶ παροτρύνει εἰς ἀξιολόγους ἀσχολίας τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς, εἰς ἃς ἐδώρησεν ἡ φύσις τὸ πολυτίμητον δῶρον τῆς ποιήσεως.

Τὰ σταθμὰ, δι' ὧν ἡ σχετικὴ καὶ ἀπόλυτος ἀξία τῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν μας ἔργων ἐξετιμήθη, ἦσαν ἑαυτὰ εἰλικρινείας καὶ ἀνάγκης· διότι ὡς Ἕλληνας ποιοῦμεν τύπον ἰδιάζοντα ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀφ' ἑνός, βλέπομεν δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἴδὴν τῆς μυθιστορίας νὰ ἐπιδρῶ ὁσημέραι πλεότερον ἐπὶ τῶν πατριαρχικῶν ἡθῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, τοὺς δ' ἐμμέτρως γράφοντες νὰ χρησιμεύωσιν ὡς σύρμα τηλεγραφικὸν πρὸς ταχύτεραν διάδοσιν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐὰν οἱ πατέρες μας κατ' ὄναρ κἄν ἔβλεπον, ἤθελον μᾶς καταρασθῆ καὶ μᾶς ἀποκηρύξῃ.

Ἀπεβλέψαμεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι καλὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως ἧτις εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ποιητοῦ· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, καὶ τὴν τέχνην ἧτις εἶναι τὸ σῶμα τῶν κρινομένων ἔργων· διότι ἀποκρούμεν μετὰ θάρρους τοὺς κκεῶς ἐφαρμόζοντας παρ' ἡμῖν τὰς ἀρχὰς τῆς λεγομένης ῥωμαντικῆς σχολῆς.

Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν ἀρχῶν ἡ Ἐπιτροπὴ ὀρωμένη ἀποφασίζει·

Α'. Κρίνει ὡς πρωτεύοντα ποιήματα τὸν *Ἄντι βαρ ἐν Γόρτυρι*, καὶ τὸ *Φρόνημα τῶν πρώτων Χριστιανῶν*, εἰς ἃ καὶ διανέμει, ὡς καὶ ἄλλοτε τοῦτο ἐγένετο, τὸ χιλιοδραχμὸν Βουτζίναϊον βραβείον.

Β'. Θεωρεῖ μετ' αὐτὰ ἀξία ἐπαινοῦ τὰ ποιήματα, ὁ *Θησεύς*, καὶ ὁ *Τελευταῖος κόμης τῶν Σαλώνων*, ὧν τὰ δευτέρω ἀποφασίζει ν' ἀνοιχθῶσι πρὸς τιμὴν καὶ ἐμψύχωσιν τῶν συγγραψάντων αὐτὰ.

ΛΟΡΔΟΣ ΕΡΛΙΣΤΑΟΥΝ

(Συνήχεια. Ἰδε φυλλ. 483, 486, 488.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν διασκεδάσεων ἐν Λονδίῳ, ἧτις διήρκεσε περισσύτερον τοῦ συνήθους

τὸ ἔτος ἐκεῖνο, μετέβημεν ὅλοι εἰς Λονδίον δι' ἑνα μῆνα ἀλλ' οὐχὶ μετὰ μεγάλης ἐπιδειξέως, οὐδὲ σκοπεύοντες νὰ μετᾶσχῶμεν τῶν πολυεξόδων διασκεδάσεων, διότι ὁ πατήρ μου μᾶς τὸ ἀπηγόρευσε χωρὶς νὰ μᾶς δώσῃ λόγον περὶ τούτου. Ἐκεῖνος δὲ ἀπῆλθεν εἰς Λιθερπούλ, ἀφίει τὴν οἰκογένειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν μου εἰς ὠραίαν κατοικίαν τῆς ὁδοῦ Baker. Ἡ οἰκογένεια συνίστατο ἀπὸ τὴν μητέρα μου καὶ τὴν Ἰωάνναν· ὁ Κάρλος (τὸν ὁποῖον ὠνόμαζον τότε «αἰδέσιμον Κάρλον» καὶ ἤμεθα πολλὰ ὑπερήφανοι διὰ τὸν νέον του τίτλον) ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐφημερίαν του· ὁ δὲ Ρώσελ καὶ Ἄλγερον ἐταξίδευον.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐπεσκέπτετο τὴν ὁδὸν Baker σχεδὸν καθ' ἑκάστην ὅτε δὲ περιεπάτου εἰς τὸ Park ἠναγκαζόμην νὰ χαιρετῶ ἀδικόπως τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο ὄχημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου, πλησίον τοῦ μειδιῶντος προσώπου τῆς Μιλαιδῆς Ἐρλιστάουν, ἐκάθητο ἕτερον τὸ ὁποῖον ἐγνωρίζα ἄριστα καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο οὐδόλως μεταβεβλημένον (διότι οὐδεμίαν ἐξωτερικὴν μεταβολὴν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπιβρῶν ἐπὶ τῆς Ἰωάννας)· μόνον ὡς ἐκ τῆς ἀντιπαρθέσεως μοῖ ἐφαίνετο ἐνίοτε σοβαρώτερον ἢ ὅτι ἦτο συνήθως.

Πλὴν ἐκεῖνη εἶχεν ἀποφασίσει περὶ τῆς τύχης τῆς· εἶχεν ἀρκετὴν ἡλικίαν ὅπως γνωρίζῃ τί ἐπεθύμει, διὸ ἦτο διαιτητὴς τῆς ἰδίας τῆς τύχης.

Συχνάκις, ἐκτελῶν τὰ καθήκοντά μου προστάτου τοῦ οἴκου, ὠδήγησα τὴν μητέρα καὶ ἐξαδέλφη μου εἰς τὰς ὑποδοχὰς τοῦ οἴκου Ἐρλιστάουν, ὅπου μὴ ἔχον τί καλλίτερον νὰ πράξω συνειθίζα νὰ ἠθολογῶ περὶ τοῦ εἶδους ἐκεῖνου τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν διῆγε ἡ εὐγενὴς ἐκεῖνη ἀρχαία οἰκογένεια, εὐγενεστέρα ὡς πρὸς τὴν ἀγνότητά τοῦ αἵματος ἀπὸ πολλοὺς νέους Δούκας καὶ Κόμητας. Ὁ βίος τῶν ἦτον ὁ τύπος πολλῶν ἄλλων βίων, τοὺς ὁποίους ὅμως ἐγὼ οὐδέποτε εἶχον γνωρίσει. Συχνάκις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τυφῶνος ἐκεῖνου τῆς κοινωνίας ὅστις γίνεται κέντρον μοναξίας ὅταν τὸ θέλη τις, παρετήρουν μετὰ προσοχῆς τινὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἡμεῖς οἱ ὀψίπλουτοι, ἡμεῖς οἱ τολμηροὶ κολυμβισταὶ οἱ εἰσελθόντες διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τῶν χειρῶν μας εἰς ἀγνώστους θαλάσσας, μανθάνομεν συνήθως μετὰ δυσκολίας.

Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι μᾶς περιφρονοῦσιν ὀλιγώτερον δι' ὅτι εἴμεθα, παρὰ δι' ὅτι προσποιούμεθα ὅτι εἴμεθα· ὅτι τὸ μυστικὸν τῆς ἀριστοκρατικῆς μεγαλοπρεπειᾶς συνίσταται πρὸ πάντων εἰς τὸ ὅτι γνωρίζεις ὅτι εἶναι κάτοχος τῶσων πραγμάτων, ὅσα τῇ εἶναι περιττὸν νὰ ἐπιδείξῃ.

Ἀλλοίμονον! ἂν ἡ γενεὰ μας ἦτο τοσοῦτον φρόνιμος ὅσον τὰ τέκνα αὐτὰ τοῦ κόσμου, ἂν ἐξετιμῶμεν ἐπίσης τοὺς ἀληθεῖς θησαυροὺς μας, τὴν τιμὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν μας, ἂν δὲν ἤσχυρόμεθα ποτὲ δι' ἑαυτοὺς, νομίζω ὅτι αὐτοὶ εἶ

ἀνώτεροι ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὴν ἀνάτροφην, (μόνην ἀληθῆ ὑπεροχὴν τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ὡς πρὸς ἡμᾶς), θὰ ἠναγκαζόντο μετ' ὀλίγον νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν εὐγενεῖαν τὴν ὁποίαν μόνη ἡ ἀξία διδεδεικέναι τὴν ἰσχὺν ἐκεῖνην ἧτις δὲν ἔχει ἀνάγκην κύρους, ἀφ' οὗ δὲν προέρχεται ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζω ὅτι καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ἐγὼ ὁ Μάρκος Βράουν, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ ὑπῆρξε γραμματεὺς καταστήματος καὶ ἡ μήτηρ ῥάπτρια φορεμάτων, εὐρισκόμην μεταξὺ τῶν μεγαλητέρων, τῶν εὐγενεστέρων, τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν, καὶ τῶν ὠραιότερων γυναικῶν τοῦ τόπου, καὶ εἰς ὅσον ὑψηλότερον κύκλον εὐρισκόμην με τὴν περισσοτέραν εὐγενεῖαν με μετεχειρίζοντο· γνωρίζω ὅτι ἐκεῖ, μεταξὺ τῶν βελουδίνων φορεμάτων καὶ ἀδαμάντων, ἔβλεπον τὴν Ἰωάνναν Δούγλας, πάντοτε τὴν αὐτὴν Ἰωάνναν Δούγλας, ἀπλῶς ἐνδεδυμένη με τοὺς ἐλευθέρους καὶ εὐγενεῖς τρόπους τῆς, ὀμιλοῦσαν ὅπως τῇ ἤρεσκε καὶ ἐνδυομένη ὅπως τῇ ἐφαίνετο καλὸν (διότι ἤρνετο πεισματωδῶς νὰ ἐξοδεύῃ καὶ λεπτὸν περισσύτερον ἀπὸ τὸ ἰδιαιτέρὸν τῆς εὐτελεῖς εἰσόδημα), διαφορετικὴν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας, μὴ φοβουμένην μηδένα, καὶ ὅμως ἐλκύνουσαν εἰς ἐκυτὴν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὴν διαρκῆς καὶ ἔμφυτον σέβας.

Οὐδεὶς πρέπει νὰ τολμήσῃ νὰ διαψεύσῃ τὴν ἀλήθειαν ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἰσχύος τῆς. Ἐν τῇ ἀνοήτῳ πάλῃ μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τῆς ἀλλῆς τάξεως τῶν ἀνθρώπων, μόνον τὰ ψευδῆ μας πτερὰ μᾶς καθιστῶσιν εὐκαταφρονήτους, καὶ δικαίως, διότι πᾶν ψεῦδος εἶναι ἀξιοκαταφρονήτου. Ἡμεῖς οἱ τινες διατηροῦμεν τὰ ἴδιά μας τίμια πτερὰ, θὰ εἴμεθα πάντοτε σεβαστὰ καὶ ἀξιοσεβαστὰ πτηνά. Οὐδέποτε ἤκουσα εἰρωνεῖαν οὐδὲ εἶδον μυστικὸν τι μειδίωμα προκειμένου εἴτε περὶ τῆς πτωχῆς Μίς Δούγλας, εἴτε περὶ τῶν ἀπλουσίων ἐκεῖνων Βράουν.

Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ μίξις ἐποψίς τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ παρετήρησα καὶ ἄλλην.

Ἄν καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βίου ἦτο μεγαλοπρεπές· καὶ ἐφαίνετο ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν, ὅπως ὁ βίος τῶν πάλαι Ἀθηναίων, ἢ νὰ λέγῃ καὶ νὰ μανθάνῃ τί νέον, νὰ ἀσπάζεται νέον τι σχέδιον καλλιτεχνίας ἢ διασκεδάσεως, μοὶ ἐφαίνετο εἰς ἄκρον λυπηρὸν καὶ παράδοξον, οὐχὶ διὰ τοὺς νέους τῶν ὁποίων τὸ αἶσθημα τῆς τέρψεως εἶναι τοσοῦτον ζωηρὸν ὥστε εἶναι εἰς ἀνάγκην φρόνιμον νὰ διασκεδάζωσιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν. Δὲν ἐπιμένω τώρα ν' ἀποδείξω τὸ θλιβερὸν μέρος τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ὀμιλῶ περὶ τῆς λαμπρότητός τας· ὁμοιάζει ὡς ἂν ἔξῃ τις ἐντὸς οἴκῳ εἰς ὕψους μὴ ἐχούσης μηδεμίαν γωνίαν ἀκιεράν, ἢ ὡς κυμαίνεται τις ἀπὸ ἐνὸς κύματος εἰς

ἄλλο ἐπὶ λαμπυρίζουσας θαλάσσης ἄνευ ἀναπαύσεως ἢ λιμένος διὰ ν' ἀγκυροβολήσῃ.

Ἐνίοτε ἐπανερχόμενος ἀπὸ τινα τῶν συναναστρόφων, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ τις καθ' ὅλον τὸν οἶκον τοῦ Ἐρλιστάουν μίαν γωνίαν καλὴν πρὸς ἀνάπαυσιν, οὐδὲ ἑνα τράχηλον γυναικεῖον γυμνὸν ἀπὸ πολυτίμα στολισματα ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ φαντασθῇ τις κρεμάμενον παιδίον τραυλίζον τὴν λέξιν «μητέρα», ἢ ἤκουσα προσερχόμενον ἀπὸ τὴν σκοτεινὴν γωνίαν τῆς ἀμάξης ὅπου ἐκάθητο ἡ Ἰωάννα, ἀδύνατον, ἀκούσιον σχεδὸν στεναγμὸν.

Δὲν μοὶ ἐφαίνετο πλέον παράδοξον διατί ἡ εὐχάριστος οἰκιακὴ ζωὴ τῆς μεσαίας μας κοινωνίας ἐκαμὲν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν μᾶς ἐπεσκέπτετο, ἢ μᾶλλον ἐπεσκέπτετο τὴν Ἰωάνναν, ὡς προείπον, καθ' ἑκάστην. Βλέπων δὲ ἐνίοτε τὴν λάμπριν τῆς φλογὸς ἧτις ἐφλέγε τοὺς μαύρους τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐδεικνυεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐντὸς αὐτοῦ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ Ἰωάννα ἐπεθύμει ἄλλοτε νὰ τὸν εἶδῃ ἔχοντα (ταλαιπώρη Ἰωάννα!), ἤρχισα νὰ ἐνωῶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἦτο καλὸν εἰς αὐτὸν νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ μᾶς ἐπισκέπτηται.

Οὐδέποτε ἡ μήτηρ του τὸν ἐμπόδιζεν. Ὅλα τὰ δι' αὐτὸν σχέδιά τῆς ἐφαίνοντο διασκορπισθέντα εἰς τὸν ἀέρα, καταπικηθέντα ἢ ἐκμηδενισθέντα ὑπὸ τῆς ὀρμητικῆς θελήσεως τοῦ υἱοῦ τῆς. Ἦτο σώφρων γυνὴ ἡ Αἰδίς Ἐρλιστάουν, ἀνωτέρα ἀπλῆς γυναικὸς τοῦ κόσμου, διότι ἡ Ἰωάννα ἔλεγε πάντοτε ἐρωτωμένη περὶ αὐτῆς ὅτι τὴν ἤρεσκε.

Ἡμέραν τινὰ ἐκαθήμεθα ἡ Ἰωάννα καὶ ἐγὼ ὁμοῦ, ἐν ἄκρῳ σιωπῇ διότι εἶχα νὰ γράψω γράμματα ἐμπορικά, καὶ ἤμην τόσοσιν χορτασμένος ἀπὸ τὰς διασκεδάσεις, ὥστε αἱ ὑποθέσεις μοὶ ἐφαίνοντο ἀνάπαυσις καὶ πικρηγορία.

Ἡ Ἰωάννα ἐκάθητο πλησίον τοῦ παραθύρου βλέπουσα τὴν θορυβώδη κίνησιν τῶν ἐδῶν τοῦ Λονδίνου· οὐδόλως ὁμοιάζει τὴν ῥοδόχρουν ἐνεργητικὴν Ἰωάνναν Δούγλας, ἧτις συνειθίζε νὰ περιδιαβάσῃ μετ' ἐμοῦ τὰς θερινὰς πρωῆς πρὶν ἀκόμη ἀκουσθῆ ἢ φανῆ εἰς τὸν πύργον τῆς Λιθευέπτ ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν.

Πλὴν τότε δὲν ἀνεφέρκαμεν πλέον τὰς παρελθούσας ἐκεῖνας ἡμέρας. Εὐτυχῶς δύναμαι νὰ θέτω κατὰ μέρος τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐποχὰς, τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματά μου ὅταν . . . δηλαδὴ ὅταν ἡ συνειδήσις μου τὸ θέλῃ· οὐδὲν μὲν καταστρέφον, διότι τὸ κακὸν μόνον χρεωστεῖ τις νὰ καταστρέφῃ, ἀλλὰ κλείων τὰ πάντα ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ κρατῶν τὸ κλειδίον. Οὐδέποτε ἀμφισβητῶ τι μετὰ τινος . . . ἀπλῶς τὸ ἐγκαταλείπω καὶ ἐντελῶς. Ἀφίνω τὰ μικρὰ δικαίωματα νὰ υπάγωσι μετὰ τὰ μεγάλα καὶ οὐδέποτε θὰ ἐζήτουν, θὰ παρεκάλουν, θὰ

επάλκια να μοι παραχωρηθῆ τι ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἀνήκεν ἐλευθέρως καὶ μόνον εἰς ἐμέ.

Ὅπως ἡ Ἰωάννα καὶ ἐγὼ σπανίως συνδιελεγόμεθα περισσότερο ἢ ὅσον τὸ ἀπῆται ἡ συνήθεια. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀκούσας τὴν θύραν κρουσμένην τῇ εἶπον ἀπλῶς ὅτι βεβαίως θὰ ἦτο ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν, καὶ ἤρχισα νὰ λαμβάνω τὰ χαρτία μου ὅπως ἐξέλιθω.

— Ὄχι, εἶναι ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν τὴν περιέμενα. Μάρκε, μὴ φύγῃς ἐπιθυμῶ νὰ μὴ φύγῃς.

Καὶ τὴν ὑπήκουσα.

Ποτὲ ἄλλοτε ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν δὲν μᾶς ἐπεσκέφθη τόσον πρωϊνὴν ὥραν, σπανίως ἤλθε μόνη ὡς τότε. Φιλήσασα τὴν Ἰωάνναν κατὰ τὸ γαλλικὸν ἔθιμον τρυφερῶς καὶ ζωηρῶς, τὴν εὐχαρίστησε διότι τὴν ἐδέχετο τόσον ἐνωρῆς, καὶ τῇ εἶπεν ὅτι ἠλπίζεν ὅτι δὲν ἦτο κοπιασμένη ἀπὸ τὴν προλαβοῦσαν συναστροφῆν.

— Πλὴν ἀληθῶς, φιλιότη μου, τραγουδεῖς εἰς τὴν ἐντέλειαν. — Κύριε Βράουν, διατί δὲν μετὸ εἶπες προηγουμένως; Ὅποια ἔλκυστικὴ ἀφέλεια, καὶ ἐνταυτῷ ὁποῖα τέχνη. Φκίνεται ἡ ἐξαδέλφη σας ὡς ἂν εἶχε σπουδάσει ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Garcia.

— Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐσπούδασα μετὰ αὐτὸν ὀλίγον καιρὸν, εἶπεν ἡ Ἰωάννα, καὶ ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν ἐφάνη ἀποροῦσα. Ἰπῆρξε μίξ ἐποχὴ ὅτε ἐπίστευα ὅτι θὰ ἠναγκαζόμην νὰ κερδήσω τὴν ζωὴν μου διὰ τῆς φωνῆς μου.

— Πῶς, ἀληθινά;

— Δὲν θὰ ἦτο τὸ εἶδος τῆς ζωῆς τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέλεγα, ἀλλὰ ἐπίστευα ὅτι θὰ ἠναγκαζόμην νὰ κερδήσω τὸν ἄρτον μου. Δὲν εἶχον λοιπὸν ἄλλο τί εἰμὴ τὴν φωνὴν μου καὶ εὐχάριστος θὰ τὴν μεταχειρισθῶ. Πλὴν δὲν ἠναγκάσθην νὰ τὴν μεταχειρισθῶ, καὶ ἴσως δὲν θὰ εὐρεθῶ πλέον εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν.

— Ὄχι, βεβαίως ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Λαίδυ καὶ ἀπετάθη εὐγενῶς ὁμιλοῦσα πρὸς ἐμέ, ἐλπίζουσα ὅτι θὰ μετὰ ἀπεδίωκε τοῦ δωματίου, διότι τοῦτο ἦτο συνήθως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς ἐμέ εὐγενείας τῆς. Πλὴν ἡ εἰλικρίνεια τῆς Ἰωάννας διέλυσε πᾶσαν δυσκολίαν.

— Πιστεύω, Λαίδυ Ἐρλιστάουν, ὅτι εἶχέτε τι νὰ με εἰπῆτε. Εἶναι ἄρα γὰρ ἀνάγκη νὰ ἐξορίσωμεν τὸν ἐξαδέλφον μου Μάρκον, ὅστις εἶναι ἄλλος ἀδελφός μου, διότι δὲν ἔχω ἀδελφὸν εἰς τὸν κόσμον;

Ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν κατένευσε καὶ εἶπεν·

— Ἡ συνομιλία μας εἶναι ἀπλουστάτη . . . πιθανὸν ὁ Ἐρλιστάουν νὰ τὸ εἶπε εἰς σέ, τὴν ἐξομολογήτριάν του κυρίαν. Μετὰ εἶπε μάλιστα ὅτι ἡ ἀπόφασίς του ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σας. Βεβαίως οὐδέποτε ὑπῆρξε πλέον ἀφωσιωμένος λάτρις τοῦ υἱοῦ μου ἐνώπιον τοῦ ὠραίου τούτου βωμοῦ.

Ἄρα γὰρ προσεβλήθη ἡ Ἰωάννα ἀπὸ τὴν ἐλαφρότητα τοῦ ὕφους τῆς Λαίδυς, ἣτις ὑπεδείκνυε τὴν ἐλαφρότητα τοῦ μεταξὺ των δεσμοῦ;

Ὅπως δὴποτε ἀπεκρίθη σταθερῶς·

— Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν εἶναι πολὺ καλὸς, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῆ ἀφορῶσαν εἰς αὐτὸν ἀπόφασιν εἰς ἀσφαλεστέρας χεῖρας· πλὴν, ὅπως καὶ οἱ δύο γνωρίζετε δὲν ἀπαιτῶ κἀνὸν δικαίωμα ὥστε νὰ ἔχω ἐπιβροῆν εἰς τὰ σχέδιά του.

Ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν ἐμειδίασεν.

— Βλέπω, εἶπεν, ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ ἐξομολογηθῆ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συγχώρησίν του.

— Ἐλπίζω ὅτι μετὰ γνωρίζει πλέον ἀρκούντως, ὥστε νὰ μὴ ἐπιχειρισθῆ μηδὲ τὸ ἐν μηδὲ τὸ ἄλλο.

Ἡ σοβρότης τῆς Ἰωάννας ἐφάνη καταπλήξασα ἐπὶ στιγμὴν καὶ κατακυριεύσασα τὴν μητέρα, ἣτις ἠρώτησε ταπεινῇ τῇ φωνῇ·

— Μίξ Δούγλας, πρέπει νὰ πιστεύσω ὅτι οὐδεὶς δεσμὸς ὑπάρχει μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ υἱοῦ μου; Ὁ ἀρῶσθων διελύθη;

— Οὐδέποτε ὑπῆρξε δεσμὸς ἐκ μέρους του, καὶ νομίζω σὰς τὸ εἶπε πρὸ καιροῦ. Ἰπῆρξε πάντοτε ἐλεύθερος . . . ἐντελῶς ἐλεύθερος.

Λάμπις διήλθε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Λαίδυ Ἐρλιστάουν, ὡς ἐλαφρὰ ἀντανάκλασις τῆς φλογός, ἣτις ἐφάνητο ἐνίοτε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ υἱοῦ τῆς.

— Ἄς μὴ συζητῶμεν ἐπὶ λέξεων· θὰ σὰς εἶπω τὸ σχέδιόν μου, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμῶ νὰ πραγματοποιήσω. Ἐπιθυμῶ νὰ ταξειδεύσω μετὰ τὸν υἱόν μου εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἅγιον Τάφον. Εἶναι ὠραϊότητα τόπος τὰ Ἱεροσόλυμα.

Τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν ἀπέτεινε εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲ ἀπήντησα διὰ τινων φράσεων ὅπως δώσω καιρὸν εἰς τὴν Ἰωάνναν νὰ ἀναλάβῃ. Μετ' ὀλίγον εἶπε·

— Θὰ διακρέσῃ πολὺ τὸ ταξίδιον, μιλαίδη;

— Μόνον δύο ἢ τρία ἔτη ἢ καὶ ὀλιγώτερον.

— Καὶ πότε θὰ ἀναχωρήσετε;

— Εὐθὺς.

Ἡ Ἰωάννα δὲν ἠρώτησε τί περιπλέον ἀλλ' ἐκάθητο ἡσυχῶς.

Κῆτι τι, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν δύναμαι νὰ ὀνομάσω χρῶμα, διότι ἦτο τότε πάντοτε ὠχρὰ, ἐχάθη ἀπὸ τὸ πρόσωπόν τῆς, ὅπως τὸ φῶς χάνεται ἀπὸ τὸ παράθυρον ὅταν ὁ ἥλιος δύῃ· τὸ σκότος ἐρχεται βρομῆ δὸν, τὸ περιμένει τις καὶ ὅμως εἶναι ἀπώλεια, εἶναι τί τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον.

— Εἰπέτε με, Μίξ Δούγλας, τί φρονεῖτε περὶ τοῦ σχεδίου τούτου;

— Νομίζω ὅτι ἂν ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν τὸ ἐπιθυμῆ καὶ ἀφ' οὗ ἡ μήτηρ του τὸ ἐπιθυμῆ βεβαίως

θὰ τὸ θέλῃ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρέπει νὰ ὑπάγετε.

— Πρέπει, αὐτὴ εἶναι ἡ περιλημμένη σας λέξις καὶ τὴν ἐνεπνεύσατε καὶ εἰς τινὰ φίλον μας. Ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ τοῦ ὅτι χρεωστῆ νὰ κάμῃ. Σπουδαίως (καὶ ἐβλεπες καλοκαγαθίαν ὑπὸ τὸν εὐθυμον τρόπον τῆς) ἡ μήτηρ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς ἐξασκούντας καλὴν ἐπιβροῆν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐν κρίσει σιγῆς τῆς ζωῆς του.

Τὰ χεῖλη τῆς Ἰωάννας ἔτρεμον.

— Λυπούμαι ἀληθῶς, ἐξηκολούθησεν ἡ Λαίδυ, λαμβάνουσα αὐτὸν ἀπὸ ὑμᾶς διὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο· πλὴν τὸν γνωρίζετε ὅσον τὸν γνωρίζω καὶ ἐγὼ, φιλιότη μου Μίξ Δούγλας . . . εἶναι εὐγενὲς πλάσμα . . . εἶναι τιμὴ ψυχῆ καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὰς ἀρχάς τῆς· εἶναι ὀλίγον . . . ὀλίγον . . . Πλὴν τοῦτο θὰ διορθωθῇ.

Τί θὰ διορθῶντο; Ἡ Ἰωάννα βεβαίως τὸ ἐγνώριζε διότι ἀπεκρίθη ἀργῶς καὶ σταθερῶς·

— Πιστεύω ὅτι θὰ περάσῃ.

— Μίαν φορὰν . . . γνωρίζω ὅτι δύναμαι νὰ δολιχῶ ἐνώπιον τοῦ ἐξαδέλφου σας . . . Μίαν φορὰν ἐπιθυμῶ νὰ ὑπκνδρεύσω τὸν Ἐρλιστάουν νέον, καὶ ἀκόμη τόρκα πιστεύω . . .

Ἐνταῦθα ἐδίστασε καὶ ἐβρίσθη βλέμμα ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς Ἰωάννας τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ ὀλιγώτερον ἀκαίτον καὶ ὠραῖον ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὅτε πρῶτην φορὰν ἐγένετο ἡ μητρικὴ ἐρευνα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ πύργου τοῦ Λιθουῆτη.

— Πιστεύω ἐνίοτε ὅτι ἂν ἠθέλετε νὰ τὸν ἀκούσετε . . .

— Ὄχι, ὑπέλαβεν ἡ Ἰωάννα ταχέως, εἶναι καλύτερον νὰ μὴ ὑπανδρευθῆ. Δὲν εἶναι διὰ τὸ καλόν του νὰ με νυμφευθῆ.

— Εἶπετε τοῦτο εἰς αὐτόν;

— Ἀπ' ἀρχῆς· ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ τὸ ἀκούσῃ. Δὲν θέλει νὰ με ἀφήσῃ. Μετὰ ἀγαπᾷ, τόρκα.

Ἡ ὁποῖον βᾶθος σημασίας ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἡμιπροφερθεῖσαν ταύτην λέξιν, εἰς τὸ τόρκα ἐκείνη τὸ ὁποῖον γνωρίζω ὅτι δὲν ἐσκόπευε νὰ προφέρῃ, ἀλλὰ τὴν διέφυγεν ἀκουσίως.

Ἄγνωστος ἂν ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάουν τὸ ἤκουσεν ἢ ὄχι. Ἰποπεύω μόνον ὅτι τὸ ἤκουσε καὶ ὅτι τὸ ἐνόησε. Λαβοῦσα τὴν χεῖρα τῆς Ἰωάννας εἶπε μετ' ὄλης τῆς καρδίας, ἣτις πιθανὸν νὰ ἐπαλλεν ἄλλοτε πιστῶς καὶ ἐμπαθῶς δι' ἄλλον ἐπίσης λόρδον Ἐρλιστάουν, ἀφοῦ ἐνυμφεῖθαι εἰκοσαστής·

— Δὲν εὐχομαι εἰς τὸν υἱόν μου νὰ ἀγαπήσῃ ποτὲ εὐγενεστέρην γυναῖκα.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπαύσα νὰ ἀποφεύγω τὸν μνηστῆρα τῆς Ἰωάννας τόσον ὅσον ἄλλοτε· διότι ἠσθάνομην ἐνδικαίον ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου

διὰ τὴν ἀγάπην του ἐκείνην, διὰ τὴν πεισματώδη ἐπιμονὴν του καὶ τὴν κατατήμουσαν αὐτὸν λατρείαν πρὸς τὴν γυναῖκα ἣτις κατέλαβεν ὄχι μόνον τὴν φαντασίαν του ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχε καλλίτερον ἐν ἐσωτῷ, καὶ ἣτις ἦτο πρὸς αὐτὸν ὑψηλότερον καὶ ἀγνότερον ἀπὸ πάθος, ἰδανικὴ ἀγάπη.

Δὲν λέγω ὅτι ἔλειπε τὸ πάθος μετὰ τὴν βιαίαν ζηλοτυπίαν, τὴν πρόσκαιρον ὀργὴν, μετὰ τὸν σπινθηροβολισμόν πυρὸς καιομένου ζωτῶς καὶ ταχέως, ἀλλὰ δὲν δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ αὐτὸ ἐνὸσω ἀνάπτει.

Νέος, ἐμπαθῶς, βεβαίως, ἄνευ συμφέροντος ἀγαπῶν, ἔχει τι ἐν αὐτῷ ἀξίον σεβασμοῦ. Οὐδ' ἐνὸσω αἱ γυναῖκες εἶναι γυναῖκες, καὶ ὁ ἐμπνεόμενος ὑπ' αὐτῶν ἔρωσ ἀνοψύνει καὶ ἐξευγενίζει τὴν φύσιν των, δύναται τις νὰ εὐρῆ ἀξίον ἀπορίας ἢ αἰσχύνης, ὅτι ἡ ἀφοσίωσις αὐτῇ δὲν ἀπτείνεται ἐντελῶς εἰς ἀπλοῦν εἶδωλον ψυχρὸν ὡς μάρμαρον.

Μετ' ὅλα τὰ ὁποῖα ἔλεγεν ἡ Ἰωάννα, ἐγὼ ὅστις παρετήρουν πολλὰ βλέμματα καὶ ἤκουον διαφόρους ἤχους φωνῆς ὀλιγώτερον ἐπιφυλακτικῶς καθόσον ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς τοῦ ἀποχωρισμοῦ των, ἤρχισα νὰ πείθωμαι ὅτι, ἂν καὶ ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν τοῦ μνηστῆρος τῆς, ἡ χάριν αὐτοῦ ἠρνεῖτο νὰ τὸν δέσῃ δι' ἐπισήμου ἀρῶσθωνος, ὅμως βεβαίως ἐνωρῆτερον ἢ ἀργότερον θὰ ἐνυμφεῖτο τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Τὴν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἡμέραν τὸ ὄχημά του ἴστατο ἐμπροσθεν τῆς θύρας μας πρὸ τῆς ἐνάτης πρωϊνῆς ὥρας. ἤκουσα τὸ ταχὺ βῆμά του ἀναβαῖνον τὴν κλίμακα καὶ τὴν μετὰ πολλῆς οἰκειότητος εἰσοδόν του εἰς τὴν δευτέραν αἴθουσαν ὅπου ἡ Ἰωάννα ἐπότιζε τὰ ἄνθη τῆς· διότι ἐξ ὄλων τῶν δώρων τὰ ὁποῖα ἤθελον ἀδιακόπως ὁ νέος λόρδος νὰ τῇ προσφέρῃ, τὰ μόνον τὰ ὁποῖα ἐδέχετο ἦσαν ἄνθη.

— Ἦλθα νὰ περάσω ὄλην μου τὴν ἡμέραν μαζὶ σου . . . μετὰ τὸ ἐπιτρέψεις;

Ἡ Ἰωάννα ἐμειδίασε· κατεγίνετο μετὰ τὴν ἡλιοτρόπιον μαραινόμενον ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ Λονδίνου.

— Δὲν δύναμαι νὰ τὸ διατηρήσω ζωτῶν, βλέπεις, εἶπεν.

— Ἄφες το, τί σὲ μέλει; . . . κράτησέ το ἐνὸσω ἀξίζει καὶ μετὰ ταῦτα βίβει το. Ἀλλὰ δὲν μετὰ ἀπῆντησες. Εἰπέ δύναμαι νὰ μείνω, ἢ ἐπιθυμεῖς νὰ ἀναχωρήσω;

— Ὄχι! ἀπεκρίθη καὶ τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἡμέραν; . . . Ὄχι, μείνε.

Οὐδέποτε διήλθεν ἄλλοτε ὀλοκληρὸν ἡμέραν εἰς τὴν ὁδὸν Baker μετ' ὀλίγον ἐγένετο ἀνυπόμονος, ἀνήσυχος καὶ ἤρχισα νὰ περιπατῆ ἄνω καὶ κάτω εἰς τὴν μελαγχολικὴν αἴθουσάν μας· δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ὠραῖαι γωνίαι ὅπως καθήσῃ τις καὶ συνομιλήσῃ

ὅπως εἰς τὸν οἶκον τῆς Λαίδου Ἐρλιστάου· δὲν ἔπληρον κῆποι με λαμπρὸν ἥλιον ὡς εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λυθουέτ, ὅπως ὁμιλήσῃ ἐρωτικῶς εἰς τὴν Ἰωάνναν, ἢ ἡ Ἰωάννα τῷ ἐπέτρεπε τοιούτους λόγους, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε τῷ ἐπέτρεψε. Μόνον ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν της, οἵτινες, ἂν καὶ ἐκείνη ἐφάνετο πολλὰ ἡσυχος, ἠκολούθουν πάντοτε ὅλας τὰς κινήσεις τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου καὶ παρετήρουν πᾶν ὅ,τι τῷ ἤρεσκεν, ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἀγάπην ἐλευθέραν πυντὸς ἐγωῖσμου, ἀποστρεφόμενην πᾶσαν ἐρωτοτροπίαν, καὶ ἥτις ἀπεδεικνύετο ἄριστα ὡς εἰς αὐτῆς τῆς σιωπῆς της.

Ἐπὶ τέλους, ἐνῶ ὁ νέος λόρδος ἐκάθητο πλησίον τῆς μητρός μου ἀκούων εὐμενῶς τὰς μακρὰς της διηγήσεις περὶ τῶν δυσαρρεσκείων τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὴν ἐνοικιασμένην οἰκίαν μας, ἡ Ἰωάννα ἀφῆκε τὸ ἐργόχειρόν της καὶ μᾶς προέτεινε νὰ υπάγωμεν ὅλοι ὁμοῦ ἐπὶ μίαν φορὰν, ὅπως πολλακις ἄλλοτε, εἰς τὸ Κρυστάλιον Παλάτιον.

— Πλὴν εἶναι Πέμπτη, εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ ὄχλου.

— Ἐγὼ εἶμαι ἐκ τοῦ ὄχλου, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ υπάγω.

Καὶ υπάγωμεν.

Ἐλθμονῆθη σχεδὸν ἤδη, μετ' ὀλίγον θὰ ἦναι μύθος τὸν ὁποῖον θὰ διηγοῦμεθα εἰς τὰ τέκνα μας, τὸ Παλάτιον τοῦ λαοῦ τοῦ ἔτους 1851. Καὶ ὅμως πόσον ὠραῖον ἦτο, πόσον θαυμάσιον, ὅταν ἐξερχόμενός τις ἀπὸ τὸν κωνοστῆν τοῦ Λονδίνου εἰσήρχετο εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο οἰκοδόμημα μετὰ τῶν κεκλεισμένων χλοερῶν καὶ ἀκινήτων δένδρων, τῶν παρατεταγμένων ἀγαλμάτων καὶ τῆς κρυσταλίνου πηγῆς του.

Ὅποιον μαγευτικὸν θέαμα! Μετὰ ταῦτα προχωρῶν τις ἤκουε τὸ αἰώνιον ψιθύρισμα τοῦ πλήθους, τοῦ περιέργου, φιλανθρώπου, ἀπείρου ἐκείνου πλήθους, οὔτινος ὁ σωρὸς ἠρμήνευε τὸ αἶσθημα τῆς ἀπομονώσεως, ἐνῶ τὸ ἀδιάκοπον καὶ συγκεχυμένον αἶσθημά του ἠρμήνευε τὸ αἶσθημα τῆς σιωπῆς.

Μοὶ ἤρεσκε νὰ παρασύρωμαι ὑπὸ τῆς ζώσης ταύτης θαλάσσης ἢ νὰ τὴν παρατηρῶ ἀπὸ τινος ἄκρον τῶν στοῶν καὶ νὰ παρακολουθῶ ἕκαστον τῶν συγκροτούτων αὐτὴν, φέροντα ἄγνωστον προσωπικὸν φορτίον ἠδονῆς ἢ παθημάτων. Μετὰ ἤρεσκε νὰ ἀναγνωρίζω ὡς ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν με ἐπροξένουν, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἦτον ἀδελφός ἢ ἀδελφή μου, ὅτι εἴτε εὐγενῆς ἢ ὄχι, εἴτε πλούσιος εἴτε πτωχός, εἴτε σοφός εἴτε ἀμαθής, εἴτε ἀμαρτωλός εἴτε ἀθώος, ἦτο πάντοτε ἀδελφός ἢ ἀδελφή μου, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος ὄλου τοῦ ἐνδιαφέροντός μου, ἐπειδὴ οὐδένα αὐτῶν ἐλθσμένοι ὁ Θεός.

Ἐνίοτε δὲ, ὅταν τὸ μέγα ὄργανον ἤρχιζε νὰ ἀνταχῆ προσεπάθουν νὰ ἀναλύσω πολλά δυσδιάλυτα

πρωβλήματα περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, σκεπτόμενος περὶ αὐτῶν ὄχι ὅπως ἦσαν τότε πεφορτισμένοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ ἀνωφελῶν πόνων ἢ κηλιδωμένοι δι' ἀνεξαλήπτων ἀμαρτημάτων κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ὡς ἂν ἀπετέλουν μέρος τοῦ μεγάλου ἐκείνου πλήθους τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ μετρήσῃ καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἔλθῃ ἐκ παντὸς ἔθνους, ἐκ πάσης φυλῆς, ἐκ παντὸς λαοῦ καὶ γλώσσης, ἵνα συγκροτήσῃ τὸ ἀναρίθμητον τάγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἀπέπνιγον πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ὅτε ἔβλεπα πάσας σχεδὸν τὰς ὥρας νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὸ πλῆθος ἢ νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ τὰ δύο μόνον πρόσωπα εἰς τὰ ὁποῖα προσωπικῶς ἐνδιεφερόμην, τὰ παρετήρουν ὡς ἂν εἶχον ἀπαντήσῃ αὐτὰ ὀρησκείαν θέλομεν ἀποβάλλει πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀγνὸν ὅπως ὑποφέρῃ.

Νομίζω ὅτι διεσκεδάσασιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω ἀκόμη τὴν ὑψηλὴν κεφαλὴν τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου καὶ τὴν λεπτὴν καὶ σκοτεινῶς ἐνδεδυμένην μορφήν τῆς Ἰωάννας κινουμένης ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγάλων αἰθουσῶν ἢ περιπλανωμένης εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς αὐλάς. Ἐπὶ τέλους εὗρον αὐτὰς εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον εἶχομεν ὀρίσει ὅπως συναντηθῶμεν, καθήμενους μετὰ τῶν ὄχλου ὅστις κατεγίνετο νὰ ἐκβάλῃ τὸ δειπνόν του ἀπὸ διάφορα μεγάλα κάνιστρα καὶ νὰ γεμίζῃ τὰ ποτήριά του εἰς τὴν κρυσταλίνην πηγὴν. Εἶδον μάλιστα τὸν λόρδον Ἐρλιστάου ἐγειρόμενον καὶ γεμίζοντα τὰ ποτήρια γυναικίος τινος δυστρόπου καὶ βεβαρημένης ὑπὸ ἀπείρων τέκνων, ἥτις τῷ ἀπήντησε μόνον διὰ τρόπου τραχέως.

— Σ' εὐχαριστῶ, εἰσαι εὐγενέστερος ἀφ' ὅ,τι συνήθως εἶναι οἱ νέοι τῆς τάξεώς σου.

Ἄρα γε θὰ προσέφερε τὴν ἐκδούλευσιν ταύτην ἂν ἦτο μόνος ἢ τὴν ἔκαμεν ὅπως ἴδῃ τὸ μείδιμα τῆς Ἰωάννας. Τοῦτο ἐσυλλογίσθη, ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἔπραξε καλῶς.

— Ἡ ἡμέρα παρήρχετο, ἀμυδρὸν φῶς ἐσκίαζε τὰς αὐλάς ἐνῶ ἡ ἀντανάκλασις τοῦ δύνοντος ἡλίου ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ποικιλοχρῶν ταπήτων καὶ ἀκινήτων σημαίων τῶν διαφόρων ἔθνων, τῶν κρεμασμένων καθ' ὅλον τὸ μέρος τῶν περὶ γων τοῦ κτιρίου.

— Ἄς υπάγωμεν ὅλοι νὰ καθήσωμεν εἰς τινὰ γωνίαν ἡσύχως ἕως νὰ κρουσθῇ ὁ κώδων, εἶπεν ἡ Ἰωάννα.

Οἱ δύο ὑπῆγον νὰ καθήσωσιν ἀλλ' ἐγὼ ἔμεινα μακρὰν τῶν. Συνωμίλου ζαπρῶς, δὲν τοὺς ἤκουα οὐδ' ἐπεθύμησα ποτὲ νὰ μάθω τί ἔλεγον· οὐδεὶς πρέπει νὰ συλλογισθῇ καὶ νὰ ταράξῃ τὴν ἱερότητα τοῦ παρελθόντος τοῦ ἄλλου.

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὴν Ἰωάνναν καὶ σήμερον ὅ-

πως ἐκάθητο τότε ἐκεῖ, μετὰ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς νεύοντας ὅτε ἤκουε καὶ ἀνυψομένους ὅτε ὠμίλει διὰ νὰ βλέπῃ τὸν λόρδον Ἐρλιστάου, τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπιωραῖότερον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, οὐδὲ μνησικακῶ αὐτόν. Ὁ Θεὸς νὰ τὸν φυλάττῃ! . . . ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ἠγάπησεν ἡ Ἰωάννα!

Ὁ κώδων τῆς ἀναχωρήσεως ἐκρούσθη καὶ ἔκαμε τὴν Ἰωάνναν ν' ἀναπηδήσῃ . . . ἦτο συχνὰ νευρική ἀπὸ τινος· ὁ βαθὺς, παρατεταμένος ἐκεῖνος ἤχος ἐφάνετο διαπερῶν αὐτήν· ὅτε δὲ ἠγέρθη ὅπως περιπατήσῃ μόλις ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ.

— Εἶναι κατακοπιασμένη, εἶπον, πρέπει νὰ τὴν ὀδηγήσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν.

— Ναί, ναί, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος. Μόνον πέντε λεπτὰ ἀκόμη διὰ νὰ κάμωμεν ἕνα τελευταῖον γύρον εἰς τὸν ὠραῖον αὐτὸν πρόδρομον . . . δύνασαι Ἰωάννα;

Ἐκείνη δὲ συνῆνεσε μειδιάσασα.

Καὶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου, ἐβάδιζεν ἀργῶς, ἕως ὅτου σταματήσασα ἐνώπιον τῆς θύρας ἐστράφη ὅπως ἴδῃ ὀπισθὲν της.

Τὸ παρελθὸν ἔτος, διαβαίνων ἀπὸ τὸ Kensington Gardens ἐσταμάτησα ἐπίσης, ἴσως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἀναμνησθεὶς πῶς ἐσταματήσαμεν οἱ τρεῖς ἐκεῖ, καὶ ἐστράφημεν ὅπως θαυμάσωμεν τὸ μαγευτικὸν ἐκεῖνο πλάτιον ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι τῶν χρωμάτων, τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ἤχου. Τί ἀπέμεινεν ἐξ αὐτοῦ; . . . Οὐδὲν, ἐκτὸς τοῦ ἀέρος, τοῦ φωτός καὶ τῆς ἐκτάσεως ὅπου ὁ ἥλιος δύναται ἀκόμη νὰ λάμψῃ καὶ τὸ χόρτον νὰ βλαστήσῃ, καὶ ἐσυλλογίσθη πόσον εὐτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ταῦτα μένουσιν ἀκόμη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κρυσταλίνου πλάτιου τῆς νεότητός των!

Ἐπανελθόντες εἰς τὴν κατοικίαν μας εὗρομεν ἐπιστολὴν τῆς Λαίδου Ἐρλιστάου πρὸς τὸν υἱόν της, ὅστις ἀναγνοὺς αὐτὴν τὴν ἐνεχείρησεν εἰς τὴν Ἰωάνναν μετὰ χειρονομίας δυσαρρεσκείας.

— Δὲν θέλω νὰ υπάγω, εἶπεν, ἀπορῶ πῶς τὸ ἀπαιτεῖ. Αὐτὴν τὴν τελευταίαν μου νύκτα νὰ τὴν περάσω εἰς τοῦ Ἐπισκόπου! . . . καὶ ὅμως γνωρίζει ὅτι ἀποστρέφομαι νὰ πηγαίνω ἐκεῖ. Ἰωάννα ἂν σὺ ἤξευρες . . .

Ἐσταμάτησε δὲ διότι ἡ Ἰωάννα ὑπέλαθε μετὰ τὴν καταπειστικὴν φωνὴν της·

— Ἡξεύρω ἐν μόνον πρᾶγμα ὅτι δὲν θὰ ἀρνήθῃς τὴν αἴτησιν τῆς μητρός σου . . . εἶναι δικαίωμα της.

— Καὶ σὺ λοιπὸν δὲν ἔχεις κἀνὲν δικαίωμα; Οὐδὲ αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἐσπέραν; . . . Εἶναι σκληρὸν ἐκ μέρους σου.

— Ἀληθινά; ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα, καὶ ἐκβαλοῦσα τὸ ὀρολόγιόν της μετὰ χεῖρα τρέμουσαν πολὺ, εἶπεν ἀποφασιστικῶς·

— Ἐχεις καιρὸν καὶ διὰ τὰ δύο. Ἰδέ . . . μίαν, δύο, τρεῖς ὥρας ἀκόμη εἴμπορεῖς νὰ μείνης μαζί μας καὶ μετὰ ταῦτα πηγαίνεις ἐκεῖ.

Ὁ μνηστήρ της τῇ ἀπέτεινε ἀκόμη τινὰς ἐπιπλήξεις, ὁποίας συχνὰ ἤκουεν ἡ Ἰωάννα καὶ ἐμειδία. Πλὴν τὸ μείδιμά της τὸν κατεπράυνε, καὶ ἔτερὸν τι τὸ ὁποῖον μετὰ ἔκαμε συχνὰ νὰ σκέπτομαι περὶ τοῦ μέλλοντος, ἡ θέλεις της πάντοτε τὸν ἐξουσίαζεν.

Ὀλόκληρον σχεδὸν ὥραν ἐντὸς τῆς ἡσυχου αἰθούσης ἥτις ἐσκοτίζετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐκαθήμην πλησίον τοῦ παραθύρου καὶ ἀνεγίνωσκον ἐνῶ ἡ μήτηρ μου ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Ὁ Λόρδος Ἐρλιστάου δὲν ἠγάπα τοὺς λύχνους, ὥστε δὲν ἐφωτιζόμεθα εἰμὴ ὑπὸ τῆς λάμψεως τοῦ φανοῦ τῆς ὁδοῦ ἥτις ἀντενάκλα ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Ἰπὸ τὴν λάμψιν ταύτην ἔβλεπον τὴν Ἰωάνναν καθήμενην ἐντὸς θρανίου ἀκίνητον, καὶ παρὰ τοὺς πόδας της, ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἄλλον τινὰ νέον. Ἠδύνατό τις νὰ γελάσῃ ἐνθυμούμενος τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἤθους τοῦ λόρδου Ἐρλιστάου κατὰ τὴν διατριβὴν του εἰς τὸν πύργον τοῦ Λυθουέτ· πλὴν δὲν ἦτο τότε στιγμὴ γέλωτος.

— Δὲν ὀμιλεῖ λοιπὸν κανεὶς! εἶπεν ἡ Ἰωάννα μετὰ μακρὰν σιωπῆν.

Ὀμιλία ἀσυνεπῆς ἠκολούθησε τὴν παρατήρησιν ταύτην περὶ διαφόρων ἀνθρώπων καὶ βιβλίων· μετὰ ταῦτα δὲ, εἴτε διότι αἱ ἰδέαι ἐγκατέλειπον αὐτόν, εἴτε διότι ἐνεδύθησαν μορφήν ἐμπαθῆ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ εἰμὴ μέχρις ὀρίων περιωρισμένων, (ἂν καὶ συνήθως ἡ μήτηρ μου καὶ ἐγὼ δὲν τὸν ἐστενοχωροῦμεν πολὺ) ὁ λόρδος Ἐρλιστάου ἤρχισε νὰ ἀπαγγέλλῃ στίχους.

Ὅποιον ὠραῖον, γλυκεῖον, ἔντονον φωνὴν εἶχε! ἥτις μετὰ τῶν σκύτους θὰ ἐγοήτεσε βεβαίως καρδίαν νέαν καὶ ἀγαπῶσαν αὐτόν! Συνεκίνησε καὶ ἐμὲ αὐτόν ἐν μέρει· τεμάχια τινὰ μάλιστα ἐξ ἐκείνων τῶν στίχων τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλε μετὰ ἔκαμαν μεγίστην ἐντύπωσιν· τὰ εὗρον μετὰ ταῦτα ἐντὸς βιβλίου καὶ εἶδον ὅτι δὲν εἶχον ἀνακαλύψει τότε ὅλην τὴν σημασίαν. Ἦτο ποίημα ἐρωτικόν, ὡς ἐννοεῖται. Ὁ νέος περιέγραφε μετὰ γλώσσαν μαγευτικὴν, θείαν καὶ γνήνην ἐνταυτῷ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἠγάπα καὶ ἐζήτηε πάντοτε· ἐπὶ τέλους συναντᾷ αὐτὴν καὶ λέγει· « Ἐνόησα τέλος ὅτι ἐκείνη ἦτο ἡ κεκρυμμένη ὀπτασία τὴν ὁποίαν πρὸ τῶσων ἐτῶν ἐζήτητον οἱ ὀφθαλμοί μου, ὅτι ἦτο . . .

— Ἡ Αἰμιλία! ὑπέλαθεν ἡ Ἰωάννα γέλωσα. Δικαίωμα σταματᾷς; Εἶναι τὸ γλυκύτερον ὄνομα τὸ ὁποῖον γνωρίζω.

— Τὸ ἀποστρέφομαι!

Ἀπεκρίθη ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν καὶ ἀναπηδήσας ἐστάθη ὄρθιος, οὐδὲ ἠθέλησε πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων. Καὶ ἐγὼ μὲν εἶρον ὀλίγον παράδοξον ὅτι μνηστὴρ τὴν στιγμήν τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐξέφραζε τὰ αἰσθήματά του διὰ λέξεων ἄλλου ἀνδρός. Πλὴν ὁ ἔρωσ λαμβάνει τασαύτας μορφάς, ὥστε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον φαίνεται εἰς τινὰ φύσιν ψευδές, δύναται νὰ ᾖναι ἀληθέστατον εἰς ἄλλον.

Ὁ λόρδος ἐπανελάβε τὸν ἀνήσυχον περιπάτον του ἄνω καὶ κάτω τῆς αἰθούσης, ἡ δὲ Ἰωάννα στενάξασα ἐπλησίασεν εἰς τὸ κύμβαλον καὶ τὸ ἠνοίζεν.

— Ἐνθυμῆσαι τὸν ἦχον αὐτὸν, Μάρκε; μὲ εἶπε. Τὸν ἠγάπας ἄλλοτε ἂν καὶ δὲν ἔχεις μεγάλην κλίσιν διὰ τὴν μουσικὴν.

Ὅχι βεβαίως δι' ὅλας τὰς μουσικὰς, ἀλλ' αὕτη ἦτο μελωδία τοῦ Μένδλσον. Τὴν ἐπαιζε τὴν πρώτην ἐκείνην τοῦ Μαίου εἰς Λιθουένη, ὅτε ἀκτίς ἡλίου ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς κόμης της. Πρὶν ἀκόμη παίζῃ πολλὰς στροφάς ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν διακόψας αὐτήν.

— Ὁ ἦχος αὐτός, εἶπεν, εἶναι παραπολὺ ἥσυχος, παραπολὺ γλυκὺς, Ἰωάννα; παίζε τί τὸ ὅποιον νὰ μὲ ἀρέσκῃ ἢ μάλλον μὴ παιζῆς τίποτε. Ἄκουσε, (τὸ ὠρολόγιον τῆς ἐκκλησίας ἐσήμαινεν)! Δὲν μὲ μένει πλέον εἰμὴ μία ὥρα.

Καὶ ἀρπάσας τὴν ἀριστεράν της χεῖρα, ἐνῶ ἡ ἄλλη περιεφέρετο ἀμελῶς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἤρχισε νὰ τῆ ὀμίλῃ χαμηλῆ τῆ φωνῆ ὅπως εἶνα σύνηθες εἰς τοὺς μνηστῆρας.

Ἐγὼ δὲ ἐπανελάθον εἰς τὸ παράθυρον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου ἴστατο γυνὴ κρατοῦσα εἰς τὰς ἀγκάλας της παιδίον καὶ ἔχουσα πλησίον της ἕτερον ἔψαλλε διὰ φωνῆς παρηκμακυίας πλέον, ἀλλ' ἦτις βεβαίως θὰ ὑπῆρξεν ἐλκυστικωτάτη. Μακρὰν αὐτῆς ἐφαίνετο πῆρξ ῥακοπωλείου πληθὺς γυναικῶν ἔτι ἐλεεινοτέρων, αἵτινες ἔστυραν ὀπισθὲν τῶν παιδία, καὶ περιέμενον ἢ ἐζήτουν ἐκεῖ τοὺς μεθυσμένους συζύγους των. Τέλος, ὑπὸ τὸν κόκκινον φανὸν τοῦ ἱατροῦ ἀντικρὺ τῆς θύρας μας, ἐφαίνοντο καὶ ἀπῆρχοντο τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἑκατοντάδες προσώπων τῶν πλείστων περιλύπων, καὶ τῶν ὁποίων αἱ φυσιογνωμίαι οὐδόλως ἦσαν ἐλκυστικαί· τοιαύτη εἶναι ἡ ἀψις τῶν ὀδῶν τοῦ Λονδίνου τὴν νύκτα.

Καὶ ἐξῶ μὲν ἐβλεπον ταῦτα, ἐντὸς δὲ τοὺς δύο ἐκείνους ἐπανελαμβάνοντας ὠρκοὺς στίχους καὶ ψιθυρίζοντας μεταξύ των ὑπὸ τὸν ἦχον γλυκείας μουσικῆς! Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς βοηθήσῃ! εἶπον κατ' ἐμαυτὸν δὲν ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὸν κόσμον ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀγάπην; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ τις δι' ἄλλο ἢ διὰ τὴν εὐτυχίαν;

Ὡ, Ἰωάννα! ἤμην σκληρὸς πρὸς σέ! Σκληρὸς ἀ-

κόμη καὶ ἐκείνην τὴν στιγμήν... καὶ τυφλὸς ὅπως σχεδὸν πάντοτε εἴμεθα ὅτε κρίνομεν αὐστηρῶς. Ἦκουσα αἴφνης τὴν φωνὴν τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν τόσον παράφορον, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ διακρίνω τὰς λέξεις του.

— Τοῦλάχιστον θὰ μὲ γράψῃς, ἔλεγε. Δὲν θὰ μὲ ἀπαγορεύσῃς νὰ σὲ γράφω ὅσον συχνὰ ἐπιθυμῶ.

— Δὲν σὲ τὸ ὑπεσχέθην πρὸ καιροῦ;

— Ἦξεύρω ὅτι μὲ ὑπεσχέθη; ὅ,τι ἐπεθύμησα ἂν καὶ σὺ δὲν θέλεις νὰ δεχθῆς ἐκ μέρους μου οὐδεμίαν ὑπόσχεσιν. Σὲ παρακαλῶ καὶ πάλιν, διατί; Μήπως μὲ θεωρεῖς εὐμετάβλητον;

Ἡ Ἰωάννα ἐμειδίασεν.

— Ἦξεύρεις ὅτι δὲν εἶμαι ἡ πρώτη τὴν ὁποίαν ἠγάπησας.

— Ναί, ἀλλὰ θὰ ᾖσαι ἡ τελευταία. Δὲν πιστεύεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ;

— Ναί... πλὴν...

— Σιώπα!... ἤξεύρω τί θὰ μὲ εἶπῃς... τὸ ἀρχαῖόν σου ἐπιχείρημα· ὅτι δηλαδὴ ἡ πείρα σου καὶ ἡ ἐδικὴ μου ὑπῆρξαν πολὺ διαφορετικά· ὅτι σὺ μὲν ἐζήσας διὰ νὰ ἐργάζεσαι, ἐγὼ δὲ διὰ νὰ ἀπολαμβάνω εὐχαριστήσεις, ὅτι ἡ νεότης μου μόλις ἤρχισε, ἐνῶ ἡ ἐδικὴ σου...

— Μὲ ἐπανεφέρεις τὴν νεότητά μου, ἐψιθύρισε ἡ ἐξαδέλφη μου, ὦ, ναί, ὑπῆρξα εὐτυχιστάτη!

— Ὑπῆρξες! Διατί λέγεις πάντοτε ὑπῆρξα; Καὶ προσέθηκεν ἀκόμη λέξεις τινὰς, ταχέως, ἀσυναρτήτως, μὲ ἦθος ἄγριον καὶ ἐν ταυτῷ τρυφερόν.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα, δὲν φοβοῦμαι αὐτά. Αἱ ἐξωτερικαὶ διαφοραὶ εἶναι μὴδὲν ὅταν ἡ ἐνόητος ὑπάρχη εἰς τὸ βάθος, ὅτε ἡ ἀγάπη, ἡ ἐμπιστοσύνη, καὶ... ἡ πίστις...

— Φθάνει, φθάνει! ὑπέλαβε πικρῶς ὁ νέος. Βλέπω ὅτι δὲν μὲ θεωρεῖς ἐκ τῶν ἀπιστῶν κράσεων. Μὲ κρίνεις, φρόνιμε κόρη, ἀπὸ τὸ χροῶμα τοῦ δέρματός μου καὶ τῆς κόμης μου.

— Λόρδε Ἐρλιστάουν!

— Ὅχι... δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, εἶμαι πολὺ διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἐξαδέλφον σου Μάρκον. Εἶμαι μεσημβρινὸς μέχρι βάθους· τὸ αἷμά μου μὲ φαίνεται ἐνίστα ὅτι τρέχει ὡς πῦρ εἰς τὰς φλέβας μου... καὶ σὺ τὸ φλογίζεις, καὶ ἴστασαι πλησίον καὶ τὸ βλέπεις νὰ καίεται. Ἰωάννα, δὲν μὲ ἀγαπᾷς, οὐδέποτε μὲ ἠγάπησας!

Ἡ Ἰωάννα δὲν ἀπεκρίθη ἐπὶ στιγμήν.

— Λοιπὸν νομίζεις, εἶπε μετὰ μικρὸν, ὅτι ὅταν σὲ ὑπεσχέθην... γνωρίζεις τί... ἐψευδόμην εἰς ἐμέ, καὶ ἔτι χειρότερον, εἰς σέ, μὲ τὸ ἀναιδέστερον ψεῦδος τὸ ὅποιον δύναται νὰ προφέρῃ γυνή;

— Συγχώρησόν με... συγχώρησόν με! Σὲ ἀγαπῶ... καὶ ὅμως πάντοτε σὲ λυπῶ.

Ἡ Ἰωάννα πάλιν ἐσταμάτησεν ὀλίγον πρὶν ἀποκριθῆ εἰς ταῦτα καὶ εἶπε·

— Δέχομαι καὶ τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ θὰ τὸ ἔκαμνα εἰκοσάκις ἀκόμη διότι ἐλπίζω εἰς σέ. Δὲν εἶπεν ὅτι εἶχε ἀπίστιν εἰς αὐτὸν, τὴν πίστιν ἣτις εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ βᾶσις τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τὸ παρετήρησε.

— Ναί, ἐπανελάθε ἡ Ἰωάννα, ἔχω μεγάλην ἐλπίδα. Ἡμεῖς αἱ γυναῖκες εἴμεθα οὕτω πλασμένοι. Ὀλιγώτερον φροντίζομεν διὰ τὴν ἀγάπην σας ἢ δι' ὅ,τι εἴθε. Δυνάμεθα νὰ εὐχαριστηθῶμεν, ἔστω καὶ ἀποχωρισμένοι ἀπὸ σας, φθάνει νὰ σας βλέπωμεν ὅπως πρέπει νὰ εἴθε. Ἐγὼ δύναμαι.

— Ἰωάννα, θὰ γίνω ὅ,τι ἐπιθυμεῖς, ὅ,τι θέλεις, φθάνει μόνον νὰ συγκατανεύσῃς νὰ γίνῃς Ἰωάννα μου. Ἠθέλησε δὲ, ὡς φαίνεται, νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ διότι ἐκείνη ἀπεσύρθη καταφανῶς.

— Ὅχι, εἶπε περιλύπως, αἰσθάνομαι ὅτι δὲν εἶναι ὀρθόν· δὲν δύναμαι ἐκτὸς μόνον... Καὶ κρύψασα τὸ πρόσωπόν της μεταξὺ τῶν χειρῶν της, γνωρίζω, εἶπεν, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γίνωμεν περισσότερον ὅ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον ἀφ' ὅ,τι εἴμεθα σήμερον.

Τί ἀπεκρίθη ἐκεῖνος δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, οὐδὲ ποῖα ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τὰς ὁποίας ἀντήλαξαν ἂς μείνωσιν ἱσραὶ ὅπως αἱ τελευταῖαι λέξεις πρέπει νὰ ᾖσαι.

Ὅτε ἡ Ἰωάννα μὲ ἐφώνασε νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω, ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἴστατο παρὰ τὸν ἀναφθέντα λύχνον, ὑπεροβικῶς ὠχρὸς ἀλλ' ὑπερήφανος καὶ μάλλον ὁμοιάζων τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν τῶν ἡμερῶν τοῦ Λυθουένη ἢ ὅπως ἐγνωρίζαμεν αὐτὸν τότε. Ἡ μήτηρ μου τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα της μὲ εὐχὰς καὶ εὐλογίας προερχομένης ἐκ βάθους τῆς φιλάττης ἀγαθῆς καρδίας της· ἐκεῖνος δὲ, πρὸς μεγάλην της ἀπορίαν, ἀνήγειρε τὴν χεῖρά της καὶ τὴν ἠσπάσθη.

— Σὰς εὐχαριστῶ ὅλους δι' ὅλην σας τὴν καλοσύνην. Ἐλπίζω νὰ σας τὴν ἀποδώσω μίαν ἡμέραν, μετὰ δύο ἔτη. Δύο ἔτη, καὶ ἐνθυμοῦ, (προσέθηκε στραφεὶς πρὸς με διότι, εἶτε μὲ ἤρεσκεν ἢ ὄχι, εἶχεν ὅμως ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμέ) ὅτι, ἂν καὶ αὕτη μὲ ἀφίη ἐλεύθερον, ἐγὼ θεωρῶ τὴν Ἰωάνναν Δούγλας ὡς σύζυγόν μου. Πρόσεχέ την ἕως ὅτου γίνῃ σύζυγός μου. Ὑγίαινε...

Δὲν εἶχεν ἀκόμη παρῆλθαι μὴν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὅτε συνέβη εἰς τὴν οἰκογένειάν μας δυστύχημα τὸ ὅποιον, ἐπειδὴ δὲν διηγοῦμαι τὴν ἱστορίαν μας, ἀλλὰ τὴν τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν, θὰ ἀναφέρω ἐν ὀλίγαις λέξεσι μόνον, ὅπως συχνὰ διηγούμεθα τὰ ἀπαίσια συμβάντα τῆς ζωῆς, τὰ καὶ τοῦ θανάτου τρομερώτερα.

Ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν οἶκόν μας Βράουνη καὶ Σὰς ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τινος τῶν συντρόφων μας, ὑπεξείρεσις,

πρὸ χρόνων καὶ συστηματικῶς ἐνεργουμένη διὰ κλοπῆς τὴν ὁποίαν ἀδύνατον νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς ἀπλὴν ἀφροντησίαν. Τὸ ὄνομά του δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶπω, ἐσθῆθη πλέον ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, διότι ὁ ἐλεεινὸς ἐγένετο αὐτόχειρ.

Ὁ πατήρ μου ἔπραξε τὸ μόνον τὸ ὅποιον ἠδύνατο τίμιος ἀνθρώπος νὰ πράξῃ· ἐθυσίασε τὸν πλοῦτον του εἰς τὴν ἀκεραιότητά του. Ἐπλήρωσε τὰ χρέη του μέχρι λεπτοῦ... μετὰ ταῦτα δὲ κατακλιθεὶς ἐν εἰρήνῃ ἀπέθανεν. Ἡ τελευταία μου ἀνάμνησις τοῦ Λυθουένη συνδέεται μὲ τὸ φέρετρον τοῦ πατρός μου, ἐξερχόμενον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ πύργου κατὰ τινὰ χιονοσκεπῆ, χειμερινὴν ἡμέραν.

(Ἔπεται συνέχεια.)

EIKON

THE

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλ. 484.)

Μαυθάνομεν, λέγει ὁ σοφὸς οὗτος, ἐκ τῶν τοῦ Ὀμήρου ποιημάτων, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐπέδωκαν θαυμασίως. Ἡ ἐμπορία τῆς Κολχίδος μετέδωκε τοῖς Ἕλλησι διάφορα πλούτη, μέταλλα, βαφικὰς ὕλας διδάξασα καὶ διαφόρων εἰδῶν μεθόδους· ἐγνωρίζον νὰ χαλκεύωσι καὶ νὰ βᾶπτωσι τὰ μέταλλα, νὰ τορνεύωσι καὶ χρυσῶσι τὰ ὄπλα, νὰ κατασκευάζωσιν ὑφάσματα καὶ νὰ χρωματίζωσιν αὐτὰ διὰ λαμπρῶν χρωμάτων. Ἡ γλυπτικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ εἶχον ἐφευρεθῆ. Ἡ φυσικὴ ἱστορία δὲν ἦτο πάντῃ ἀγνωστος καὶ ὅ,τι ἐγίνωσκον ἦτο ἀρκετὰ διαδεδομένον, διότι εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου ἀπαντῶμεν μέγαν ἀριθμὸν εἰδήσεων ἐπὶ τῶν ἱατρικῶν ιδιοτήτων τῶν φυτῶν, καὶ παρατηρήσεις πολλὰ ἀκριβεῖς ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἔξων τῶν ζώων. Χάριν παραδείγματος ἢ σύγκρισις ἦν ποιεῖται ὁ Ὀμηρὸς τοῦ Αἴχνητος καταδιωκόμενον ὑπὸ κοινῶν πολεμιστῶν πρὸς λέοντα καταδιωκόμενον ὑπὸ θῶων, εἶναι ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς ὅσα γνωρίζομεν σήμερον περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ζώων τούτων.

Περίεργον δὲ ὅτι εἰς τὸ ποίημα τοῦτο τῆς Ἰλιάδος, τὸ ὠρισμένον πρὸ πάντων εἰς ἀνάμνησιν τῆς πολεμικῆς ἀνδρείας τῶν ἠρώων τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐπιστήμη ἣτις φαίνεται ἦττον προωδευμένη εἶναι ἡ στρατιωτικὴ. Ἡ πολιορκία τῆς Τρωάδος κατ' οὐδὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν πολιορκίαν πόλεως, ὡς σήμερον

έννοούμεν. Μεταξύ τῶν πολιιορκουμένων, φρουρούμενων ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων, καὶ τῶν πολιιορκούντων, ἐστρατοπεδευμένων πλησίον τῶν πλοίων αὐτῶν, ὑπάρχει διάστημα ἐλεύθερον πληρούμενον μόνον ὅταν Ἕλληνες καὶ Τρῶες πεζῇ ἢ ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν ἔρχονται εἰς χεῖρας ὡς οἱ ἀθληταὶ ἐν ἵπποδρόμῳ. Μεγάλαι πληγαὶ λόγῃ καὶ τόξων καταφερόμεναι μετὰ πλείονος ἢ ἐλάσσονος δυνάμεως καὶ δεξιότητος, ἰδοὺ πῶς ἐμάχοντο ἐν διαστήματι δέκα ὀλοκλήρων ἐτῶν. Πέριξ τῆς πόλεως δὲν ὑπῆρχον χάνδακες ἢ τάφροι, οὐδεμία ἀπειλὴ ἐφόδου, οὐδεμία πολεμικὴ μηχανή. Οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς μηχανὴν, ἀλλ' ὡς στρατηγικὸν τέχνασμα τὸν περίφημον Δούριον Ἴππον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐπέτυχον μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν Τροίαν τῇ συνδρομῇ τῶν Τρώων αὐτῶν. Ὁ λεγόμενος οὗτος Ἴππος ἦτο τερατώδης ξυλίνη κισωτὸς περιστάνουσα ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐξ ὧν δὲ λέγει ὁ Ὀμηρος περὶ τῶν 4,200 πλοίων ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ συμμαχικὸς στόλος, ἀποδεικνύεται ὅτι μὲ ὄλην τὴν περίφημον ἐκστρατείαν τῶν Ἀργοναυτῶν, ἢ ναυτικὴ τέχνη παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν ἦτο πλέον προωδευμένη τῆς τακτικῆς. «Τὰ μέγιστα τῶν πλοίων, λέγει ὁ ποιητὴς, ἔχουσιν 420 ἀνδρας,» ἦτοι εἶχον σχεδὸν τὸ αὐτὸ μέγεθος σημερινῆς λέμβου.

Εἰ καὶ ὁ Δαίδαλος εἶχεν ἐφεύρει τὸν πέλεκυν, τὸ τρύπανον καὶ τὸν πρίονα, φαίνεται ὅτι δὲν ἔκαμαν χρῆσιν τοῦ τελευταίου τούτου εργαλείου εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ στόλου τοῦ μετακομίσαντος τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Τρωάδα. Τὰ ἄλλα εργαλεῖα καθὼς καὶ τὰ πολεμικὰ ὄπλα ἦσαν ἐκ χαλκοῦ σκληρυνθέντος διὰ τῆς βραχῆς, διότι ὁ δρεῖχαλκος (μίγμα χαλκοῦ καὶ κασιτέρου) ἐγνώσθη μετὰ ταῦτα, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον ἐντελῶς νὰ κάμωσιν ὅ,τι ἡμεῖς κάμνομεν τὴν σήμερον ἀρκετὰ κακῶς, ἦγουν νὰ σκληρύνωσι τὸν χαλκὸν διὰ ταχείας ψυχράσεως τοῦ πεπυρακτωμένου μετάλλου. Ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἐγίνωσκον τὸν σίδηρον, ἀλλὰ δὲν εἶχον εὐρεῖ εἰσέτι τὴν τέχνην νὰ καθαρῖζωσι καὶ νὰ καθιστῶσιν αὐτὸν ἐλατὸν, διὰ τοῦτο δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν εργαλείων. Ὅθεν αἱ μηχανικαὶ τέχναι ἐστεροῦντο τῆς πρωτίστης αὐτῶν δυνάμεως, διότι ὁ σίδηρος εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς βιομηχανίας.

Ἐκτὸς τούτου ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ τέχνη τοῦ ἀναλύειν καὶ συγκερῆν τὰ μέταλλα, τοῦ γλύφειν καὶ χαράττειν αὐτὰ, ἦτο ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου περιγραφόμενα ἔργα τοῦ Ἡφαιστου δίδουσιν ἰδέαν μεταλλουργικῆς τελειοποιημένης. Καὶ ὑπερβολὴν ἀν παραδεχθῶμεν εἰς τὰ παρὰ τοῦ Ὀμήρου περιγραφόμενα περὶ τῆς Τρωϊκῆς

Ἀθηνᾶς καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων τῶν κοσμοῦντων τὸ παλάτιον τοῦ Ἄντινου, ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης βλέπομεν τὰς ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τῆς μεταλλουργικῆς καλλιτεχνουμένης ἐκτοτε μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὡς καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἢ ὑπερβολὴ περιέχει τινὰ ἀληθειαν. Πόθεν λοιπὸν ὁ Ὀμηρος ἠρνήσθη ὅσα διηγείται περὶ τῶν ὄπλων καὶ τῶν πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν μετάλλων ἐὰν οὐδὲν ἀνάλογον ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ; Καὶ εὐκολον μὲν νὰ ἐπινοήσῃ τις ἐν παντὶ καιρῷ πράγμα τι ἐκ τῶν κοινῶν, ἀλλὰ πῶς νὰ ἐφεύρῃ καλλιτεχνικὰς ἰδέας ὅταν ἡ τέχνη δὲν ὑπάρχῃ; Δι΄σχυρίσθησάν τινες ὅτι ὁ Ὀμηρος μετέφερεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου τὰς κυκλοφορούσας ἰδέας ὅτε ἔγραφε τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα. Καὶ τοῦτο μὲν ἐνδεχόμενον· μένει ὅμως πάντοτε βέβαιον, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἦτοι χίλια ἔτη πρὸ Χριστοῦ, αἱ τέχναι τῆς γλυπτικῆς ἤνθουν κατὰ τὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ αὐτὸς ποιητὴς, ὅστις τοσοῦτῳ μεγαλοπρεπῶς περιγράφει τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, λέγει ὅτι καὶ τῆς Ἀσίας οἱ κάτοικοι εἶχον πλουσιωτάτας πανοπλίας κάλλιστα ἐξεργασμένας. Προστίθησι δὲ ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶχε τότε πολλοὺς τεχνίτας, οἵτινες κατασκευάζον κομψότατα σκεύη, καὶ ἐφήρμοζον τὸ ἐλεφαντοκόκκαλον εἰς λεπτὰ ἐλάσματα, σχεδὸν καθὼς ἐφαρμόζουσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τὸ ἀνακάρδιον (acajou) καὶ τὸ ἰζυλον (palissandre) εἰς τὰ ἐπιπλα. Δὲν ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Ἰλιάδα τὴν διαφορὰν, συγνάκις πολὺ αὐθαίρετον, ἣν παραδεχόμεθα σήμερον μετὰ τὴν ἐργάτου καὶ τεχνίτου. Ὁ Ὀμηρος μίαν μόνον λέξιν μεταχειρίζεται δι' ἀμφοτέρους, τὴν τοῦ τεχνίτου, τὴν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν εὐφυῶν ταύτην μόνον θαυμάζει ὁ ποιητὴς. Ἄρμα ἐντελῶς κατασκευασμένον ἐλκύει παρ' αὐτῶ τὴν αὐτὴν προσοχὴν ἢ καὶ τὸν αὐτὸν ἐπαινον οἷον τὸ ἄγαλμα ἢ καὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς γλυπτικῆς. Διὰ ταύτης τῆς ἀμεροληψίας ὁ Ὀμηρος ἀποκαλύπτει, εἰς τὴν ἀτελεύτητον ποικιλίαν τῶν ἀντικειμένων ὅσα περιγράφει, τοσοῦτῳ τελειοποιηθεῖσιν τὴν ἐπιδεξιότητα, ὥστε πολλαχοῦ συγγέεται μετὰ τῆς τέχνης.

Πολλὰ χωρία τοῦ Ὀμήρου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐξησκειτο εὐδοκίμως, εἰμὴ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦλάχιστον καθ' ἕνα χρόνον συνετέθησαν τὰ δύο αὐτοῦ ποιήματα.

Ἡ τέχνη τοῦ ἱατρικῶν ὑπῆρξε τὸ κατ' ἀρχὰς πρὸν τῶν θεῶν, τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἡρώων· ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ εὐγνώμοσύνη τῶν λαῶν ὕψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν θεῶν τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες εἶχον διακριθῆ περὶ τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν χειρουργίαν. Ἐὰν θεωρήσωμεν ὡς μύθους τὰς θεραπείας ὧν γίνεται λόγος ἐν τῇ Ἰλιάδι μετὰ τῆς σημειώσεως τῶν θεραπευτικῶν τρόπων, πρέπει νὰ ἀμφισβητήσωμεν καὶ

τὴν ὑπαρξίν πάντων τῶν κατὰ τὴν ὑπηρετουμένων παρὰ τῶν ἱερέων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἵτινες σχεδὸν πάντοτε ἠγείροντο πλησίον πηγῆς τινος μεταλλικοῦ ὕδατος. Πρέπει πρὸς τούτοις ἐπόμενοι εἰς τὴν αὐστηρότητα τῆς δυσπίστου ταύτης λογικῆς νὰ ἀρνηθῶμεν καὶ τῶν περιφημοτάτων ἐκείνων κατὰ τὴν ὑπαρξίν, οἵτινες εἶχον ἀποκατασταθῆ ἀληθείας κλινικαὶ, οἷοι οἱ τῆς Κῶ καὶ Κνίδου, οἵτινες ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τῆς φιλοσοφικῆς ἐποχῆς, ἔδωκαν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐπιστήμην τὸν Ἴπποκράτην καὶ τὸν Κτησίαν.

Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἄμεσοι ἀποδείξεις ὅτι καὶ ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος κατεῖχον ἀκριβεῖς τινὰς γνώσεις ἱατρικῆς καὶ φυσικῆς ἱστορίας. Ἐγνωστοποιήσαμεν ἤδη τὴν γνώμην τοῦ Κυβιέρου τὴν ἀφορῶσαν τὸν Ὀμηρον. Ὁ αὐτὸς σοφὸς ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Ἡσίοδος διδάσκει ἐντελῶς τὰς ἱατρικὰς ἰδιότητας πολλῶν φυτῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναφέρει εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἴβραι καὶ Ἡμέραι.»

Τὸ ποίημα τοῦτο, διηρημένον εἰς δύο ἔξομα, πραγματεύεται περὶ τῆς γεωργικῆς ὑπῆρξε τρόπων τινὰ ἢ βᾶσις τοῦ ποιήματος ὅπερ ὁ Βιργίλιος συνέθετε διὰ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ πλείονων ἀναπτύξεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωργικά.» Εἰς τὴν ποιητικὴν ταύτην συγγραφήν ὁ Ἡσίοδος διδάσκει τοὺς καταλληλοτέρους καιροὺς διὰ τὰς ἐργασίας τῶν ἀγρῶν. Θέλει ὅπως εἰς τὴν σπουδῆν ταύτην ὀδηγῶνται οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀνατολῆς τῶν ἀστέρων. Πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς συμβουλῆς ταύτης τοῦ Ἡσίοδου, ὅτι τότε παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἦσαν δύο εἴδη ἔτους, τὸ σεληνιακόν, ἦτοι τὸ τῶν ἀστρονόμων, καὶ τὸ ἡλιακόν, τὸ ὁποῖον οἱ γεωργοὶ εὕρισκαν εὐκολώτερον ν' ἀκολουθῶσιν ὡς δεικνύον κάλλιον τὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσίοδου ὑπῆρξαν πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας δύο μέγιστα πηγὰ παιδείας καὶ ἀγωγῆς. Τὰ ποιήματα ταῦτα ἠρμηνεύθησαν καὶ ἐσχολιάσθησαν ὑπὸ τῶν βραβυδῶν, οἵτινες ἀπήγγελλον τεμάχια αὐτῶν μεταβαίνοντες ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ κώμης εἰς κώμην. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁπότε ἡ γραφὴ ἐπολλαπλασίασε τὰ ἀντίτυπα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια ἔλαβον τὸν πρῶτον βαθμὸν μετὰ τῶν ἀντικειμένων τῆς παραδόσεως εἰς τὰς σχολαί. Εἰς αὐτὰς οἱ παῖδες ἐμάθον νὰ ἀναγινώσκωσιν, οἱ ἐφηβοὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν ῥητορικὴν. Αὐταὶ ἀνεγινώσκοντο ἔτι πλέον καὶ ἐκτὸς τῶν σχολείων ὑπ' ἀνθρώπων πάσης τάξεως. Οἱ πολιτικοὶ ἐμελέτων τὸν Ὀμηρον ὡς τὸν ἀσφαλιστέρον ὀδηγὸν εἰς τὴν τέχνην τοῦ κυβερνῆν τοὺς λαοὺς. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Ὀμήρου ἦτο ἡ ἱερὰ Γραφὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνο ὅπερ ἀν-

τικαθίστα πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ἀντιπροσώπευεν ἐλόκληρον βιβλιοθήκην, εἰς χώραν, ὅπου οὔτε τὸ δημόσιον οὔτε οἱ ἰδιῶται εἶχον συλλάβει εἰσέτι τὴν ἰδέαν σχηματισμοῦ συλλογῆς χειρογράφων, ἄτινα μετὰ καιρὸν ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦτο παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Οὕτω λοιπὸν οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἦσαν ποιηταί. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα οὐδεμία πρόληψις ἀντετάσσετο εἰς τὸ νὰ θεωρῶνται ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος φιλόσοφοι καὶ σοφοί. Τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἤκμαζον, καὶ μάλιστα αἰῶνας τινὰς μετὰ ταῦτα, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη διετυπῶντο πάντοτε εἰς στίχους, καὶ δὲν ὑπῆρχεν αἰτία ὅπως τὸ ἐξοχον πνεῦμα τῶν δύο τούτων ποιητῶν, δικαιολογήσῃ τὴν εἰς αὐτοὺς μὴ ἀπόδοσιν φιλοσοφικῆς αὐθεντίας, ἣν ἀπένειμον εἰς ἄλλους στιχομυθούς.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσίοδου διέτηρουν τὸ μέγα αὐτῶν ἀξίωμα εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολαί μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Πλάτωνος, ὅστις πρῶτος προέτεινε ν' ἀποβληθῶσιν οἱ ποιηταὶ οὐ μόνον ἀπὸ τῶν σχολείων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς δημοκρατίας, ἢ ἀκριβέστερον ἀπὸ τῆς δημοκρατίας αὐτοῦ. Καὶ ὁ Πυθαγόρας αὐτὸς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι εἶχε κρυφθῆ κατὰ τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ μεθ' ἧττονος ζήλου. Ἴσως αἰτία τῶν προσβολῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ προτίμησις ἧς ἀπῆλθον οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι ποιηταί, τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος φιλοσόφων τῶν ἀρχηγῶν τῶν σχολῶν.

Βοηθεῖα τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσίοδου δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀκολουθήσωμεν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπὶ τῆς προϊστορικῆς περιόδου εἰμὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τινὰς χώρας τῆς μικρᾶς Ἀσίας· ἀλλ' ὅπως ἀπαντήσωμεν αὐτὴν ἀλλαχοῦ ἢς λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας τὸν Ἡρόδοτον.

Ἐίπομεν ὅτι ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας εἶχε περιηγηθῆ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσσυρίαν. Κατὰ τὸν Πλίνιον εἰς μόνον τὰ τρία ταῦτα μέρη ἐκαλλιέργειτο ὅπως οὐκ ἐπιτυχῶς ἡ ἀστρονομία.

Ἴσως συμφέρι νὰ περιορίσωμεν εἰς τὰ τρία ταῦτα μέρη τὴν σπουδαίαν καλλιέργειαν πασῶν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. Οἱ Πέρσαι, περιορισμένοι εἰς ἀφηρημένας καὶ μεταφυσικὰς θεωρίας, δὲν μετείχον τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως, ἧς ἕνεκα ἐγενῶντο παρὰ τοῖς γείτοσιν αὐτῶν ὠφέλιμοι ἀνακαλύψεις. Ἡ ὑπαρξὶς τῶν Σινῶν ἦτο πάντῃ ἀγνωστος, διότι ὁ λαὸς οὗτος οὐδαμοῦ τῶν ἀρχαίων ἱστοριῶν ἀναφέρεται. Ἡ μυθώδης ἐκστρατεία τοῦ Βάκχου ἀνεκάλεσε μόνον ἀμυδρῶς εἰς τὴν μνήμην τὰς στιγμιαίας σχέσεις τῆς ἐπι βραβάρου Ἑλλάδος μετὰ τῶν Ἰνδῶν.

Οἱ λαοὶ οὗτοι κατεῖχον ἀναμφιβόλως ἐπιστήμην ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἐπιστημονικὴν θεολογίαν· ἀλλ' ἐκ τῶν μικρῶν εἰδήσεων ὅσαι μετέβησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, προέκυπε τοσαύτη ὁμοιότης πρὸς τὰ διδα-

ακόμειν εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Αἰγύπτου, ὥστε ἀνευρή-
ζήτημα ἂν ἡ Αἰγύπτου ἐδίδασκε τὰς Ἰνδίας ἢ αἱ Ἰν-
δαίαι τὴν Αἰγύπτου.

Ἀλλὰ καὶ τὴν σήμερον, ὅτε γινώσκουμεν περὶ Ἰν-
διῶν πολλὰ πλέον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὸ αὐτὸ
ζήτημα διαίρει τοὺς σοφοὺς. Ὁ Κυβέρος ἐδοκίμασε
νὰ λύσῃ αὐτὸ εἰσάγων τρίτον ὄρον, τοὺς Βαβυλω-
νίους. (Ἔπεται συνέχεια.)

BIBLIOGRAPHICAL

Γρατιανὸς Ζώρζης, ἀθένης Λευκάδος. Ἱστορικὴ
πραγματεία τοῦ καθηγητοῦ Καρόλου Χόπφ, μετενεχθεῖσα μὲν
ἐκ τῆς Γερμανικῆς ὑπὸ Ἰωάννου Α. Ρωμανοῦ, προτάξαντος
Ἱστορικὴν Μελέτην περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι
φραγκοκρατίας καὶ τῶν Παλατιῶν Κομητῶν Οὐρσί-
ων, ἀθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐκδοθεῖσα δὲ ἀνα-
λώμασι τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου Παύλου Λάμπρου. Ἐν Κερκύρα,
τυπογραφεῖον ἡ Ἰονία, ἀδελφῶν Κάων. 1870.

Ὅστις λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ ἀ-
ναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ, θέλει νομίσει βε-
βαίως ὅτι κύριον αὐτοῦ μέρος ἀποτελεῖ ἡ μεταφρα-
σθεῖσα πραγματεία τοῦ Χόπφ καὶ ὅτι ταύτης προε-
τάχθη ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ σύντομος τις Ἱστορικὴ
Μελέτη περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν περιστάσεων ἐντὸς
τῶν ὁποίων ἔζησεν ὁ Γρατιανὸς Ζώρζης. Ἄμα ὁμοῦ
ἀνοιγξας τὸ βιβλίον, ἔννοεῖ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἄλλως
ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ἡ μὲν ἐν κεφαλίδι τῆς συγγραφῆς
ἀναγγελλομένη πραγματεία τοῦ Χόπφ εἶναι ἐν ἐκ-
τῶν λεπτομερικῶν ἐκείνων ἀριστουργημάτων δι' ὧν ὁ
ἔγκριτος οὗτος ἀνὴρ ἐπροοίμιασεν εἰς τὴν σύνταξιν
τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἱστορίας καὶ περιλαμβάνει σε-
λίδας δώδεκα καὶ ἡμίσειαν, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ μεταφρα-
στοῦ προταχθεῖσα Ἱστορικὴ Μελέτη σύγκειται ἐκ σε-
λίδων 300 περίπου. Φαίνεται ὅτι ὁ καλὸς ἀγαθὸς
ἡμῶν φίλος Ἰωάννης Ρωμανὸς τοσοῦτον ἐκυριεύθη
ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς φραγκοκρατίας, εἰς τῆς ὁ-
ποίας τὴν μελέτην ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐνέκυψεν, ὥστε,
καθὼς οἱ τῆς Δύσεως μαχεται πρόφασιν μὲν τῆς
μικραίνωνος αὐτῶν ἐπιδρομῆς πρὸς Ἀνατολὰς, τῆς
καλουμένης Σταυροφορίας, ἔλαβον τὴν ἀπελευθέρω-
σιν τῆς μικρᾶς τοῦ Ἁγίου Τάφου χώρας, πράγματι
δ' ἀπῆλθον ἐπὶ τὴν κατὰ κτησιν τοῦ εὐρυτάτου Βυ-
ζαντινοῦ κράτους, οὕτω καὶ αὐτὸς, ὡς ἀφορμὴν ἀ-
πλῆν ἐδράξατο τὸ βραχὺ τοῦ Χόπφ ἔργον, ἵνα χε-
ρκτηρίσῃ καὶ διαφωτίσῃ ὀλόκληρον τὴν ἐποχὴν τῆς
ἐπὶ φραγκοκρατίας καταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν
χωρῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰωνίων νήσων. Ἀλλ' ὁμιλήσωμεν
σπουδαιότερον περὶ ἔργου ἀξίου τῆ ἀληθείᾳ σπου-
δαιότατης ἐκτιμήσεως διότι ἡ μετριοφροσύνη ἡ θε-
λήσασα νὰ ἐπικοσμήσῃ μελέτας ἰδίᾳ διὰ τοῦ ὄνο-

ματος διδασκάλου προσφυλοῦς εἶναι τὸ ἐλάχιστον
τοῦ συγγραφέως ἡμῶν προτέρημα.

Ἡ Ἱστορικὴ αὐτοῦ Μελέτη διαιρεῖται εἰς δύο μέρη,
ὧν τὸ μὲν πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῆς καθόλου
φραγκοκρατίας, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῶν Παλατι-
ων Κομητῶν Οὐρσίων, ἀθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ
Ζακύνθου. Τὸ πρῶτον εἶναι ἀπλῆ εἰσαγωγὴ θίγουσα
πάντα τὰ κεφαλαῖα ζητήματα τῆς περιόδου ἐ-
κείνης, τὴν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν διανομὴν τοῦ κρά-
τους, τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, τὴν ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ
τὰ ἔθη ἐπίδρασιν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁ συγγραφεὺς ἐν-
διατρίβει ἐνταῦθα ἰδίως περὶ τοῦ κατὰ τοὺς νεωτέ-
ρους χρόνους ἀσχοληθέντα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς
ἐποχῆς ταύτης τῆς πατρίδος ἡμῶν ἱστορίας, ἐξαιρεῖ
μάλιστα καὶ δικαίως τὰ ἔργα τοῦ Καρόλου Χόπφ.
Ἀλλὰ καὶ τοὶ περὶ τῶν λοιπῶν γενικώτερον ἐξ ἀνάγκης
ὁμιλήσας, παρενέει καὶ περὶ αὐτῶν παρατη-
ρήσεις καὶ κρίσεις μαρτυρούσας νοῦν ὀρθὸν καὶ ἀκρι-
βῆ τῶν πραγμάτων γνώσιν. Τὸ δὲ κυριώτατον τοῦ
συγγραφέως ἔργον εἶναι τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ἱστο-
ροῦν τὰ κατὰ τοὺς ἀθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζα-
κύνθου, τὸ ὁποῖον, περιλαμβάνον σελίδας περίπου
200, ἀποτελεῖ μίαν τῶν σπουδαιότερων εἰδικῶν
πραγματειῶν ὅσαι ἐγράφησαν ποτὲ περὶ φραγκοκρα-
τίας. Ἡ μονογραφία αὕτη, ὡς πᾶσα μονογραφία,
ἀνάλωσιν δὲν ἐπιδέχεται· πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ἵνα
ἐκτιμηθῇ. Ὅτε ἀρὰ γε τύχει παρ' ἡμῖν ἀναγνω-
στῶν; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἠξιώθη ἐνὸς ἀνταξίου
πολλῶν ἄλλων καὶ ἰδοῦ πῶς. Ἐν Κερκύρα διέτριψε
πέρυσιν ἡ Κυρ. Καικιλία Βαρίγγ, ἀγγλὴς βαθύπλου-
τος, λογία καὶ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, ἀνεψιά δὲ
τοῦ William Windham, ὑπουργοῦ διατελέσαντος
τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν, τοῦ ὁποῦ
τὰ σπουδαῖα ἀπομνημονεύματα ἐξέδωκεν αὕτη ἐν
Λονδίῳ τῷ 1866. Ἡ Κ. Βαρίγγ ἐγνώρισε καὶ ἐξε-
τίμησε τὸν Κ. Ρωμανόν, ὅστις προσέφερεν εἰς αὐτὴν
ἐν ἀντίτυπον τοῦ ἔργου του, τὸ ὁποῖον ἡ κυρία ἐ-
κείνη ἐπανελεθούσα εἰς Ἀγγλίαν ἔπεμψε πρὸς τὸν
περιφανῆ αὐτῆς φίλον τὸν Γεώργιον Γρότε. Ὁ δὲ,
ἀναγνοὺς τὸ βιβλίον ἔγραψε τὴν ἀκόλουθον αὐτῇ
ἀπάντησιν, ἧς εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τό τε ἀγγ-
λικὸν κείμενον καὶ Ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

12 Saville Row (W) July 29, 1870.

Dear Mrs Baring,

I send back herewith the Hellenic work which you
were good enough to put into my hands.

I have read the greater part of it with much in-
terest, and I think it does honour to the historical
research as well as to the literary power of M. Gio-
vanni Romano. It is surprising to see how cleverly and
powerfully he has brought back the Modern Greek
style to the rules of ancient classical Greek, making

allowance for the infinitive mood and for one or
two other peculiarities of the modern tongue

The picture which M. Romano gives of the History
of Mediaeval Greece, during the two centuries that
followed the capture of Constantinople in 1204, is
animated and interesting, though the French Barons
who settled in the Morea have not much to recom-
mend them:

I think he succeeds in making out that they were,
as a whole, inferior to the native Hellenes under the
Greek emperors; and it is certain that the Latin
Crusaders, who sacked Constantinople in 1204, con-
ducted themselves very barbarously in the destruc-
tion of ancient MSS. and works of art.

I remain
Dear Mrs Baring
Yours very sincerely
G. GROTE.

Ἦτο·

Ἀγαπητῇ Κυρία Βερίγγ,

Ἀναποστέλλων ὑμῖν τὸ καλοκαθάως δανεισθέν
μοι Ἑλληνικὸν σύγγραμμα, οὗ τινος ἀνέγνων τὸ πλεῖ-
στον μέρος μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, λέγω ὅτι
κατ' ἐμὲ περιποιεῖ τιμὴν εἰς τε τὰς ἱστορικὰς ἐρεῦνας
καὶ τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν τοῦ Κ. Ι. Ρωμανοῦ. Θαυ-
μαστὸν δὲ πόσον εὐφυῶς καὶ ἐπιδεξίως ἐπανήγαγε τὸ
νεώτερον Ἑλληνικὸν ἰδίωμα εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀρ-
χαίας κλασσικῆς Ἑλληνίδος, μεταχειρισθεὶς τὴν ἀπκρέμ-
ματον καὶ τινὰς ἄλλους ἰδιαιτισμοὺς τῆς νεωτέρας.

Ἡ εἰκὼν ἣν διέγραψεν ὁ Κ. Ρωμανὸς τῆς ἱστορίας
τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς δύο ἑκατονταε-
τηρίδας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως
τῷ 1204, εἶναι πλήρης ζωρότητος καὶ διαφόρου,
εἰ καὶ οἱ ἐγκατασταθέντες ἐν Πελοποννησῷ Γάλλοι
βαρῆνοι δὲν φαίνονται πολλὰ ἀξιοσύντατοι. Φρονῶ
δὲ ὅτι καὶ ὀρθῶς ἀποδεικνύει αὐτοὺς ἐν συνόλω κα-
τωτέρους τῶν ἰθαγενῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοὺς γραικοὺς
αὐτοκράτορας· διότι εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ λατινοὶ
Σταυροφόροι οἱ ἐκπορθήσαντες τῷ 1204 τὴν Κων-
σταντινούπολιν ἐπολιτεύθησαν βαρβαρότατα, κατα-
στρέψαντες ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἀριστουρ-
γήματα τῆς τέχνης.

G. GROTE.

Μετὰ τὴν κρίσιν ταύτην τηλικούτου ἀνδρὸς δὲν
ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ προσθέσωμεν τι. Τοῦτο δὲ μόνον
παρατηροῦμεν ὅτι πολὺ φοβούμεθα μήπως οἱ ἄρι-
στοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων πάσχωσιν ὅ,τι οἱ Πάπαι
κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, οἵτινες ὀλιγωροῦμενοι ἐν Ἰτα-
λίᾳ, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μόνον ἐτιμῶντο.

Κ. Π.

Κ. Ν. Σάθα νεοελληνικῆς φιλολογίας παράρτημα.—Ἱστορία
τοῦ ζητήματος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Ἐν Ἀθήναις 1870.

Κ. Ν. Σάθα βιογραφικὸν σχεδίασμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰε-
ρεμίου Β' (1572—1594). Ἐν Ἀθήναις 1870.

Κ. Ν. Σάθα ἱστορικαὶ διατριβαί.—Α'. Ἐνέργειαι τῶν ἱππο-
τῶν τῆς Μελέτης ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. — Β'. Ἀδελφὸν
σχεδίων διανομῆς τοῦ Τσερκικοῦ κράτους. — Γ'. Ἡ Ἀληπασιάς
τοῦ Τσερκικαίου Χατζῆ Σαχρέτη. Ἐν Ἀθήναις 1870.

Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος δια-
περῶντων ἀνδρῶν ὑπὸ Ἀγαστας. Ν. Γούδα κλ. Τόμ. Β'. Ἐν
Ἀθήναις 1870.

Εἰς δύο κυρίως ἀντικείμενα ἀφιέρωσε μέχρι τοῦδε
ὁ Κ. Σάθας τὰς μελέτας αὐτοῦ, εἰς τὸ τῆς νεοελ-
ληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης καὶ εἰς τὸ τῆς νεο-
ελληνικῆς ἱστορίας, ἀντικείμενα ἀναπόσπαστον ἔ-
χοντα τὴν σχέσιν πρὸς ἄλληλα· διότι ἡ πολιτικὴ
ἀκμὴ ἢ παρακμὴ φέρει ἐξ ἀνάγκης καὶ τῆς πολι-
τείας τῶν γραμμάτων τὴν εὐσθέθειαν ἢ τὴν φθίσιν.
Καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα, τὸ Χρονικὸν
τοῦ Γαλαξειδίου, ἡ Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς,
αἱ Ἱστορικαὶ διατριβαὶ καὶ τὸ Βιογραφικὸν σχε-
δίασμα τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου ἀνήκουσιν εἰς τὸ
δευτερον, ἡ δὲ Νεοελληνικὴ φιλολογία καὶ τὸ Πα-
ράρτημα εἰς τὸ πρῶτον. Ταῦτα δὲ πάντα φιλοπο-
νηθέντα καὶ εἰς φῶς ἐκδοθέντα ἐντὸς ἐτῶν πέντε,
τεκμηριοῦσι τὸν ἀκαταγώνιστον ζῆλον τοῦ νέου Ἑλ-
ληνος, διότι νέος τὴν ἡλικίαν ὁ συγγραφεὺς, καὶ
προμηνοῦσιν ἐνταυτῷ ἀφθονωτέρους καὶ θαλερωτέ-
ρους τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ ἔργων τοὺς καρπούς.

Καὶ κατὰ μὲν τὸ περὶ γλώσσης θέμα ἐπάτησεν
ὀδὸν ἥτις καὶ εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὀρθή· διότι ἀπο-
στάς συζητήσεων μὴδ' ἐρμηνεύσας ἰδίαν γνώμην,
εἰ δέον φέρ' εἰπεῖν νὰ προτιμηθῇ ἡ χυδαία τῆς λε-
γομένης καθαρευούσης καὶ τ' ἀνάπαλιν, ἡ πρὸς τίνα
τῶν ἀρχαίων διαλέκτων νομίζει εὐλογον νὰ προσεγ-
γίσῃ ἢ γραφομένη, ἐξιστόρησεν ἀπλῶς τὰς ἀπὸ ἀλώ-
σεως μέχρι τοῦ 1821 ἔτους περιπετείας αὐτῆς, ἐπι-
συνάψας καὶ τὰς δόξας ὅσαι ποτὲ ἐξεφράσθησαν. Πα-
ραθέτων δὲ χωρία ἐκ τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων
τῆς τετρακοσιοτοῦς ἐκείνης περιόδου, ἀπκρίττει πί-
νακα, ἐν ᾧ εὐχερῶς ἀνακαλύπτεται ἡ πορεία τῆς
γλώσσης ἐπὶ τοῦ μακροῦ τούτου διαστήματος.

Ἡ ἀπλῆ αὕτη μέθοδος, ἐξελέγχουσα τὴν ἐπὶ τὸ
κανονικώτερον καθημερινὴν διάπλασιν τῆς γλώσσης,
εἰς ἣν συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ οἱ χυδασιολόγοι γρά-
ψαντες τὰ δευτέρα εὐπρεπέστερα τῶν πρώτων, ἐπι-
στομίζει τοὺς σωζομένους εὐαριθμούς τῆς ἀγοραίας
ὀπαδοῦς· διότι βλέποντες αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν χεί-
μαρρὸν τῆς βελτιώσεως κυλιόμενον ἀκατάσχετον
ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, θέλουσιν ἴσως πει-
σθῆ, ὅτι δὲν ἐπιβάλλουσιν, ὡς ἰσχυρίζονται, γλώσ-
σαν ἀθαίρετον εἰς τὸν λαὸν οἱ λόγιοι, ἀλλ' ὅτι ἀπ'
ἐναντίας τοὺς λογίους παρασύρει ἢ πρὸς ἀνάκτησιν
τῆς πατρώας ἀκράτητος τοῦ λαοῦ σπουδή. Οὐ μὲ-
νον οἱ λόγιοι καὶ οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ νομάρχαι καὶ
οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἐφημεριδογράφοι, ἀλλ' οὐδ' οἱ ξε-
νοδόχοι, οὐδ' οἱ ἐργαστηριακοὶ, οὐδ' οἱ ὑπηρέται καὶ
ὁμιλοῦντες λέγουσιν τι κοινὸν πρὸς τὴν γλώσσαν τοῦ
Βηλαρᾶ καὶ τοῦ Μηνιάτου· καὶ δὲν λέγουσιν, διότι
καὶ παρὰ τῶν ἀναλαφρότων αὐτῶν τροφῶν ἔμαθον

ἄλλην καθρωτέραν· σήμερον καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Κοραΐ ἐγήρασε. Τὴν χυδαίαν δὲν ἀποβάλλουσιν οἱ λόγιοι, ἀλλ' οἰκοδομοῦντες ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτῆς εὐρύνοισι καὶ εὐρυθμότερον καθιστῶσι τὸ κτίριον. Ἐὰν ἡ πρόδοσι εἶναι νόμος τῆς φύσεως διὰ τί θέλομεν, ἐνῶ τὴν φουσταρέλλα καὶ τὴν βράκαν διεδέχθησαν τὸ παρταλόρι καὶ ἡ βελάδα, τὸ τσεμπέρι καὶ τὸ φουστάνι ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ καπέλλου καὶ τῆς ρόμπας, τὸν σοφρᾶν καὶ τὸ διπλοπόδι ἀπεδίωξαν τὰ τραπέζια καὶ αἱ καρτέλαι καὶ κατὰ τὰς ἐσχατίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τί λέγω θέλομεν νὰ μὴ ὑποκύψῃ καὶ ἡ γλώσσα, τὸ πρῶτιστον τοῦτο γνώρισμα τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν νόμον τοῦτον; ἢ ἐὰν κατὰ τὴν καθιερωμένην γραῶδη φράσιν, ἦν πολλοὺς ἀκούομεν ἀναμασσωμένους ἀδυσανίστως, πρέπει νὰ σεβασθῶμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τὰ πάτρια, διὰ τί θεωροῦνται σεβασταὶ αἱ ἑωλοκρασίαι τῶν βαναύσων ἡμῶν πατέρων, τῶν ποιητῶν δηλαδὴ τοῦ Σταυράκογλου καὶ τῆς Μερκάδας, καὶ οὐχὶ τὸ οὐράνιον ἰδίωμα τῶν εὐγενεστάτων ἡμῶν προπατόρων, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Λουκιανοῦ; «Εἶδὲ δεῖ καὶ σμικροτέρων μνησθῆναι, διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης πρῶτον μὲν τρόπους εὐωχιῶν ἐξεύρον (οἱ Ἀθηναῖοι) ἐπιμισγόμενοι ἀλλήλοισι· καὶ ὅτι ἐν Σικελίᾳ ἢ δὴ ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἐν Κύπρῳ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Λυδίᾳ ἢ ἐν τῷ Πόντῳ ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ἄλλοθί που, ταῦτα πάντα εἰς ἡ, ἠθροίσθη διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης. Ἐπειτα φωνὴν τὴν πᾶσαν ἀκούοντες ἐξελέξαντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνας; ἰδίᾳ μᾶλλον καὶ φωνῇ καὶ διαίτη καὶ σχήματι χωρῶνται· Ἀθηναῖοι δὲ κεκραμένη ἐξ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων» (1). Ἐνῶ λοιπὸν καὶ παρὰ βραβάρων ἐδανείζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν, ἰδιώματα, ἢ δὲ τοιαῦτα δανεισθεῖσα γλῶσσα ἦν, ἐστὶ καὶ ἔσεται διὰ πάντων τῶν αἰώνων ἡ θαυμασιωτάτη τῶν λοιπῶν, δὲν ἀμαρτάνουσι νομίζομεν οἱ υἱοὶ ἐκείνων ζητοῦντες δάνεια παρὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν μητρὸς, ὅπως καλύψωσι τὰ ῥάκη τοῦ Μπερτόλδου καὶ τῶν φουσατῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁρθῶς λοιπὸν ποιήσας ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀπέφυγε τὴν περὶ γλώσσης συζήτησιν, καταστάσαν πλεον ἀληθινὴν ἀργολογίαν.

Ὁ δὲ πατριάρχης Ἰερεμίας ὁ Β', ὁ πρῶτος ἰδρύσας ἐν Ρωσίᾳ πατριαρχεῖον, δὲν εἶναι ξένος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Πανδώρας, τοὺς ἐπεξελεθόντας ὅσα πρὸ δέκα ἐτῶν ἔγραψεν ἡμέτερος σοφὸς συνεργάτης (2). Καὶ τοῦ μὲν Κ. Σ. Ζαμπελίου ἢ

(1) Ξενοφ. Ἀθηναίων πολιτ. 7—8.

(2) Πανδ. Τόμ. Γ', σελ. 343, 370, 390, 414 καὶ 418.

πραγματεία μετὰ τοῦ παρατεθέντος δηγηματικοῦ ποιήματος, περιστρέφεται εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ πατριάρχου, τὸ δὲ ἀνὰ χεῖρας πόνημα ἱστορεῖ ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ κατὰ τὴν 15' ἑκατονταετηρίδα ἀγλαΐσματος ἐκείνου τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Ὑπῆρξε δὲ ὁ αἰοιδίμος Ἰερεμίας οὐ μόνον ἀγλαΐσμα διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν, ἀλλὰ καὶ στύλος ἀκλόνητος τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, παλαιὰς ἐπὶ μακρὸν ἀθλητικῶς πρὸς τὴν βίαν τῶν κρατούντων καὶ τὰς ἐξωθεν ἐπιβουλάς καὶ τὰς ἔσω βραδουρίας.

Ἀξιοσημείωτον νομίζομεν τὴν μετὰ διαμαρτυρομένων Γερμανῶν ἐπιστολογραφίαν αὐτοῦ περὶ τῶν δογμάτων τῆς νεωστὶ ἀναφανείσης αἰρέσεως τῶν Λουθηροκαλθίνων. Οἱ σοφώτεροι τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς αισθανθέντες εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅπως ἤθελον κραταιωθῆ τὰ δόγματα ταῦτα εἴ ποτε περιεβάλλοντο διὰ τοῦ κύρους τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἧτις ἔθεωρετο καὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Μεταρρύθμισιν ὡς τηρήσασα τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις, ἐσπούδαζον νὰ παραστήσωσιν αὐτὰ σύμφωνα πρὸς τὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Ἐπὶ τούτῳ, πρὸ τῆς πατριαρχείας ἔτι τοῦ ἡμετέρου Ἰερεμίου, ἰωάσαφ ὁ Β' ἀπέστειλεν εἰς Γερμανίαν Δημήτριον τὸν Μυσόν, ὡς μετὰ ταῦτα ἔπραξε καὶ Κύριλλος ὁ Λούκαρος ἐξαποστείλας Μητροφάνην τὸν Κριτόπουλον (1), δοὺς αὐτῷ ἐντολὴν νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ τοῦ νέου θρησκείματος. Τὴν ἐνεργεσίαν ταύτην οἱ Γερμανοὶ ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ Ἰερεμίου, πρὸς ὃν ἔγραψε καὶ Μελάγγθων καὶ Κρούσιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες καὶ ἐκκλησιαστικὸν πρεσβευτὴν ἐξέπεμψαν τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῳ, τὸν Γερλάχιον, κομίζοντα τὴν αὐγουσταίαν ὁμολογίαν.

Δὲν ἐδίστασεν ὁ πατριάρχης νὰ στηλιτεύσῃ τὰ ἄρθρα ταῦτα, ἀντιβαίνοντα εἰς τὰς Γραφὰς, τὴν τε ὑγιᾶ διδασκαλίαν καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας· συζητῶν δὲ ἐπεδείξατο τοσαύτην μετριοπάθειαν καὶ εὐαγγελικὴν προφύλακτον, ὥστε οὐ μόνον διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν βλαβεῖαν κρίσιν καὶ τὴν σύνεσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀληθῆς χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ φιλανθρωπίαν ἀναγκασθῆμεθ νὰ θαυμάσωμεν τὸν ἄνδρα.

Τὸ δὲ τρίτον τῶν πονημάτων περιέχει τὰς ἐν καιρῷ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἐνεργείας τῶν ἵπποτῶν τῆς Μελίτης ὑπὲρ ἀνακτήσεως τῆς Ρόδου καὶ ἄλλων τινῶν νήσων, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰσπανοῦ ὑπουργοῦ Ἀλθερόνη συνταχθῆν τὸ 1730 ἔτος ὑπόμνημα περὶ διανομῆς τῶν χωρῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ μέγα μέρος τοῦ ἀγῶνος ποιήματος τοῦ Τουρκαλθινοῦ Χατζῆ Σεχρέτη, δοξολογούντος

(1) Πανδ. Τόμ. ΚΑ', σελ. 37.

τὰ ἔργα καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἀλήπασζ τῶν Ἰωαννῶν.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἵπποτῶν ὀλίγα λέγει ὁ Κ. Τρικούπης ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (1), διότι γελοῖσι ὑπῆρξαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ὁ ἐκ Γαλλίας φιλέλλην Jourdain ἔλθων τὸ 1832 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐστάλη μετὰ τοῦ Α. Μεταξᾶ εἰς Βερόναν πρὸς τοὺς αὐτόθι συνηγμένους ἠγεμόνας· ἀλλ' ἀποτυχόντος τοῦ σκοποῦ τῆς πρεσβείας, μετέβη εἰς Περσιούς κομίζων γράμμα τοῦ συνεταίρου, ἐπιτρέπον αὐτῷ νὰ προσπαθῆσθ πρὸς συνομολόγησιν δανείων καὶ περὶ παντὸς δυναμένου νὰ ἀσφαλίσθ τὴν Ἑλλάδα. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀορίστου ἐντολῆς ὀρμώμενος συνῆψε σύμβασιν μετὰ τῶν ἐν Περσιούσι ἀρχηγῶν τοῦ πάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, κατὰ τοὺς τύπους τῶν μεταξὺ ἀνεξαρτητῶν ἔθνων γενομένων συνθηκῶν, δι' ἧς ἐχορηγεῖτο αὐτοῖς καὶ δικαίωμα καὶ συνδρομὴ νὰ κατακτήσωσι τὴν Ρόδον, περὶ ἧς οὐκ ἔδρασαν οἱ ἠγεμόνες, οἷον ἡ Σύρα καὶ αἱ Οἰνούσα· καὶ εἰς ἀντάλλαγμα ὑπέσχεοντο τῇ Ἑλλάδι χρηματικὰ βοηθήματα, ἃ τινεσ δὲ ἔμελλε νὰ πορισθῶσι παρ' αὐτῆς, πωλοῦντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας πράγματα ἀντὶ πεντακροσίων ἐνετικῶν ὑπερπύρων καὶ κατωτέρω. Ἐπικηλθε δὲ καὶ ὁ πλοίαρχος Jourdain φέρων καὶ ὁδηγίαι, δημοσιευθεῖσας παρ' αὐτοῦ τούτου διὰ τοῦ τύπου, ἐν αἷς ἐλέγετο πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι «οἱ Ἕλληνας εἶναι πονοῦργοι, πνευματώδεις, ἀπατεῶνες καὶ ἄπιστοι» (σελ. 62).

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἵπποτικά ταῦτα μηχανουργήματα ἀπέπτυσεν ἡ Κυβέρνησις.

Τοῦ Ἀλθερόνη, οὗ τινος ἐφημιζέτο ἡ πολιτικὴ περίνοια, τὸ πρὸς τὰς δυνάμεις ὑπόμνημα σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἐξωσιν τῶν ὀθωμανῶν καὶ τὴν διανομὴν τοῦ κράτους αὐτῶν. Ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐξώσεως, κατὰ τὸν βραθὺν τῆς Ἰσπανίας πολιτικὸν, ἦτο ἀπλοῦστατος. Πᾶσιν τῆς Εὐρώπης αἱ ἐπικράτειαι, μικραὶ τε καὶ μεγάλαι ἀνεξαρτέτως, συμπεχυοῦσαι ἔμελλε νὰ συγκροτήσωσι στρατὸν συμμορητῶν ἐκ 370,000 ἀνδρῶν, ἐκτὸν πλοῖον τῆς γραμμῆς, ἐκτὸν γαλερῶν καὶ γαλεατσῶν καὶ ἀριθμοῦ τινος φορητῶν. Καὶ οὕτω στρατὸς καὶ στόλος ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν ἀπίστων νὰ κατακτήσωσι τὴν Τουρκίαν, καὶ κατακτωμένην νὰ διαμοιρασθῶσιν αὐτὴν ὡς καλὰ καὶ ἡγαπημένα ἀδελφία, κατὰ τὸ κοινὸν λόγιον.

Τὸ ὑπόμνημα, προλαμβάνον τὰς ἐριδας, ὥρισεν ἐκ προκαταβολῆς καὶ τὴν μερίδα ἐκάστου τῶν συμμάχων· ἵνα δ' ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν τρόπον τῆς διανομῆς, ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Εὐβοία ἐδίδετο εἰς τὴν Πρωσίαν, ἡ Λεβανδία εἰς τὴν Γένουαν,

(1) Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. Γ', Κ. Μ', σελ. 99.

ἡ Σμύρνη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου εἰς ἐπιχειρηματίας στρατηγούς ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς Σταυροφορίας τοῦ 1204 ἔτους, καὶ τὸ μῆλον τῆς ἐριδος, ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντινου, εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Ὀλστέιν Γοττφρτ, προπάτορα, λέγει ὁ Κ. Σάβας, Γεωργίου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ καλὸν μὲν καὶ ἄγιον τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλθερόνη· ἐπειδὴ ὅμως αἱ δυνάμεις, ἐπόμεναι ἀρχαῖα παραδόσει κρατοῦσθ ἔτι καὶ νῦν, διεφώνησαν, ἡ Τουρκία ἀκμάζει σήμερον καὶ κραταιοῦται.

Ὁ δὲ Κ. Γούδας ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ βιογραφεῖ δώδεκα, ὅσους καὶ ἐν τῷ πρώτῳ, Ἕλληνας, πάντας πλὴν ἑνὸς, μεταβάνας πρὸ πολλοῦ εἰς τὰ ἡλύσια πεδία. Σημειωτέον δὲ ὅτι τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ὁ βίος εἶχε σχεδιογραφηθῆ παρ' ἄλλων προηγουμένων· ἀλλ' ὁ Κ. Γούδας συλλέξας ἐπιπόνως καὶ ἐτέρας διεσκορπισμένας εἰδήσεις, προστιθεὶς δὲ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν βιογραφουμένων συνέπηξεν εἰς ἓν, καὶ καταρτίσας πληρέστερον ἱστορικὸν κέντρονα παρέθετο φιλοτιμῶς εἰς τὸν φιλόστορα ἀναγνώστην, σκοπῶν οὕτω νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἡμετέρας φιλολογίας οὐ μόνον διὰ ἱατρικῶν ἀλλὰ καὶ δι' ἐτέρου εἶδους πονημάτων.

ΛΥΓΟΥΣΤΟΣ ΒΟΙΚΧΙΟΣ.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 15 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1867 λαμπρὰ ἔλαμπε λαμπραδηφορία τῆς σπουδαζούσης νεότητος, καὶ ἐφώτιζε τὰς πλατείας ὁδοὺς τοῦ Βερολίνου. Πυκνὰ συνωθούμενος ἐκυμάτιζεν ὁ ὄχλος πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔσχε τὴν σπανίαν εὐτυχίαν νὰ εορτάσῃ τὴν ἐξηκονταετηρίδα τοῦ διδασκατικοῦ του διπλώματος. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν φίλων του, ἐν οἷς ἀριθμοῦντο οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς ἐπιστήμης, ἔστατο ὁ σεβάσιμος γέρον, καὶ μετὰ χερῶν ἅμα καὶ συγκινησέως ἔβλεπε τὸ μέγα δρᾶμα, δι' οὗ οἱ μαθηταὶ του καὶ οἱ συμπολιταὶ του ἐτίμων αὐτόν τε καὶ ἑαυτούς. Ἡ λαμπραδηφορία ἐκείνη εἶχε συμβολικὸν τινα χαρακτῆρα· ἦτο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνδρός τὸ φλέζεν τὴν ὀργῶσαν νεότητα, καὶ διαχίσαν καθ' ὅλους τοὺς καιροὺς λαμπρὸν φῶς, τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἦτο ἄσβεστος καὶ φωτοβόλος λαμπὰς τοῦ περιωνύμου φιλολόγου Λυγούστου Βοικχίου. Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ εορτὴ αὕτη ἦτο γενικὴ καὶ κατέστη ἀληθῆς πανηγυρὶς ἐν καλλίστῃ καὶ κυρίᾳ αὐτῆς σημασίᾳ. Οὐ μόνον τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἀκαδημία, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρος τοῦ Βερολίνου ἡ πόλις προτήνεγκεν εἰς τὸν σεβάσιμον πανηγυριστῆν

τάς δικαίας αὐτῆς εὐχαριστίας, ἀπὸ δὲ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ νεωτάτου σπουδαστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Βοϊκχίου προφέρετο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην μετὰ μεγίστης εὐλαθείας.

Ὀλίγοι πεπαιδευμένοι ἔσχον τοιαύτην τύχην ὡς ἄνθρωποι καὶ πολῖται, ὀλίγοι ὡς ὁ Βοϊκχίος ἐγνώρισαν νὰ συνενώσωσι μετὰ τῆς ἐπιστήμης τὸ ζῶν τῆς προόδου πνεῦμα, τὸν ἀδέκαστον νοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὸ θάρρος τῆς ἐνδομύχου πεποιθήσεως. Αἱ σπουδαί του καὶ αἱ ἐρευνᾶί του ἐπὶ τῆς φιλολογίας περιωρίζοντο οὐ μόνον εἰς πολυτίμους ἐν ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις ἀνακαλύψεις, εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν κλασικῶν συγγραφέων, εἰς τὰς σοφὰς του εἰσαγωγὰς, ἀλλ' εἰσέδυσαν βαθέως ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαιότητος, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βίῳ μακροῦ παρελθόντος. Ἐν τούτῳ ἀνεζήτει καὶ εὗρισκε τοὺς λαμπροὺς θησαυροὺς διὰ τὸ παρὸν, ὁμιλοῦντας μάρτυρας καὶ μαρτυρίας, ἔξοχα παραδείγματα, ἀξιοπαρατηρήτους θεσμούς, τοὺς θεμελιώδεις ὅρους πρὸς τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν ἐθνῶν πάντων τῶν χρόνων.

Πᾶν ὅ,τι εὗρισκεν ἐνταῦθα δὲν ἐκρυπτε φοβούμενος τοὺς ἰσχυροὺς, οὔτε ἐξ ἀνθρωπίνης τινὸς ἀδυναμίας ἐκάλυπτε ταῦτα ἀπὸ βλέμματα ἀσεβῆ, ἀλλ' ἐδείκνυεν εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐνώπιον παντὸς ἔθνους τὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν αἰώνων ἐκχωσθεῖσαν καὶ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐκ τοῦ εὐρώτου καὶ ῥύπου καθαρῶσθεῖσαν εἰκόνα μιᾶς διὰ τῆς ἐλευθερίας ἀνθούσης πολιτείας, μιᾶς γνησίας καὶ ἀληθοῦς δημοκρατίας. Ἐν τῇ πολιτ. οἰκονομίᾳ τῶν Ἀθηναίων, τῷ ἀθανάτῳ τούτῳ συγγράμματί του, ἄγει ἡμᾶς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, εἰς ἣν πᾶς πολίτης εἶχεν ἐλευθέραν εἰσοδόν, ἐν ταῖς βουλαῖς τῶν πολιτειῶν, ὧν ἡ εὐγλωττία πληροῖ ἡμᾶς θαυμασμοῦ, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐνθα σύμπαρ ὁ λαὸς λαμβάνει μέρος, καὶ δίδουσιν εὐθύνας οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ στρατηγοί, ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐνθα γέροντες καὶ νέοι, οἱ ἐπισημότατοι καὶ οἱ ἐλάχιστοι εἶναι πρόθυμοι νὰ πολεμήσωσι καὶ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ πατρίδος. Μετὰ ἀξιοθαυμάστου δξυνοίας ἀνακαλύπτει τὰς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς εὐδαιμονίας τῶν Ἀθηναίων, καὶ παρέχει ἡμῖν καταφανῆ εἰκόνα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς διανομῆς τῶν φόρων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ δημοκρατίᾳ, ἥτις εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ σήμερον ἔτι πρόκειται ἡμῖν ὡς δεῖγμα.

Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ ἐπαφὴ τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἀπεξένωσε τὸν Βοϊκχίον τῶν παρόντων χρόνων, ἀλλὰ παρέσχεν αὐτῷ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἀνθρωπίνους θεωρίας διὰ τὸ παρὸν, καὶ κατέστησεν αὐτὸν πολίτην δύο κόσμων, ὥστε τὸ μὲν πνεῦμα αὐτοῦ διέτριβεν ἐν τοῖς ὠραίοις πεδίοις τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ καρδίκα ἐν τῷ μέσῳ τῶν πατριωτῶν του, ζῶη-

ρότατος οὔσα κοινωνὸς τῶν ἀγώνων καὶ πόθων του. Ἢς τὰ ἔξοχα αὐτοῦ πρότυπα, οὕτω καὶ αὐτὸς ἦτο πρὸ παντὸς ἄνθρωπος καὶ πολίτης τῆς πόλεως του καὶ τοῦ ἔθνους του, ἐξασκῶν πᾶν καθήκον, δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἔξοχόν τι καὶ διακεκριμένον, ὥστε ὑπὸ τοῦ ὄγκου τῆς παιδείας κινούμενος νὰ τεθῆ ὑπὲρ τῆς μερίδος καὶ νὰ ἀποκλεισθῆ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀπαιτήσεών του, ἀλλὰ διδάσκαλος ὦν τοῦ λόγου, ἐχρήσατο ὡς καθηγητῆς τῇ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ θέσει του εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ἀνευ δειλίας καὶ ἀφρόβως τὴν γνώμην του, καὶ νὰ θέσῃ ἐνώπιον παντὸς ἐν τῇ πλάστιγγι τὰς σπουδαίας του ὁμιλίας χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐζητεῖτο ἡ ἀνατροπὴ τῆς.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνὴρ, δι' ὃν πρὸ ὀλίγου μὲν ἐτέλει λαμπρὰν πανήγυριν ἡ πόλις τοῦ Βερολίνου, σήμερον δὲ πνεθεῖ διὰ τὸν θάνατόν του· οὗτος δὲν ἦτο μόνον μέγας ὡς πεπαιδευμένος, ἀλλὰ καὶ ὡς πολίτης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ θάνατός του δὲν ἐλύπησε μόνον τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸν πεπαιδευμένον κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνος του, οὐ μόνον τὸ Βερολίνον, ἀλλὰ καὶ σύμπασαν τὴν Γερμανίαν, ὥστε καὶ ἡ ἱστορία τοῦ βίου του καὶ τῆς πνευματικῆς του ἀναπτύξεως εἶναι ἐνδιαφέρουσα εἰς πάντα πεπολιτισμένον.

Ὁ Βοϊκχίος ἐγεννήθη τῇ 24 Νοεμβρ. 1785 ἐν Νοελβίγκη τῆς Βαυαρίας, ἐπρωαῖωσεν ἐν Καρλσρούη τὰ γυμνασιακά του μαθήματα, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἄλμης, ὑπὸ τὸν περίφημον φιλολόγον Αὐγουστον Βόλφιον. Ἐπὶ ὀλίγον δὲ τῷ 1806 ὡς καθηγητῆς Γυμνασίου χρηματίσας, μετέβη εἰς Βερολίνον, καὶ ἐκεῖθεν προσεκλήθη ὡς καθηγητῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀδελφείρης.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Πρωσικὴ κυβέρνησις μετὰ τὰς μεγάλας συμφορὰς τὰς ἐπελθούσας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἰέννης, διέγνω ὅτι τὸ μόνον καὶ ἀρθὸν μέσον πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀνόρθωσιν τῆς καταδουσης πολιτείας ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ ἐν τῇ μορφῶσει τοῦ λαοῦ καὶ ἐν τῇ καλλιέργειᾳ τῆς ἐπιστήμης. Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ οἱ μεγάλοι κυβερνῆται καὶ ὀδηγοί, πρὸ πάντων δὲ ὁ Βιλέλμος Οὐμβόλδος, συνέλαβον τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ θεμελιώσωσι τὸ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστήμιον ὡς τὸ φυτώριον τοῦ πνεύματος, ὡς τὸ κέντρον τὸ ἐκπέμπον τὰς φωτεινὰς ἐκείνας ἰδέας, αἵτινες ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ, ἐνίσχυσον τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, καὶ ἐσφυρηλάτουσιν τὰ ἀφανῆ ὄπλα πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς καταπιεζομένης πατρίδος. Ἄνδρες, ὡς ὁ Φέχτιος καὶ ὁ Σλαϊεράμαχρος, προσεκλήθησαν καὶ παρέσχον εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἐνθουσιωδῶν αὐτῶν διδασκαλιῶν καὶ συγγραμμάτων τὴν ἀθάνατον δόξαν· ὅτι ἐνέβαλον νέαν ζωὴν, καὶ ἐπήνεγκον τὴν ἀναγέν-

νησίῳ τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοιοῦτους νόας συνετάχθη ὁ Βοϊκχίος, ὅτε κατὰ τὸ 1814 προσεκλήθη εἰς Βερολίνον, ἵνα μετάσχῃ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ ἔργου.

Ναὶ δὲν ἐνήργει μὲν φανερὰ καὶ ἀπ' εὐθείας, ὡς οἱ συνεταῖροί του διὰ τῶν ὁμιλιῶν του, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ ἡσυχὸς ἐνέργειά του δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὴ καὶ σπουδαία διὰ τὴν νέαν πατρίδα. Τὸ σοφόν του σύγγραμμα περὶ τῶν μέτρων τοῦ Πινδάρου ἔφερε τιμὴν οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ πανεπιστημίῳ, αἱ δὲ σπουδαίαι αὐτοῦ ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ παραδόσεις, ἐν αἷς εἰς τοὺς νέους ἀκροατὰς του οὕτω παρίστα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε εἰς μὲν τὰς ψυχὰς τῶν ἐνέβαλε τὰς ὑψηλοτέρας ἰδέας, εἰς δὲ τὴν καρδίαν τῶν τὰ ἱερώτερα αἰσθήματα. Ἡ φιλολογία κατὰ τὸν Βοϊκχίον δὲν ἦτο ἡ σκυθρωπὸς φύλαξ πεπαιδευμένων θησαυρῶν, κεκοιμημένων κυλίνδρων καὶ σαπρῶν περγαμνῶν, ἀλλ' ἦτο ἡ θεὰ αἰωνίου νεότητος καὶ πνευματικῆς ἀναστάσεως. Οὐχὶ λοιπὸν ὡς τις ξηρὸς καὶ σχολαστικὸς ἀνατόμος ἡ γραμματικὸς, ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοϊαν ἐδίδασκε τὴν φιλολογίαν ὡς διδάσκαλος, καὶ ἐμόρφωσε τὸν ὅμιλον ἐκεῖνον τῶν ἐπισήμων αὐτοῦ μαθητῶν, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Φιχτίου, Ἀλεξάνδρου, Οὐμβόλδου, Ὀδοφρέδου Μυλέρου καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἐρνέστου καὶ Γεωργίου Κουρτίου, ἀρκοῦσι νὰ δεῖξωσι τίς ὁ μέγας καθηγητῆς.

Μετὰ τίνος δὲ καθολικοῦ πνεύματος κατενόει ὁ Βοϊκχίος τὴν ἐπιστήμην του, ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν τάξεων καὶ τῶν σχολῶν συνέρρεον πρὸς ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων τοῦ διασήμου καθηγητοῦ. Μαθηταὶ του ἦσαν νομικοὶ, ἱστορικοὶ, φιλόσοφοι, αἰγυπτολόγοι, διάσημοι περιηγηταὶ καὶ συγγραφεῖς διαπρέποντες σήμερον ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1817 ἐδημοσίευσεν ὁ Βοϊκχίος τὰς βαθείας του μελέτας τὰς ἀφορῶσας εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκονομίαν, ἀφοῦ πρότερον διὰ διαφόρων σπουδαίων καὶ σοφῶν πραγματειῶν ἐξηκρίβωσε τὰ δυσκολώτατα προβλήματα τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἔργον εὐθὺς ἐν τῇ ἐμφανίσει του ἔλαβε τὴν καλλίστην ὑποδοχὴν· ἐν τούτῳ δὲν θαυμάζει τις μόνον τὴν βαθεῖαν τοῦ ἀνδρὸς παιδείαν, τὴν βασιμον ἐρευνᾶν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δξυνοίαν, δι' ἧς ἐκ τῆς σεσωρευμένης ὕλης ὡς ἐκ τοῦ ἀπείρου τῶν καθέκαστα πλήθους ἐξεκρίβωσε σύμπαντα τὸν βίον τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τοὺς θεσμούς αὐτοῦ, ἀλλ' ἔτι πλέον τὸ διορατικὸν βλέμμα καὶ τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν τοῦ συγγραφέως σύνεσιν ἐν ταῖς σπουδαιοτάταις ἀρχαῖς τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Οὐ μόνον πεπαιδευμένοι ἀλλὰ καὶ πολιτικοὶ, ὡς ὁ ὕπουργός τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κράνθαλ Λέβιστ, ἀνεγίνωσκον μετὰ μεγίστου ἐν-

διαφέροντος τὸ ἔργον, καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐν ξέναις γλώσσαις μετάφρασιν καὶ διάδοσιν του.

Ὁ Βοϊκχίος ἐγένετο ὁ θεμελιωτῆς τῆς νεωτέρας ἱστοριοφιλοσοφικῆς σχολῆς ἐν τῇ σημερινῇ φιλολογίᾳ, καὶ ὁ δημιουργὸς μιᾶς ἀγνώστου πρὸ αὐτοῦ περὶ τῆς ἀρχαιότητος σπουδῆς. Ἡ μέχρι τοῦδε μόνον περὶ τὴν ἐρευνᾶν τῶν γλωσσικῶν κανόνων περιωριζομένη φιλολογία ἀπέκτησε δι' αὐτοῦ ὑψηλοτέραν σημασίαν, ἀφοῦ οὗτος ἀνεκάλυψε τὸ ἱστορικὸν τῆς βαρύτητος κέντρον τοῦ Ἑλλ. κόσμου· διὰ τούτου ἀνεφάνησαν ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ὡς μέρη τῆς φιλολογίας, καὶ ἐνώ τὴν μὲν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας ἐθεώρει ὡς ἱστορίαν τοῦ ὕψους, τὴν δὲ γραμματικὴν ὡς ἱστορίαν τῆς γλώσσας, τὴν ἀξίαν ὅμως αὐτῆς ἀπέδιδεν ἰδίως εἰς τὴν ἐξεκρίβωσιν τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, καὶ ταύτη συνεσχέτιζε τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν ὡς ἀπαραίτητα βεβηθητικά μέτρα.

Τὸ αὐτὸ δὲ ἱστορικὸν πνεῦμα τὸ ἐμψυχῶσαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ἀρχαιότητος ὤθησε τοῦτον εἰς τὸ νὰ λάβῃ ζωηρότατον μέρος ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ πνευματικῇ ἀναπτύξει τῆς ἐποχῆς του. Ἐν εὐθέτῳ καιρῷ ὕψου φωνῆν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς προόδου, καὶ οὐδέποτε ἐχρητο κακῶς τῇ θέσει του κολακεύων τὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν δὲ ἐπήνει ποτὲ ἰσχύον τι πολιτικὸν σύστημα, ἔπραττε τοῦτο οὐχὶ σκοπίμως, ἀλλ' ἐξ ἐνδομύχου πεποιθήσεως καὶ ἐν πάσῃ εὐλικρινείᾳ. Μετὰ χαρᾶς μὲν ἐχαίρετῆς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τοῦ 1818, ἀλλὰ συνετῶς ἐπολέμει καὶ τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν. Πληρέστατα ἀνεγνώριζε τὴν νέαν τῆς ἐποχῆς εὐθυσίαν, τὴν τάσιν δηλ. πρὸς τὴν εὐημερίαν, καὶ ὑπερῆσπιζε τὴν χρῆσιν τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν ἀνακαλύψεων πρὸς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου, ἀλλὰ κατεδίκαζεν ἐν τούτῳ τὸν ἐπίτασιν λαμβάνοντα ὕλισμὸν, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς αἰωνίας τῶν ἰδεῶν ἰσχύος, καὶ ὡς πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης ἔταπτε τὴν ἐξευγένειαν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τὴν διαφώτισιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος.

Οὕτως ἐνήργει ὁ Βοϊκχίος ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῷ βίῳ ὡς πεπαιδευμένος καὶ πολίτης, ὑπὸ τοῦ κλασικοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἐμψυχούμενος, καὶ προσεῖλκυσε διὰ τούτου τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦ κόσμου. Τὸ στήθος του ἐκόσμουσιν τὰ μεταλείτερα παράσημα πάντων σχεδὸν τῶν τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνων, σύμπασαι δὲ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐταιρίαι ἠρίθμουσιν τοῦτον ἐν τοῖς μέλεσί των· ἀλλ' οὐδὲν δίπλωμα ἐτίμα μᾶλλον ὁ γηραιὸς τῆς ἐπιστήμης ἀπόμαχος ἡ τὸ τοῦ ἐπιτίμου πολίτου τοῦ Βερολίνου, καὶ οὐδέποτε ἠσθάνθη μεγαλειτέραν χαρὰν, ἢ ὅτε προσεκλήθη ὑπὸ τῶν συμ-

πολιτῶν του ἵνα λάβῃ μέρος ἐν τῇ βουλῇ τῆς Πρωσίας, καὶ τοι ἀπεποιήθη λόγῳ υγείας. Ὀγδοήκοντα δύο ἐτῶν γέρον ἀσθενῆς καὶ κεκμηκός· τὸ σῶμα διετῆρε· ζωηρότατον τὸ πνεῦμα, καὶ οὔτε ἐπαύσατο καλλιερῶν μέχρι τέλους τὸν ἀγρὸν τῆς ἐπιστήμης του, ὥστε δικαίως ὑπὸ τὴν εἰκόνα του ἔγραψεν ἰδιοχειρῶς τὸ «γηράσκω δ' αἶε πολλά διδασκόμενος».

Ὁ Βοϊκχιος ἐν τῇ συναναστροφῇ ἀνέπτυσε σπάνιον ἀνθρωπισμὸν καὶ φιλοφροσύνην· τὸ γῆρας δὲν κατέστησε τοῦτον ἀμβλῦν, ἀλλὰ προσπνέστερον μόνον, καὶ μέχρι τέλους ἠγάπα πάντοτε τὴν εὐθυμίαν, τὰ χρεῖντα πρόσωπα, τὰ ἀττικά σκώμματα καὶ τοὺς εἰρωνικούς λόγους.

Τοιοῦτος ἐν συνόψει ἦν ὁ βίος τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἐν ἡ ἐπιστήμῃ δὲν ἀπεξένωσε τοῦ βίου, ἀλλὰ κατέστησεν ἀληθῆ τοῦ λαοῦ διδάσκαλον· οὗτος ἦτο ἀστὴρ τις λάμπων ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ οὐρανοῦ, πρὸς ὃν οὐ μόνον ἡμεῖς ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι μετὰ θαυμασμοῦ ἄμκ καὶ σεβασμοῦ θέλουσιν ἀτενίζεαι.

Ε.Μ. ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδ. 484.)

§ Δ.

Λακάνη, ἡ λεκάνη τῶν ἀρχ. γούρνα παρ' ἡμῶν ἢ γούρνα (Κυπρ.), παρὰ Ῥοδίους, λεκάνη. Ἐν Ῥόδῳ κατασκευάζονται ἐκ κεράμου τοιαῦται διαφόρου μεγέθους, χρησιμεύουσαι εἰς παντοίας χρήσεις, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τοὺς χωρικούς, οἵτινες κενόουσι εἰς αὐτὰς τὰ φαγητά. Εἰς τοιαύτας βάλλουσι καὶ γάλα ζεστόν, ἵνα συνάξωσιν ἔπειτα τὴν ἐπιπολάζουσαν γραῖαν, ὡς ὀνομάζουσι τὸ παρ' ἄλλοις τουρκιστὶ λεγόμενον καϊμάκι, κάμνουσι καὶ ζύμην κλ.

Ἀλλάραρος, ὁ ὑπερβολικὸς καύσων. Ὁ Κ. Σακ. λέγει ὅτι εἶναι πεποιημένη ἀπὸ τὸ λά, λά, ὅπερ κατὰ τὸν ὑπερβολικὸν καύσωνα κάμνουσι οἱ ἀσθμαίνοντες (Κυπρ.). Ἐν Ῥόδῳ ἔχουσι καὶ ῥῆμα λαλλαρίζω, ὅπερ σημαίνει λάμπω, ἀναδίδω ὡς ἀκτίνας λαμπράς· οἷον «Σήμερον ἡ θάλασσα λαλλαρίζει». Τοῦτο δὲ γίνεται ὅταν ἡ θάλασσα ἐν καιρῷ γαλήνης ἡσυχάζουσα ἀντανάκῃ ἀκτινοβολοῦσα· τὸ δὲ ῥῆμα, λαλλαρίζω παράγεται ἴσως ἀπὸ τὴν λέξιν λάλλη, ἥτις πάντοτε σχεδὸν λέγεται πληθυντ. λάλλαί. Ἀλλάλα· δὲ ὀνομάζον οἱ ἀρχαῖοι λιθάρια λευκά καὶ στίλβοντα παραθαλάσσια. Ἀήλλα· ὀνομάζομεν μέχρι τοῦδε ἐν Ῥόδῳ οὐ μόνον αὐτὰ ταῦτα τὰ λιθάρια, ἀλλὰ καὶ τὰ κενὰ καὶ ἀνοικτὰ περικαλύμματα τῶν ὀστρακοδέρμων, καὶ ἐξαιρέτως τῶν χημάδων (χυδ. χηβάδων), λελευκασμένα καὶ ἐστιλβωμένα ὑπὸ τῆς

θαλάσσης. Ἀηλλιά δὲ ὑποκοριστικῶς λέγονται τὰ περικαλύμματα τῶν μικρῶν χηβάδων, ἅτινα κρεμῶσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν τέκνων αὐτῶν πολλὰ γυναῖκες μετὰ τινῶν χρυσῶν. Ἀπὸ τὰς λάλλα· λοιπὸν ταύτας τὰς λευκὰς καὶ στίλβούσας νομίζω ὅτι παράγεται ἡ λέξις. Ἀλλαρίζει ἡ θάλασσα, ὅταν ἐν καιρῷ γαλήνης λάμπη καὶ αὐτὴ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ λευκότερα λιθάρια καὶ ὀστρακὰ· ἐντεῦθεν δὲ ἴσως ὀνομάσθη καὶ ὁ κύριος Ἀλλάραρος.

Λαουδέσκω καὶ λαουδέσκομαι· ἰχνηλοῦμαι, θηρεύω λαγῶν· καὶ ἐπὶ μικροῦ παιδίου ἀνοιγοκλείοντος τοὺς ὀφθαλμούς καθ' ὕπνον. Τὸ μωρὸν λαουδέσκειται (Κυπρ.). Τὸ λαουδέσκειται παρὰ Ῥοδίους λέγεται λαγοκοιμάται, ὅταν τὸ παιδίον κοιμάται με ἀνοικτὰ ὀμμάτια, διότι οὕτω κοιμάται, ὡς λέγουσι, καὶ ὁ λαγῶς.

Λατσίζω, ἀναδέρνω, κτυπῶ. «Ἐλάττισε τὸ ζυμάρι, γὰρ νὰ κάμη ξηροτάνα» κλπ. Εἶναι βέβαια αὐτὸ τὸ λακτίζω, τῶν ἀρχαίων (Κυπρ.). Εὐτυχέστερα, νομίζω, ἀπὸ τὸ λακίζω.

Λαυφοφώνια, μεγάλη φωτις. Σύνθετον, λέγει, ἀπὸ τὸ λάπτω καὶ φῶς (Κυπρ.). Νομίζω ὅτι ἀπὸ τὸ λάμπω καὶ φῶς, ἢ φωτιὰ, κατὰ τὸ Ὀμηρικ. Ὀφθαλμ. δ' ἄρα οἱ πυρὶ λάμπητον.

Λεπτοδιψῶ. { Πίνω, τρώγω οὕτως οἰκονομικῶς, ὥστε νὰ διψῶ, ὥστε νὰ πεινῶ καὶ
Λεπτοπεινῶ. { κλπ. Νομίζω ὅτι σημαίνουσιν ὀλίγον διψῶ, ὀλίγον πεινῶ.

Λινός. Ἐν τῇ φράσει βρωμεὶ λινός, βρωμῆ πάνιόν τι, ἢ λινὸν ὕφασμα καίμενον. Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ λινόςσαι, ὅπερ γίνεται ἐκ τοῦ λινός καὶ ὄζω (Κυπρ.). Ἐν τῇ Ῥόδῳ ὅτε καίεται τι ὕφασμα, οἱ αἰσθανθέντες λέγουσι· πικνὴ βρωμῆ, ἐν δὲ τῇ Λίνῳ λέγουσι· οὐφου λινόν!

§ Μ.

Μαζίν, πληθ. μαζιά. Ὁ θυμός, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ἀκανθώδεις θάμνοι (Κυπρ.). Ἐν Ῥόδῳ μαζὶ καὶ μαζιά (χυδ. ματσιά), λέγονται αἱ ἀνοδοίμα, διότι πολλὰ ὁμοῦ ἄνθη εἶναι συνδεδεμένα. Μαζιον (χυδ. μάτσι) λέγομεν ζυμαρικοῦ τι εἶδος, ὅπερ ἀπὸ φύλλον ζύμης κόπτεται πολὺ στενὸν, λεπτὸν καὶ μακρὸν.

Μαζράτσιν. Ὁ ὑπλάστρης, δι' οὗ ἀνοίγομεν τὰ διὰ τὰς πίττας φύλλα (Κυπρ.). Παρὰ Ῥοδίους λέγεται ματζόζυλον (τὸ), δι' οὗ δηλαδὴ ἀνοίγομεν τὰ φύλλα καὶ κόπτομεν τὸ μάζι. Ἐν Λέρῳ λέγεται πιτταρουδοῦ (ἡ), διότι καὶ τὸ μάζι ὀνομάζουσι πιτταρίτζι (ὄρθ. πιτταρίδιον).

Μαρίζω καὶ παθητ. μαρίζομαι μαγρίζω (Κυπρ.) λέγει ὅτι ἐκ τοῦ μαρίζω ἐγένετο μαγαρίζω καὶ ὅτι μαρίς=σῦς. Νομίζω ὅτι κατὰ τὴν κυπριακὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸ μαγρίζω ἐγένετο πρὸς τὸ μαρίζω καὶ ἐπομένως μαρίζω· ὁ δὲ Κοραῖ.

ραγωγὴ τῆς λέξεως μένει ἀκόμη ἄδελος (Ἄτ. Τ. Β', σελ. 227). Νομίζω ὅτι παράγεται, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον, ἐκ τοῦ μάγω (=μάσσω), ἐξ οὗ μαγάω, μαγάρω καὶ μαγάρω, μαγαρίζω, μαγαρίσις, μαγαρισμός καὶ ἄλλα.

Μαρουτλοῦμαι, τὸ ἀρχ. μηρυκάομαι, ἀναμασσῶ τὴν τροφήν (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ λέγεται χαράσσω καὶ ἀναχαράτσω· χαράσσω λέγομεν καὶ τὴν πέτραν τοῦ μύλου, ἡ δὲ ἐξερομένη ἄμμος ἀπὸ τὴν πέτραν χαραγῆν, ἥτις εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἀλεύρου καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἄρτου.

Μάχομαι· καταγίνομαι, πολεμῶ (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ ἀντὶ τοῦ μάχομαι λέγομεν ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ τὸ πολεμῶ, καὶ τὸ μέσον πολεμειοῦμαι δηλαδὴ προσπαθῶ, καταγίνομαι.

Μερσινόκοκκον, ὁ καρπὸς τῆς μυρσίνης (Κυπρ.), τὴν δὲ μυρσίνην λέγουσιν ἐν Κύπρῳ μερίκα καὶ μερούκα. Ἐν δὲ Ῥόδῳ τὸ μὲν φυτὸν λέγεται κοινῶς μυρτία, ὁ δὲ καρπὸς μύρτον, πληθ. μύρτα.

Μισταρκός, μισθαργός παρὰ Μακεδόσι· ὁ ἐπὶ μισθῷ ἐργαζόμενος, ὁ ὑπρέτης· λέγει δὲ ὅτι τὸ μὲν θ μετὰ τοῦ τ, τὸ δὲ μετὰ τοῦ γ ἐνπλάγησαν (Κυπρ.) ἢ λέξις αὕτη δὲν εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ μισθός καὶ ἐργάζομαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ μισθὸν ἄρνημι, κατὰ τοὺς ἀρχ. μισθαρκῆς καὶ μισθαρκος, καθ' ἡμᾶς δὲ εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ μισθὸν καὶ ἄρω, πρωτοτύπου τοῦ ἄρνημι, ὅθεν γίνεται μισθαρκός, ὡς ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι μισθαρκῆς (μισθὸν ἄρνημι), τὸ δὲ ἡμέτερον μισθαρκῆς, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Κυπρίων ἐγένετο μισθαρκός ἢ μισθαργός (Ἰδ. Ἄτ. Τόμ. Α', σελ. 415 καὶ Τόμ. Β', σελ. 248).

Μιτυλλῖν, τὸ μικρὸν παιδίον (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ λέγεται μιτυλῆς τὸ μικρόσωπον ἄλογον Μίτυλος ἢ μιτύλος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ μικρόσωμος, καὶ μικύλος ἢ μικκύλος, μικκός=μικρός.

Μνοῦχος, εὐνοῦχος ἀρχ. μουνοῦχος ἡμέτ. (Κυπρ.) Δικαίως ὁ Κ. Σακελλάριος παρατηρεῖ ὅτι ὁ Κοραῖς παράγει ὄχι πιθανῶς τὴν λέξιν ταύτην ἀπὸ τοῦ μοναχός, διότι τῷ ὄντι τὴν παράλογον ταύτην παραγωγὴν ἔκαμε, φίνεται, ὁ μακαρίτης πρὸς ἀστεῖσμον ἄτοπον. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς λέξεις εὐνοστα, ἐλαύνω κλπ. εἶπεν ὅτι ἐγένοντο τὰ εἰνοστα, λάμνω κλπ. οὕτως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ εὐνοῦχος ἐγένετο τὸ μνοῦχος, μνουχίζω κλπ. (Ἄτ. Τόμ. Α', σελ. 254—255.)

Μόθεμα. Ἰδ. Μολιτῶ

Μοῖρα ὡς καὶ παρὰ Μακεδόσι, μερίς ἀρχ. Γός μου μίαν μοῖραν πορτοκαλίαν (Κυπρ.). Ἡ λέξις εἶναι μὲν ἑλληνικωτάτη, ἀλλ' ἐπὶ πορτοκαλίῳ, λεμονίου, σκόρδου καὶ τῶν τοιούτων λέγονται ἄλλαι λέξεις κυριολεκτικῶς ἐν Ῥόδῳ λέγομεν, δός με μίαν γλί-

θαν πορτοκαλίῳ, σκόρδου κλπ. Ἐν δὲ Σμύρῃ καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσιν οὐχ ἦττον καλῶς σκελίδα.

Μολιτῶ, χωρίζω τὴν μέταξαν κλπ. (Κυπρ.) λέγει δὲ διατάζων, ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς ῥίζης τῷ ἀρχ. μολεῖν. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφθῇ δι' ἀποστροφῆς καὶ διὰ υ, οὕτω μολυτῶ, ὡς παραγομένη ἐκ τοῦ συνθέτου ἀμόλυτος, ῥηματικοῦ τοῦ ῥήματος ἀπολύω, τοῦ σημαίνοντος λύω τι ἀπὸ τινος χωρίζω. Γίνεται δὲ κατ' ἀφαιρέσιν τοῦ ἀρκτικοῦ α καὶ τροπῆν τοῦ π εἰς μ, ὡς τὸ ἀνωτέρω μόθεμα, ἀντὶ τοῦ ἀπόθεμα. Καὶ οἱ ἐν Ῥόδῳ δὲ χωρικοὶ λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ἀπόλυσεν ἡ ἐκκλησία, ἐμόλυκεν ἡ ἐκκλησία καὶ μόλα με, ἀντὶ τοῦ παρ' ἄλλοις πόλα με, καὶ κοινῶς πάντες ἐν Ῥόδῳ λέγομεν, μολυτὸν ἀφήκα ἐξω τὸ ζῶν μου, ἀντὶ τοῦ πολυτὸν ὄρθ. πόλυτον Ἀθηλαδὴ ἀπολελομένον.

Μουγγαρίζω, τὸ μυκῶμαι τῶν ἀρχ. (Κυπρ.) Καὶ ἐν Ῥόδῳ εἶναι εἰς χρῆσιν τὸ μουγγρίζω· οἷον ὁ δράκος μουγγρίζει, ὁ χοῖρος μουγγρίζει, τὸ δὲ βόδιον λέγομεν ὅτι μουκαλλάζει (μουκάται), ῥηματικὰ δὲ αὐτῶν εἶναι τὸ μούγγρισμα καὶ μουκάλασμα.

Μουζώνω, μαυρίζω, λερώνω. Φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς ῥίζης τῷ μελανέω, μελαίνω, μαινώ, μολύνω. Ἰδ. καὶ μυσάρως καὶ μούζα. Κορ. Ἄτ. Τ. Β', σελ. 253 (Κυπρ.). Ὁ Κοραῖς ἐν μὲν τῇ λέξει μυσάρως οὐδὲν λέγει· ἐν δὲ τῇ μούζα σημειώνει ταῦτα, μουζαλιά, μούντζα, μουνταλιά, ἢ μολύνσις ἢ μαύρισις τοῦ προσώπου καὶ ἰδιαίτερον ἡ γινομένη ἀπ' ἄλλον ὑβριστικῶς, ὅποια σχεδὸν εἶναι ἡ λεγομένη Ἑλλην. προπηλακίσις (ἀπὸ τὸ πηλός) (ὀρθότερον ἴσως γράφε ἀπὸ τὰ πηλά). Καὶ ῥῆμα μουζώνω ἢ μουζκλόνω. Ζ. ἀτζκλος. Ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως. (Ἄτ. Τ. Ε'—Α', σελ. 233 καὶ Τ. Β', σελ. 253.) Νομίζω ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ μύσος, ἐξ οὗ τὸ μυσάρως, καὶ τὸ ῥῆμα μυσάττω=τοῖς μολύνω, μαινώ, μαγαρίζω. Ἐκ τούτων, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ μύσος γίνεται δωρικῶς μύσα=μούσα, καὶ διὰ προφορᾶς λατινιζούσης μούζα, ἐκ δὲ τοῦ μυσάρως τὸ μυσάρια, μυσάρια, μουζαρία καὶ τροπῆ τοῦ Β. εἰς Α μουζαλία.

Νειάζω· ὀργάνω τὴν γῆν· ἐκ τοῦ ὕ(ν)ις, γεν. ὕ(ν)ιως, ὑνειάζω, νειάζω (Κυπρ.). Οὐχί, νομίζω, ἐκ τοῦ ὕνις, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀρχαίου νεάω, ὅπερ σημαίνει ὀργάνω νέαν γῆν ἀφειθεῖσαν πρὸς κενὸν χερσον. Ἐκ τούτου τοῦ νεάω, νειάω, γίνεται νειάζω. Ἐν Ῥόδῳ εἰσέτι λέγονται αἱ λέξεις νεατός, νεατή (νειατός, νειατή).

§ Ο.

Ὄρκος· ὄργωμα (Κυπρ.). Ἐν δὲ Ῥόδῳ, ὄργον λέγεται τὸ λινὸν κεκλωσμένον νῆμα, καὶ τὸ ἐψῆμένον καὶ ἀνέψῆλον· τὸ δὲ ἐκ βαμβακίου λέγεται νῆμα. Ὄργον εἶτι λέγομεν ἐν παραλληλόγραμμον γῆς, ὅπερ σκά-

πτουσιν οἱ ἐργάται (ἔργον). Ἰδ. Ἄτ. Τ. Δ. Α'. Σελ. 18 «ἐν λέξ. Ανεψητάριον», καὶ Σελ. 369—370.

§ Π.

Παρακτώριν (παρὰ ἔκτρωμα) (Κυπρ.). Τοῦτο τῷ παρὰ Ῥόδιος λεγομένῳ παράφτωμα (ὄρθ. παράπτωμα).

Παραλλάσσω, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (Κυπρ.). Καὶ ἐν Ῥόδῳ λέγονται τινὰ ἐκ τῶν σημαινομένων τοῦ ῤήματος παραλλάσσω, δηλαδὴ παραλλάσσει, ἔχει διαφορὰν, διαφέρει τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἕτερον. Λέγομεν δὲ καὶ παραλλαμένον, τὸν ἕξω φρενῶν γενόμενον (παρηλαγμένον).

Πελλετώ, μετὰ περιεργίας παρατηρῶ κλ. (Κυπ.). Νομίζω ὅτι ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ ἐκ τοῦ μπελλί.

Πιτυλῶ καὶ πιττώ, ῤαντίζω διὰ τοῦ στόματος ἀρχ. πιτυλίζω (Κυπρ.). Ἰδε Εμπάζω καὶ Εμπάσματα, ἅτινα ἐκεῖ μὲν φαίνεται ὅτι παράγει ἐκ τοῦ εμπάσσω, ἐνταῦθα δὲ πάλιν ἐκ τοῦ πιττώ. Περὶ τούτων ἀπάντων οἶον πιπίζω, πιπιλίζω, πιτζιλιζώ, πιτυλίζω, πιτυλεύω, πίτυλος, γράφει ὁ μακαρίτης Κοραῆς, πολλὰ καὶ ἐξακριβωμένως (Ἄτ. Τ. Β'. Σελ. 87, 88, (βυζάνω), καὶ Σελ. 300. 302.

Πιτσικλα, καλάμιον ἔχον δύο κόμπους, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς διὰ κλύσματος ῤίπτουσι τὰ παιδιά πρὸς ἄλληλα ὕδωρ (Κυπρ.). Αὕτη ὀνομάζεται ἐν Ῥόδῳ τσιτσιλήθρα, ἐκ τοῦ τιλῶ, τιλήθρα, τιτιλήθρα. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῆς ἐν τῇ λέξει πιπιλίζω καὶ πιπίζω σημειώσεως τοῦ Κ. Σακελλαρίου, λαμβάνω ἀφορμὴν νὰ εἶπω, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον, ὅτι δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ὀνομάσωμεν τὰ τουρκιστὶ λεγόμενα τσιμπούκια, καπνοπίπους, ἢ ἀπλῶς πίπους ἢ πίπας ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ῤήματος πίπω, τοῦ σημαίνοντος πιπίζω, πιπιλίζω, ὡς καὶ οἱ ἀρχαιότεροι ἔλεγον, οἶνοπίπους, παρὰ τὸ πιπίζειν τὸν οἶνον.

Πομηλίδιν (τὸ) πομηλίδιζα πληθ. εἶδος καρποῦ, ὅμοιον ὠρισμένῳ μεσπίλῳ, γινόμενον κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. Γίνεται ἐκ τοῦ γαλλικ. pomme μήλον (Κυπρ.). Νομίζω ὅτι δὲν γίνεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸν pomme, ἀλλ' ὅτι εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ καὶ μήλον ἤγουν ἀπομηλίδια, πομηλίδια, τουτέστιν ὄψιμα μήλα.

Πρωμάρια, εἶδος σταφυλῆς γινομένης πρὸ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πρώϊμος, πρώμος καὶ τλπ. (Κυπρ.). Ἴπάρχει καὶ ἐν Ῥόδῳ εἶδος πολὺ πρώϊμου σταφυλίου, ὅπερ λέγεται διμηνίτης, διότι ὠριμάζει ἐντὸς δύο μηνῶν.

Πρωτοβρῆς, ἐπίρρ. πρωτοβροχῆς. Ἐν τῇ πρώτῃ βροχῇ (Κυπρ.). Ἐν Ῥόδῳ ἡ πρώτη βροχὴ λέγεται πρωτομβρία καὶ πρωτοβρέξια (τά), παρὰ δὲ τοῖς χωρικοῖς ἡ ῤαγδαία βροχὴ ἢ μετὰ σφοδροῦ ἀνέμου καὶ βροντῶν λέγεται εἰσέτι ὄμβρος.

Πυσκάζω, διακρίνω τινὰ δι' ἤχου, ἢ βαδίζοντα

αὐτὸν ἀκούω (Κυπρ.). Νομίζω, ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ πυκάζω, ἀλλὰ σύνθετος ἀπὸ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ καὶ εἰκάζω, ἀπεικάζω, ὅπερ σημαίνει καὶ συμπεραίνω. (Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν τῷ Φυλλαδίῳ τοῦ Ἰουρίου.

Σελίς 166 δευτέρα στήλη στίχος 30 ἀντὶ καθιερῶν γρ. καθιεροῦν, στίχος 4 ἀντὶ τῆς Ἀθηνᾶς γρ. Ἀθηνῶν.

Σελίς 167 β' στήλη στίχος 16 ἀντὶ εἰσάγει γράφω εἰσάγετε, στίχος 21 ἀντὶ τὴν γρ. τὴν (ἀρχὴ περιόδου), στίχος 25 ἀντὶ εὐρίσκαται γρ. εὐρίσκετε, στίχ. 18 ἀντὶ τὸ εὐθὺ γρ. τὴν πειθῶ, στίχ. 46 ἀντὶ τοῦ δέρματος καὶ γρ. τοῦ δέρματος.

Σελίς 168 στήλη α. στίχος 7 ἀντὶ καλλίσφυρον γρ. καλλίσφυροι, στίχ. 29 ἀντὶ ἡ καθυτὸ γρ. καθυτὸ, στίχ. 24 ἀντὶ ὅτι εἶναι γρ. εἶναι, στήλ. β'. στίχ. 35 ἀντὶ εἰ κ' γρ. αἰ κ', στίχ. 36 ἀντὶ τῶν γραφ. τοῦ, στίχ. 39 ἀντὶ ἔσσεται γρ. ἔσσεταί, στίχ. 45 ἀντὶ Ἀντίνωος γρ. Ἀντίνοος, στίχ. 47 ἀντὶ ἐγέννησε καὶ ἔθρεψεν γρ. ἐγέννησεν, ἀνέθρεψεν, στίχ. 49 ἀντὶ κακὰ γρ. κακόν, στίχ. 50 ἀντὶ θέλει γρ. θέλων, στίχ. 51 ἀντὶ μου, διότι γρ. μου. Διότι.

Σελίς 169 στήλ. α. στίχ. 1 ἀντὶ χάριτάς γρ. χάριτας, στήλ. β'. στίχ. 51 ἀντὶ ἐπιστήμη γρ. ἐπιστήμων.

Σελίς 170 στήλ. β'. στίχ. 40 μὲ νερόβραστον χορταίνου γρ. γραφθῆτω ἄνευ διακριτικῶν στοιχείων, στίχ. 46 γρ. ἀντὶ τρισέτα γρ. τρισέτε, ἀντὶ τοῦλι γρ. ταῦλι.

Σελίς 171 στήλ. α. στίχ. 4 ἀντὶ καὶ ἤρωας γρ. εἰς ἤρωας, στίχ. 8 ἀντὶ καταβαίνου γρ. καταβαίνου λοιπὸν, στίχ. 19 τοὺς Φαρισταίους ταῖς σχολαστικὰς ἄνευ διακριτικῶν στοιχείων, στήλ. β'. στίχ. 35 ἀντὶ καταγωγῆς; γρ. καταγωγῆς,

Σελίς 172 στήλη α. στίχ. 8 ἀντὶ πολιτισμὸς γρ. πλουτισμὸς, στίχ. 25 ἀντὶ ἐπαναλαμβάνει γρ. ἐπαναλαμβάνων.

Σελίς 173 στήλ. α. στίχ. 24 ἀντὶ καὶ ὑστέρων γρ. καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, στίχ. 26 ἀντὶ σκοπὸς γρ. κισσὸς, στίχ. 30 ἀντὶ Ἑλληνιτὸν γρ. Ἑλληνικόν, στίχ. 43 ἀντὶ σχολαστικοῦ γρ. σχολαστικισμοῦ, στίχ. 44 ἀντὶ στοιχεῖα γρ. στοιχεῖα, στήλ. β'. στίχ. 35 ἀντὶ καλλιερῶν γρ. καλλιερῶν.

Σελίς 174 στήλ. α. στίχ. 2 ἀντὶ ὑμῶν γρ. ἡμῶν.